

EK GENT

2798

Digitized by Google

5598
Heilzaam Bericht en Troost

Aen de

**Joden, of Israëlitén, in hare langh-
durige Dyeemdelingschap / en jammerlike Ver-
stroping / ober den ganschen Aerd-bodem :**

**Byzonderlik aen die gene, de vvelke in deze
Ver-eeigde Neder-landen zijn ;**

*Uit trouw-hertige Tos-genegentheid tot hare rechte Herstelling,
en eeuwige Behouding, toe-gediend,*

Ter occasie van den onlangs vermeinden *Messias* :

**Ook dienstig vooz de Christenen ; voornamelik die
gelegenheid hebben van met de zelve om te gaen /
en te handelen :**

DOOR

**ANDREAS ESSENIUS, Leeraer des Godliken Woords,
by de Gemeinte, en in de Hooge Schole, tot Utrecht.**

Tot **UITRECHT,**

By *Johannes Hulshuysen*, Boek-verkooper wonende
in de Lijn-merkt, in 't Schrijf-boek; Anno 1667.

Heilzaam Bericht en Troost

Aen de

Joden, of Israëlitien, in hare langdurige
Vreemdelingschap / en jammerlike Ver-
strooying / over den ganschen Werd-bodem:

Byzonderlik aen die gene, de vvelke in deze
Ver-eeuigde Neder-landen zijn, &c.

Gh Israëlitische Mannen; **W**akome-
lingen van 't oude Geslacht der Heilige en van
God geliefde Vaders / Abraham, Isaac, Ja-
cob, Judah, &c. met de welcke de **HEERE** 't
Verbond zijner heilzame Genade verduidelikt /
en dooz byzondere Beloften en Teekenen ver-
meerdert en gesterkt heeft! **I**k heb al van-
over-lang uwe **D**aric dthwols aen-gemerkt;
en de personen uit de zelve / my nu en dan
booz-komende / aen-gezien / met groote deernis
en mede-lijden over uwe lang-durige Ellendigheid. **D**och nu booz-
nannelst / eenigen tyd hertwaerds / bericht gekregen hebbende van uwe
byzondere **W**erwachting / en daer uit gerezene meernigvuldige oeffen-
gen der **G**ebeden / by dag en by nacht / met veel **D**asens / en andere
Weruederingen / daer op al lang in **W**oherde hebt: **300** heb ik my zelven
betwoogen gebonden / zonnige ween hier toe te besteden / en deze **W**en-
spaan te doen; geenzins met eenig bitter hertwijt / of thwiftige reben-
huwelling; maer booz oogen houdende het **W**oord des **HEERE** /
Jes. xl. 1, 2. Troostet, Troostet mijn Volk; zal u-lieder **GOD** zeggen.
Spreekt na het herte van Jerusaleem; ende roept haer toe, dat haeren
strijd vervuld is, dat hare ongerechtigheid verzoend is, &c. opzereftelk
wenshende / zulkz ook in u vol-bzacht te mogen zien. **H**oozt my doch;
en hoozt andere / die des-gelijks tot u reede spreken / en boozder spreken
zullen / by mond of geschifte! **H**oozt ons doch / **300** als uwe **W**erlos-
sing en **W**erstelling u ter herren gaet / met ware op-merking en toe-ge-
nengent.

Hoe korten tijd de Israëlitēn

regentheid! Dat nu dit deel der Bedieninge / na uwe / en ook mijne regenwoordige gelegentheid / te mogen betracffen; zal ik voor eerst kortstelsk spreken van uwe lang-durige Ellendigheid; ten tweede, van de Verwachting / die gij-lieben tot noch toe hebt; en eindelick ten derde, van 't gene waerlick tot uwe Verlossing / Herstelling / Bezede / en rewtige Behouding dient. **HEERE** / helpt; en geeft heil!

T E N E E R S T E N dan,

AEn-gaende uwe Ellendigheid; is zeer aen-merkens weerdig / wat een korten tijd / en hoe kommerlick / zelfs uwe Vadersen het belooft de land Canaan bezeten hebben; en hoe lange gij-lieben daer uit verbzeben en verstroyt zijt geweest. **Als GOD** Abraham / doe noch geheel kinder-loos zijnde / eerst-mael belooft de / dat Land aen zijn Zaed erflick te wilsen geben; zelve hy daer hy / *Genes. xv, 13, 15, 16.* Weet voor-zeker, dat uw' Zaed vreemd zal zijn in een land, dat haer-lieder niet en is; ende zy zullen hen dienen; ende zy zullenze verdrucken vier honderd jaer. --- Gy zult tot uwe Vadersen gaen met wrede; gy zult in goedē ouderdom begraven worden. En het vierde Geslachte zal herwaerds weder-keeren. Ziet daer de Belofte van dat Land / met Dooz-zegging der Ellendigheid / die noch zoude voog-gaen; en dat Abraham ook zelve al lang te vozen sterben zoude! De Verdrukking en Mis-handeling / die zy van de Egyptenaers geleden hebben / vooz-namelick doe den tijd van hare Verlossing naderde / is bekend. Tot de verbulling van de Belofte / terstond aen-geroerd / behoort 't gene staet *Exod. xii, 40, 41.* De [tyd] nu der woninge, die de Kinderen Israëls in Egypten gewoont hebben, is vier honderd jaer, en dertig jaer. Ende het geschiede ten einde van de vier honderd en dertig jaren; zoo is 't even op den zelven dag geschiedt, dat alle de Heyren des HEEREN uit Egypten-lande gegaen zijn. Doozds is openbaer / hoe vele en verscheiden suchelingen en moeilikheden dat Volk gehad heeft / geheele beertig jaren lang / eer zy na dien Hit-tocht uit Egypten / over de Jozdaen in 't Belooft de Land wierden gebracht: ja hoe niemand van alle de gene / die uit Egypten getrocken waren / strydbare mannen zijnde / van twintig jaer / en daer boven / en alzooy hy den Hit-tocht geteld / in Canaan gekomen is; uit-gezonderd alleen Josua en Caleb: maer die alle in de Woestijne gestorven zijn; zelfs Moses en Aaron, die geliefde en gerroutwe Dienst-knechten Gods / mede in-begrepen.

Da-dat zy dooz den Dienst van Josua in 't Land waren over-gehaecht / in de eerste vier honderd jaren / onder de Rechters / tot Samuel toe / ja Saul den eersten Koning Israëls daer by gerekend / hebben zy

noit.

in Canaan met rust gewoont hebben.

noit langdurige rust en vrede gehad: maer 't elke reis al wederom oorlog / verfoozing / en verntelling van vele menschen. De volgende veertig jaren / onder David, den eersten Koning uit den Stamme Juda, zijn ook al ten grooten deele dooz-gebracht in vele en verscheidene oorlogen / van mer de om-leggende Volkeren / dan zelfs met eenige Binnenlandsche. Onder Salomon was 't vreedzamer; en zoo is den Tempel gebouwt: welk aen-gebangen is in 't vierde jaer zijner Regeeringe / zijn de het vier honderd en tachtentigste na den uit-gang uit Egypten; 1 *Kon. vi, 1.* Maer deze ook veertig jaren geregeert hebbende / is 't Rijk in tweeën verdelst geworpen; en daer uit dikwils oorlogen ontstaen van 't eene tegen 't andere; gelijk ook meenig-maet met andere Koningen en Volkeren.

Ober de tseft Stammen heeft Jeroboam eerst geregeert / en verbotgens noch andere acht-tien Koningen / waer van Hosea de laefte was: te zamen wat meer als derde half honderd jaren: doch zijn al ter sondt af-geweken van den zuiberen Gods-dienst; en tot afgoderije / en andere zonden vervallen. De Gozdeelen **G O D S** zijn daer ook op gevolgd; zulks dat eindelijk zelfs Samaria de Hoofst-stad mede dooz in-genomen is / en 't Volk ten meerderen deele gebankelst weg-gevoerd in Assyrien; na welken tijd zp noit wederom een eigen Koning hebben gehad. Tse van Juda hebben na de scheidinge ook zoo veft Koningen gehad; (of een meer / zoo men de Tyrannische Koninginne Athalia mede telt;) waer van Rehabeam, de Zone Salomons, de eerste is geweest; en Zedekia de laefte. Deze hebben **G O D S** Tempel onder haer gehad / en doozds ten pzincipale den waren Dienst; hoewel onder-tusschen ook al beeft-zins tot afgoderije / en verscheide andere quade stucken / af-geweken. Hier ober hebben zp hare straffen al mede moetē-dragen; zulks dat die Regeering ook geen volle vier honderd jaren gestaan heeft: en boven vele dooz-gaende ongelegentheden / is ten laefsten / na verscheide andere Steden / zelfs Jerusalem van Nebucad-nezar in-genomen en verbrandt / sonder den Tempel te verschoonen: doo-wierden de Jongelingen met den zweerde in het Huys des Heiligdoms gedoodt; en de Waegden niet gespaerd / noch de Gude / zelfs ook de Stok-oude; 2 *Chron. xxxvi, 17.* Doozds wierd het Volk gebankelst ober-gebracht na Babel; daer zp seventig jaren hebben moeten verblijven / volgens de prophette *Jerem. xxv, 12. xxix, 10.*

Maer hoe geboelst de Gemeinte daer af geweest is / blykt klaerlikt uit de Klaeg-liederen *Jeremia; I, 1, 2.* Hoe zitt die Stad zoo eenzaam, die vol volks was! zy is als een Weeduwe geworden; zy die groot was onder de Heidenen, eene Vorstinne onder de Landschappen, is cijnbaer geworden. Zy yeent steeds des nachts, en hare tranen [loopen] over hare

kinne-backen: &c. 12, 13. En gaet het u-lieden niet aen; gy alle die over weg gaet? Schouwt het aen; ende ziet, of'er een smerte zy gelijk mijne smerte, die my aen-gedaen is, daer mede de HEERE [mp] be-droeft heeft ten dage der hittigheid zijnes toorns! Van de hoogte heeft hy een vyer in mijne beenderen gezonden, daer over hy geheerfcht heeft: &c. Cap. II, 11. Mijne oogen zijn verteerd door tranen: mijn ingewand wordt beroerd: mijn lever is ter aerde uit-gefhudt, van wegen de breu-ke der Dochter mijns Volks. 15, 16. 17. Alle die over weg gaen, klap-pen met de handen over u; zy fluiten, en schudden haer hoofd over de Dochter Jerufalems: [zeggende /] Is dit die Stad, daer men vanzeide, datze volkomen van schoonheid was, eene xreugde der ganseher aerde? Alle uwe vyanden sperren haren mond op over u; zy fluiten, en knerfen met de tanden: zy zeggen, Wy hebbenze verflonden; Dit is immers den dag, dien wy verwacht hebben; Wy hebben [hem] gevonden; Wy heb-ben [hem] gezien. De HEERE heeft gedaen wat hy gedacht hadde; hy heeft zijn Woord vervult, dat hy bevolen hadde van oude dage; Hy heeft af-gebroken, ende niet gespaert. 20, 21. Ziet, HEERE! aen-schouwt doch, aen wien gy alzoogedaen hebt! Zullen dan de Wijven hare vrucht eten? de kinderkens, die men op de handen draegt? Zullen dan de Prophete, en de Priester in het Heiligdom des Heeren gedood worden? De Jonge, ende de Oude liggen op d' aerde, [op] de straten: mijne Jonk-vrouwen, ende mijne Jongelingen, zijndoor 't zweerd ge-vallen: Gy hebtze in den dag uwes toorns gedood; gy hebtze geflacht, [ende] niet verfhooont. &c. &c. Hier toe behoort ook die klachte / Pfa. Lxxix, 1, -- 4. O GOD! Heidenen zijn gekomen in uwe erfenisse: zy hebben den Tempel uwer heiligheid verontreinigt; zy hebben Jerufa-lem tot steen-hoopen'gestelt. Zy hebben de doode lighamen uwer knech-ten aen 't gevogelte des Hemels tot spijsze gegeven; het vleesch uwer gunst-genoten aen 't gedierte des lands. Zy hebben haer bloed rond-om Jerufalem als water vergoten; ende daer en was niemand, dieze be-groef. Wy zijn onzen Na-buren eene smaedheid geworden, &c. &c.

Wat onder-tuffchen de God-vruchtige Joden en Israëlitēn in 't by-zonder gedaen hebben / hān men uit her vooz-gaende lichteft af-ne-men. Ende is zeer aen-merkeft het exempel van de Man GODS Daniel; die meenigtuldig is geweest in vasten en in hidde: zelfs niet op-houdende / als Darius de Meder een on-weder-roepelijk Bebell ge-geden hadde / dat niemand in dertig dagen eenig verzoek doen zoude aen eenigen God ofte Menschē / behalven aen den Koning alleen; of dat hy anders in den huut der Recuwen gewoopen zoude worden: ook doe ging Daniel in d' opper-zale van zijn huis / daer hy opzwe vensters hadde tegen Jerufalem aen; en knieldre dri tijden des daegs op zijne knien;

knien; ende bad; ende dede belijdenisse voor zijnen GOD, ganschelijc gelijk by te voren gedaen hadde; *Cap. vi, 11.* **Alt-stekende is 't gene men leeft** *Cap. ix.* dat sy gedaen heeft/als het eind van die bestemde sehentig jaren der **Gebangenisse** haft naderde; en bescreven heeft in **dezer boeke** / *Vers. 3, 4.* Ik stelde mijn aengenzicht tot GOD den Heere; [hem] te zoeken [met] den gebede, ende smokingen, met vasten, ende zak, ende asche. Ik bad dan tot den **HEERÉ** mijnen GOD, ende dede belijdenisse; ende zeide: Och Heere, gy groote ende verschrickelijke GOD, die het Verbond en de weldadigheid houdt, dien die hem lief hebben, en zijne geboden houden. Wy hebben gezondigt; ende hebben onrecht gedaen; ende godlooslik gehandelt; ende gerebelleert, met af te wijken van uwe geboden, ende van uwe rechten. Ende wy hebben niet gehoor na uwe Dienst-knechten de Propheten, die in uwen nams spraken tot onze Koningen, onze Vorsten, ende onze Vaders, ende tot allen Volke des Lands. By u, ó Heere, is de gerechtigheid; maer by ons de beschaemtheit der aengezichten, gelijk het is te dezen dage, by de mannen van Juda, ende de inwoonderen van Jerusalem, ende geheel Israël, die na-by, ende die verre zijn, in alle de landen daer gyze henen gedreven hebt; om hare overtredinge, daer mede zy tegen u over-treden hebben. **Et.**

Hier op heeft Daniel van GOD door den Engel Gabriël berichte ontfangen / hoe het verbolgens met het Volk / en met de heilige Stad / ja ook met den **Messia** / en andere dingen / gaen zoude. **Zoo staet** *Vers. 23, 24.* Verstaet dan dit Woord; ende merkt op dit Gezichte! **Seventig Weken** zijn bestemd over uw' Volk, en over uwe heilige Stad, om de over-tredinge te fluiten, ende om de zonden te verzegelen, ende om de Heiligheid der heiligheden te zalven. **Woozo** worden die **sehentig Weken** / slaende op de **sehentig jaren** der **Bablonische gebangenisse** / onderscheyden in **zeven Weken** / en twee en **seftig Weken** / en een **Weke**; gelijk daer sy ook gesproken wordt van een halve **Weke**. **Zoo volgt** *Vers. 25.* Weet dan, ende verstaet: Van den uit-gang des Woords, om te doen weder-keeren, ende om Jerusalem te bouwen, tot op **Messiam** den Vorst, zijn **zeven Weken**, ende twee en **seftig Weken**: de **Straten** ende de **Grachten** zullen wederom gebouwt worden; doch in benouwtheit der tijden. **Binnen die eerste zeven Weken** / of **negen en heertig Propheetische dagen** / dat is / **300 deel jaren** / moest dan de **Herstelling** geschieden en **voord-gezett** worden; maer niet heel tegenstands / en **bersefde berisindingen** / en **groote bekommerting**. **Want** wat aengaet de **andere twee en seftig Weken** / daer van staet in 't **bezonder** *Vers. 26.* Ende na die twee en **seftig Weken**, (dat is / **andere volgen de vier-honderd en dier en dertig jaren**) sal de **Messias** uit-geroyd worden; maer

maer 't en sal niet voor hem zelve zijn : ende een volk des Vorsten, 't welk komen zal, zal de Stad en het Heiligdom verderven : ende zijn einde zal zijn met eenen over-stroomenden vloed, &c.

In gevolge dezes / als die seventig jaren der Babylonische gevangnisse vol-eindigd waren / staet *Exr. 1, 1, --*. In 't eerste jaer nu van Cores, (of Cyrus,) Koning van Perlen, op dat vol-bracht wierd het Woord des HEEREN, uit den mond van Jeremia, verwakte de HEERE den geest van Cores, Koning van Perlen; dat hy eenē stemme liet door-gaen door zijn gansche Konink-rijk; zelfs ook in geschrifte, zeggende: Zoo zeit Cores, Koning van Perlen; de HEERE, de GOD des Hemels, heeft my alle Konink-rijken der aerde gegeven; ende hy heeft my bevolen hem een Huis te bouwen; te Jerusalem, de welke in Judais. Wie is onder u-lieden van al zijn Volk? zijn GOD zy met hem! ende hy trecke op na Jerusalem, die in Juda is: ende hy bouwe het Huis des HEEREN, des GODS Israëls; hy is de GOD, die te Jerusalem [woont]. &c. *Soh* liet den Koning Cores de Waten van 't Huis des HEEREN / die Nebucad-nezar uit Jerusalem hadde uit-geboerd / wederom geben / in de hand van Sesbazar, welken hy tot Land-boort over Juda stelde; te samen vijf duizend en vier honderd / 300 goube / als zilbere Daren; de welke / neffens verscheide vrijwillige giften / na Jerusalem wederom gezonden. Ziet *verf. 6, -- 11*. Zoo zyn doe met Zerub-babel, den Boort uit den Stamme Juda / (den zone Sealthiels; dewelke was een zone van Jechonia, de broeder van Zedekia, de laetste Koning /) en met andere Hoofden des Volks / vele van de gene die Nebucad-nezar gevanghelijk weg-geboert hadde / wederom gekoerd na Jerusalem en Juda / elk na hare Steden. Een Register van die personen wordt daer beschreven *Cap. II*: Jofua, de zone Jozedeks, was doe-maels Hoogepriester: dese / neffens zijne Broederen de Priesteren / maakte sich op met Zerub-babel, en zijne Broederen, om den Altaer des HEEREN te bouwen; doch niet van Hoper / gelijk Salomon gedaen hadde / maer van Steenen; en zoo de rechte naer advenant: onder-tusschen deden zy dit met verschrickinge / van wegen de Volken des Lands / de Samaritanen; zijnde eenen vermengden / afgodischen / en superstitienzen hoop. Woords in 't tweede jaer harer aen-komste, begonnen zy ook zelfs den Tempel te herhouwen. Hier nu was aen-merkeliik / dat de oude onder de Priesteren / ende Hoofden der Vaders / die 't eerste Huis gezien hadden / dit tweede Huis in zijne grond-legginge hooz hare ooggen aen-schouwende / woenden met luiher stemme: (bermids zy begonnen bergelijking te maken / en te oordeelen / hoe veel dit tweede gebouwt in uitwendige heerliikheid te hoort quam by den Tempel Salomons;) maer vele andere verhoeden de stemme met genug / en bregde z.

zoo dat het Volk niet en onder-hende de stemme des gefuys der hring-
 be / van de stemme des gewoens; en dat zulk een vermengd geluid tot
 van berre gehoord wierd; Cap. 131. Maar eenige Weber-partij-
 ders / uit de Samaritanen / maakten zich op tegen dat werk; bege-
 zende eerst listiglijk den Tempel te zamen met die van Judah en Benja-
 min te mogen bouwen; doch dit haer af-geflagen zijnde / huerden zy
 herkeende Raeds-lieden / om den raed der Goden te vernietigen; en den
 boozd-gang van 't werk te verhinderen; 't welk zy ook deden alle de
 volgende dagen van Cores. Dit is dien Cores, van den welken af-
 lang te bozen gepropheerd was door *Jesaja*, XLIV, 24, -- 28. Alzoo
 zeit de HEERE uw Verlosser, --- Die het Woord zijns Knechts beve-
 stigt, ende den Raed zijner Boden vol-brenge; die tot Jerusalem zeit,
 Gy zult bewoond worden; ende tot de Steden Judah, Gy zult herbouwt
 worden; ende ik zal hare verwoeste plaetsen op-richten. -- Die van
 Cores zeit; Hy is mijn Herder, en hy zal al mijn wel-gevallen vol-bren-
 gen; zeggende ook tot Jerusalem, Wordt gebouwt; ende [tot] den
 Tempel, Wordt gegrondet. XLV, 1. Alzoo zeit de HEERE tot zij-
 nen gezalfden, tot Cores, wiens rechter-hand ik yatte, om de Volkeren
 voor zijn aen-gezichte neder te werpen; ende ick zal de Lendenen der
 Koningen ontbinden: Ec. 13. Ik hebbe hem verwekt in gerechtigheid;
 ende alle zijne wegen zal ik recht maken; hy zal al mijne Stad bouwen;
 ende hy zal mijne gevangene los laten; niet voor prijs, noch voor ge-
 schenk, zeit de HEERE der Heirscharen. Ende in de prophete van
 den onder-gang der Babloniers / XLVI, 10, 11. Die zegge; Mijn
 Raed zal bestaen; ende ik zal al mijn wel-behagen doen. Die eenen
 Roof-vogel roepe van het Oosten; eenen Man mijnes Raeds, uit verren
 lande: Ec. En zoo is door hem mede verbeeld / 't gene ook booz-zeit
 was / *Dan*, II, 31, 32. Gy, ô Koning, (*Nebucad-nezar*,) zaegt, ende ziet,
 daer was een groot Beeld: -- Dezes Beelds hooft was van goeden gou-
 de; zijn Borst, en zijne Armen, van zilver: Ec. 37/38/39. Gy, ô Ko-
 ning, zijt een Koning der Koningen: want de GOD des Hemels heeft u
 een Konink-rijke, macht, ende sterkte, ende eere, gegeven. -- Gy zijt
 dat gouden Hooft. Ende na u zal een ander Konink-rijke op-staen,
 leeger dan het uwe: Ec. Wederom juist booz de uit-voeringe / *Cap. v*,
 18, -- 30. Wat u aen-gaet, ô Koning, de Aller-hoogste GOD heeft uwen
 Vader *Nebucad-nezar* het Konink-rijke, ende grootheid, ende eere,
 ende heerlikheid, gegeven: -- Maer doe zich zijn herte verhieft, ende
 zijn geest verlijft wierd ter hoovaardige; wierd hy van den throno zijns
 Konink-rijks af-gestooten; ende men nam de eere van hem wegh. --
 Ende gy, *Belsazar* zijn zone, en hebt uw herte niet vernedert; alhoewel
 gy dit alles wel geweten hebt. Maer gy hebt u verheven tegen den
 Heere

Heere des Hemels: ende men heeft de vaten zijnes huis voor u getrucht; ende Gy, ende uwe Gewoldigen, uwe Wijven, ende uwe By-wijven, hebben wijn uit de zelve gedronken; ende de Goden van zilver, ende goud, koper, yzer, hout, ende steen, die niet en zien, noch hooren, noch weten, hebt gy geprezen: maer dien GOD, in wiens hand uwen adem is, ende by wien alle uwe paden zijn, en hebt gy niet verheerlikt: Doe is dat deel der hand van hem gezonden; ende deze Schrift geteekend geworden. Dit nu is de Schrift, die daer geteekend is: **MENE MENE, TEKEL, UPHARSIN.** Dit is de Uir-legginge dezer woorden: **MENE**; GOD heeft u Konink-rijke getek; ende hy heeft et vol-eindet. **TEKEL**; Gy zijt in Weeg-schalen gewogen; ende gy zijt te licht gevonden. **PERES**; U Konink-rijke is verdeild; ende 't is den Moden ende den Perlen gegeven. — In die zelve nacht wierd Belsazar der Chaldeen Koning gedood. Zoo was dan / gedurende de Babylonische gebangensse / de Monarchie der Chaldeen / of Babyloniens / ten einde gelooopen; en die Hooge Macht aen de Meden en Perlen gekomen. In die gelegentheid was Cores den eersten Koning der Perlen: maer na-dat hy den Raed **GODS** zoo verre / als verhaeld is / gebent hadde / is Cambyses zijn zone in zijne plaesce gebolgd; daer-na toeght Darius Hystaspis gesield: maer noch bleef het werck der voorbere herbouwinge des Tempels gestaekt. Daer-na quam Ahaferos, of Xerxes in 't beghinsel nu van dezor Regeringe / schreeben de Spanen van **GODS** Woel aen hem eene klachte / tegen die van Juda en Jerusalem. Da hem volgde Arthablasta, of Artaxerxes Longimanus, dat is Lang-hand: in de dagen van deze / schreeben eenige Oversten / die uit het Palleis des Konings salaris trocken / klagende te Hohe / dat Jerusalem van ouds een rebellige en machtige Stad was geweest; en ober-zulkis de herbouwinge der zelve niet behoorde toe-gelaten te worden. Des-halven 't werck van het Quis **GODS** woords op-hield / tot in 't tweede jaer des Konink-rijks van Darius; *Ex. iv.* Want na dien Artaxerxes is Darius Nothus gebolgd: doe propheteerden Haggai en Zacharia de Proppheten / kloekheit aen-dringende in den name des **HEEREN** / dat de herbouwinge beboord zoude worden: maer als de Koninklike Land-boogd / en andere / haet rebernen van haer doen af-er-effcht / en op eenige na gelegentheid gegeven hadden / hebben die daer ober aen den Koning geschreeben; *cap. v.* Ober-zulkis liet Darius in de Cantzelsse rje op-zoeken / 't gene ten tijde van Cores dien aen-gaende geresolueerd en bestoten was: het welke gebonden zijnde / gaf hy zeer sterck bevel aen zijnen Land-boogd / ende den ganfchen Raed / datse de Joden niet alleen niet en zouden verhoederen: maer ook alleszins beboord zonden zijn / zoo in 't geboum des Tempels / als woords 't bevelen

ken dan de bepoesten des Gods-diensts. Zy zulk-na-hertigde wisten den Tempel vol-boudt / en in-gehoepet / en het Paschen-veest met blijdschap gehouden; cap. vi. Daerom wordt by de tijden van deze niet recht gesproken het bymstel van de zeventig Welden-Daenich, ofte van de zevent eerste Welden; onder-wisschen waeren af ontrent honderd en tien jaren verlooppen / na 't Conquest en de Conmissie van Cyrus, en den aen-batig van de herboutinge des Tempels. Nadan-Darius is gevolgd Artahastata, of Artaxerxes Mnemon, dat is Godachtige: deze heeft in 't zeventde jaer zijner Regeringe Ezra den Priester en Wet-geleerde / met een gunstige en sterke Commissie van Babel na Jerusalem gezonden; cap. vii. Welke Ezra gevonden woedt geweest te zijn een jonger Broeder van Jozedek de Hooge-priester / welke was de vader van Josua hier daeren genoemt. Volgens gemelde Commissie is noch een goede meentfchte met Ezra op-getrocken / welker Register beschreeft hoorde cap. viii. Daer-na in 't tuintigste jaer van den zelven Artahastata, Nehemia zijnen Schenker bericht gekregen hebbende van den slechten toe-stand der Stad Jerusalem / als dat des zelfs Maeren noch verbesuereerd lagen / heeft van den Koning Maeren verzocht en verzoegen aen de Land-hoogden / die aen gene zijde der Riviere waren; en ende zy hem tot de herboutinge der Stad bequijzaem zonden zijn. Deze dan alzo te Jerusalem gekomen zijnde / heeft alle gelegens nader bezichtigd: ende na-das hy des Konings Last bekend gemacht hadde aen de Voorzaenster des Joodschen Volks / heeft de zelve op-geweekt en aen-gemoedigt tot dat werck; Nehem. II. Aldus is 't zeldige ook met goede oordeel kloekelij aen-gebaugen; cap. iii. En of schoon de Wyanden van G. W. S. Volk spotteden; in zich te zamen verbonden / om haer te bestrijden / en alzo den woord-gang van 't werck te beletten; Nehemia echter selve goede wachst daer tegen; gaf 't Volk moed; brak der Wyanden aen-slag; en oordinerde / dat de zijne de ene hand aen 't werck / en d' andere aen 't geweer houden zouden; cap. iv. Maar noch lieren de Wyanden niet af: merkende hoe 't werck woord-gingh / verzochten zy Nehemia eilike-malen tot een bedrieglijk gesproken bulken de Stad / om hem alzo in-houden te wagen krijgen: dit by hem wijfslik af-geflagt zijnde / raechbraden zy hem af te schrikken / en de vol-trechting te verhinderen / woord-berdichte leugens / en valsche geruchten / van zijne rebellije tegens den Konink; ook tenteerden zy hem woord-gehuerde valsche Propheeten / en andere aen-slagen / om hem woord-zachtig te maken; doch alles te vergeefs; cap. vi. Onder-tusschen de op-bouwing der Maeren vol-trucken zijnde / liet hy de Deuten der Stads-vooszen op-richten; en by de zelve / gelyk woord-gehoord; by gansche Stad / goede oordeel en wacht houden: ook bedacht hy /

door **GD** in-geven / middel / om de Stad met genoegzame In-
 woonders te verstien; cap. vii. De rechte des Volks / zoo verre mocht
 uit de Babylonische gevangens weder-gekeerd was / wierd verbeeld
 in d' andere steden / blecken / en doopen / van Juda en Benjamin; cap.
 xi. Aldus is ten laersten dat woek van de herbouwinge der Stad /
 hoe-wel bezwaerlijk / vol-troeken; de Joodsche Politie wederom ge-
 fozmert; en d' oorde der Heilige Bedeningen hersteld; waer mede
 verbuld is geboorden / 't gene behoort tot de eerste zeven Weken Da-
 niels.

Hiert boven is gewaech gemacht van den Doxt Zerub-babel; dan
 aen-zienslik Hoofd der Daberen uit den stamme Juda / en uit de Ba-
 homelingen van den Koning David; de welke ook sonderling gemelde
 wordt Hagg. i, en ii. en Zachar. iv. Ma den zelven zijn gevolgd Reza
 Mesollam zijn zone; voorts Johanna ben Reza; en andere uit die fami-
 lie; maer in de **H**. Besijft heeft men niets van haer bedijf; en ook in
 andere niet veel van belangh / en met zekerheid. In zal ber-halven
 hoortlik waer verhalet van de Hooge-Priesters / die na de Babyloni-
 sche gevangnisse gekeert zijn; op dat blijke / hoe weinig ruste en vze-
 de ook na die herstellinge in 't Beloofde Land gekeert zp. Reede is
 gesproken van Josua, of Jesua, den zone Jozedeks; die ook treffelijck
 gemelde wordt Hagg. i, en ii. en Zachar. iii. Ma dezen wordt van
 de Wiskotte-schuyvers gesteld Jojakim zijn zone; voorts Eljasib zijn zo-
 ne; van Joadah; welken Josephus Judah noemt; dan Jonathan; maer
 Josephus noemt hem Johanna. Deze doodde / zelfs in den Tempel /
 zijnen doeder Jesuah; den welken Bagoas, of Bagoles, Oerste van 't
 Persische Leger / het Hooge-priesterschap bekoost hadde; waer ober
 de Joden hare Wylheid zeven jaren langh hebben verlozen / en zijn
 rijn/daer gewoorden; ja ook den Tempel is van de Persen onthelid.
 Waer-na wordt Jaddus, of Jadau gesteld. Onder-tufft hen wierd den
 Oytischden Koning Alexander de Groote zeer machtigh; gelijk ook
 voorts de Monarchie van de Meden en Persen tot hem is ober-ge-
 draecht. Als deze Alexander by zekere gelegentheid / met een vpandig
 gemoed tegen de Joden op-croch; en andere plaesfen berobert hebben-
 de / sich na Jerusalem begaf; Jaddus van God in den droom vermaent
 zijnde / heeft de Stad met Croonen berried / de poorten open gezett /
 en is in zijn Hooge-priesterlik gewoed / met de andere Priesters / en al
 het Volk / den Koning te gemoet gegaen: deze zulks met verwonde-
 ring aen-schouwende / hooch weder in gedachtenisse hoe hem eens in
 een Nacht-gezichte de victorie ober de Persen toe-gezeid was. Dien-
 volgend heeft hy den **GD** der Joden offeranden doen op-offeren;
 en uit eenige Propheetien nader bericht ontfangen hebbende van zijne
 aene;

Aen-kaende vicroyen / heeft hy de Joden toe-gefaen na hare Wetten
 byzich te mogen leven. Alexander in 't twee en dertigste jaer zijns
 vanderdoms / of in 't sefte zijner Monarchie / gekorben zijnde / zijn uit
 de zelve vier groote Konink-rijken ontfaen; doch waeren de Syrische
 en Egyptische wel de aen-zienlikste. Onder tusschen is Onias de zone
 van Jaddus Hooge-priester geworpen / by wens tijd Ptolemæus Lagi
 zone / d' Egyptische Koning / de Joden te Jerusalem haren Sabbat
 houdende listiglik ober-ballen / ongenadelik getraceert / en vele van
 haer na Egypten ober-geboert heeft: Doch daer-na bericht ontfatgen
 hebbende / van hare getrouwicheit aen bozige Koningen / heeft haer
 wederom byzichheid gegeven. Na Onias woerdt gesteld Simeon de Rech-
 veerdige zijn zone/ die den Tempel merkelik gerepareert heeft. Daer-
 na Eleazar zijn broeder: by dezest tijd heeft Ptolemæus Philadelphus,
 die na den zone Lagi volgede / ontrent de twintig duizend Joden uit E-
 gypten by laten hertrecken; en den Tempel met vele Koninklike ge-
 schenken/ ook een goude Tafel / en andere kostlike Waten vereert: ge-
 ligh hy ook de H. Schrifture uit de Hebzeische tale in de Grieksche/
 met bewilliging en toe-doen van dien Hoogen-priester/ heeft laten ober-
 zetten. Na dezen woerdt gesteld Manasse, de broeder van Onias; maer
 by andere Menelaus, de broeder van Eleazar. Daer na Onias de twee-
 de / zone van Simeon de Rechtveerdige. Van dezen eifste Ptolemæus
 Euergetes, ook zijnde een Egyptisch Koning/ een schatting van twint-
 tig talenten zilbers: maer alzooh hy die weigerde / bracht hy hem zel-
 ven/en het Volk/ in zware ongelegentheid; waer uit zy nochtans dooz
 de mild-dadigheit en 't kloek beleid van eenen Joseph wederom verlost
 zijn. Daer na Simeon de tweede / zyn zone: onder dezen geberde
 dat als Ptolemæus Philopator, de zone van Euergetes, Coelefyriën/ van
 Antiochus de Groote, Koning van Syrien en Assien / met geweld her-
 nomen hadde / hy tot Jerusalem dank-offeren wifde doen / en zels in 't
 heilige der heilige gaen; doch als hy noch dooz de smekinghen / noch
 dooz de tranen der Joden / van zyn booz / nemen konde af-gebracht
 worden / is hy in den in-gang van God schielik geslagen / en van 't ge-
 bruyk zijner leden berooft: Hier na met meerder haet tegen de Joden
 ontfieken zijnde / en willende 't geheele Volk uit-ropen/ gebood hy/dat
 vele duizenden van Mannen en Vrouwen booz byf honderd Olfantien
 geworpen zouden worden; waer uit zy nochtans wonderlik / dooz
 G. W. S. booz-30ge verlost / ja ook wederom in de gunste des Kon-
 ninks gehomen/zijn. Na dien Simeon woerdt gesteld Onias de derde/
 zyn zone. By dezest tijd heeft Antiochus Epiphanes, dat is de Door-
 lichtege, of Voor-treffike, Koning van Syrien / het Joodsche Land
 onder zyn Rijk gebracht: maer na verloop van eenigen tijd/het zelve
 weffens

neffens Coelefpijēn en Phoeniciēn/ aen Ptolemaeus Epiphānes, met zijn dochter Cleopatra ten houw'like gegeven; doch is daer na wederom aen de Syriers gekomen. Jason, of Jesus, de broeder van dien Onias, heeft het Hooge-priesterschap daer na valt Antiochus gekocht; daer voozgebende dyl honderd talenten/ behalven een jaerliks tribut. Deze gewoende zijn Volk tot Heidensche manieren/ en stryds-spielen; sa gaf vdyze om den Af-god Hercules een kostlike offerande te doen. Wederom Onias de vierde/ of Menelaus, een ander broeder/ kocht het Hooge-priesterschap vooz hem zelven bedyeglik; maer toerd haest van 't zelve/ en uit het Land/ verdreven. Gzootē onlusten en heroerten hier uit onstaen zijnde/ is Antiochus, na dat hy Egypten verkonnen hadde/ binnen de Stad Jerusalem gekomen; daer hy tachtentig duizend Goden geboodt heeft/ heertig duizend wey-geboert/ het heiligdom onheiligd/ de goude Tafel en Kandelaeer/ en allen kostliken-tieraed des Tempels/ neffens andere groote schatten/ wey-genommen. Woords heeft hy harde Regenten over 't Volk gesekt: en twee jaren daer na Apollonius met een Leger gezonden; die onder schijn van Verdrach op den Sabbath in de Stad gekomen zijnde/ zeer groote woedheid bezwēben heeft/ met de Stads-muren te roperen/ het Hoofel op den Berg Zion met sterk Garnizoen te bezetten/ de huizen te plonderen en te haarden/ veel Volk te doden/ andere te verhoopen/ Altaren ter eere van de Heidensche Af-goden op te richten/ den Tempel te Jerusalem aen Jupiter Olympius (gelijk ook die te Samaria op den berg Garizim aen Jupiter Xenius) toe te eigenen/ de heilige Boeken te verbranden/ een streng gebod te geven van maer eene Religie by alle Partien te hebben/ en de pverigste met verschelde toymenten te doden; als by exempel den ouden Eleazar, en een God-vreestige Wyfke met haer zeven zonen/ om dat zy (volgens de Joodsche Wet) twygerden stighen-bleesch te eten.

Doe is op-geslaen eenen Mattathias, uit het geslacht der Mmonizēn/ zijnde een Levyt en Pylester: en heeft kloek-moedekh de wapenen by de hand genomen tegen de Dienaers des Koninks; de Heidensche Altaren/ die hier en daer op-gerscht waren/ om verre geswēpen; en in de woestyn/ daer hy na toe geblucht was/ een troep verzamelt hebbede/ zels ook op den Sabbath/ het leven en de byzheid berdeygd/ ten einde zy niet vooz de hand om zonden komen/ gelijk te hoepē aen andere geschied was. Doch moet men hier gedenken/ dat de Leviten Politicks niet en wierden gerekend vooz een Stam van de Goden onderscheident; en dat voozds/ vermits het Sanhedrin, of den Gzooten Raed/ de hooge Regering onder-tusschen noch aen die van Juda bleef. Onder-tusschen waren haest wederom ontrent de twee honderd jaren verloo-

Verloopen / behoorde 491. de volgende twee en zestig Weken Daniels.
 Als Maccathias sterben zoude / liet hy 't beleid van den Oorlog aen Ju-
 das, den derde van zijne zonen; die ook de Maccabeer genoemd wordt.
 Deze heeft / in den aen-bang zijner Kegeringe / de Joden / die af-gebal-
 len waren / en zich met afgoderij besmet hadden / gestraft; Apollo-
 nius, die ober Samarien / en Seron, die ober Caelstzien gesteld was /
 heeft hy verdriven. Antiochus vertrok onder-tusschen na Persten;
 en stelde Lysias tot een Stadthouder des Rijks / hem bevelende de Jo-
 den te verdrucken. Dien-volgende heeft hy onder dri Obersten / Pro-
 lemarus, Nicanor, en Gorgias, een Leger van zeven en veertig duizend
 mannen / in 't Joodsche-land gezacht: en als die metter haest verjaegd
 waren / heeft hy in 't volgende jaer grootere Rijks-macht toe-geraak.
 Maer ook deze heeft Judas te rug gedreven; de Stad herstelt; den
 Tempel gereinigt; den zuiveren Gods-dienst weder op-gerecht; eenen
 nieuwen Altaer gebouwt; en den dag der In-wydinge geordneert / om
 werltliks gebied te worden. Daer-na heeft hy ook met andere geluc-
 kelik gestreden; en een deel Volks onder zijnen broeder Simeon gezon-
 den / om Galileen te her-nemen. Onder-tusschen heeft Antiochus den
 Cyran / in groote smerten / ter wille het gewoonte zijne in-gewanden
 knaegde / zijne god-looze ziele moeten over-geven. Maer zijn zone
 Antiochus Eupator, onder zijnen Voogd Lysias, Bethsura in-gehegen
 hebbende / heeft Jerusalem eenigen tijd beleegert. Doch als daer tyding
 quam / dat eenen Philippus het Konink-rijk voer hem zelven in-nam;
 heeft hy / onder schijn van vrede / eerst de Muur des Tempels af-gewo-
 gen; hoorde Menelaus den Hooge-priester met zich weg-geboert; en
 Alcimus, of Jacimus, (zijnde van een andere familie) in de plaats gestelt.
 Onias, de zone van Onias de derde, ziende dat hy van 't Priesterschap
 uit-gesloten werd / is na Egypten gebloden; en heeft daer / onder 't be-
 reik van Heliopolis, eenen nieuwen Tempel gebouwt. Onder-tusschen
 is Antiochus Eupator; met Lysias, van de zijne gebangen; en na dat hy
 geleverd was in handen van zijnen Oom Demetrius, een geweldigs
 vood gestorven. Voorde heeft Demetrius, Koning van Syrien ge-
 worden zijnde / Bacchides zijnen Vriend in 't Joodsche-land gezonden
 tegens Judas den Maccabeer, om Alcimus in 't Hooge-priesterschap te
 bevestigen. Deze / alhoewel hy listelik handelde / zijnen aen-slag mis-
 lukte zijnde / heeft Nicanor tot een Pa-zaet gekozen: de welke / zoe-
 kende Judas met bezog te ober-rompelen / selve op de blucht gedreven
 en verslagen is. Mer na is Alcimus ellendelik om-gekomen; en Judas
 na den wensch van alle Wyomen / zelfs Hooge-priester in zijne plaetse
 geworden: de welke met de Romeinen vriendschap gemaekt hebbende /
 als Bacchides wederom van Demetrius met een Rijks-macht gezonden
 was /

was / en hy met den zelven quam te slaen / van de zijne verlaten zijnde / daer ook selve gebleven is. Na de dood van Judas, zijn de Joden zeer jammerlijk van de Spylers geplaegd: maer ten laersten Jonathan zijn broeder in de plaets gekomen zijnde / als Doost en Hooge-priester / heeft met weinig Volkis 't geweld van Bacchides boozsichelick afgeheert / daer-na vrede verhezen / en de Muren van Jerusalem herbouwt; doch is eindelick van Tryphon den Sprier gedangen / en met twee zonen gedoodt. Boozds is Simeon zijn broeder in die Weerdigheden gevolgd: deze heeft Joppe / Gaza / zelfs ook de Burght Zions / en andere Steden / weder in-gehezen / en gesserit: gelijk hy ook de Joden van alle schattingen en lasten der Spylers bezzijdt heeft. Als hy van zijn Schoon-zoon Ptolemæus, die na 't Hooge-priester-ampt stont / met twee zonen / om-gebracht was / is Johannes Hircanus zijn zoon in de zelvige Weerdigheden gesuctedeert. Deze zocht eerst de dood van zijn Vader te wreken: en heeft daer-na de vrede van Antiochus Soter hier moeten kooppen; maer is na der hand boozspoediger geweest: want na de dood van Antiochus heeft hy de Spylers benouwt / de Joden in gedwongen de besnydenisse te ontfangen / Samaritanen verobert / en den Tempel albaer op den berg Gazim vernielt. Na hem is Aristobulus zijn zoon Hooge-priester geworden: deze was d'eerste / die na de Babylonische gevangenis zich wederom een Koninklike Kroon heeft op-gezet; en heeft eerst zijnen broeder Antigonus tot de gemeenschap des Konink-rijks aen-genomen; daer-na op quaed vermoeden geschoodt / en andere d'z broeders in banden gehouden / ja ook zijne moeder van honger doen sterben: waer ober hy ten laersten ook een ellendig eind gehezen heeft. Doe is Alexander Jannæus zijn broeder / den welken hy een tijd lang in gevangnisse gehouden hadde / in de zelvige weerdigheden gevolgd. Deze met Ptolemæus Lathurus / Koning van Egypten / in oorlog geraekt zijnde / heeft eerst dertig duizend / daer-na wederom tien duizend mannen van de zijne verlozen / en zijn leger van de Spanden moeten laten plonderen: nochtans vallende aen de zijde van de Koningin Cleopatra, de moeder van Ptolemæus, heeft hy eenige vbandlike Steden verobert / de op-roerige Joden (daer dooz den in-landschen oorlog vele duizenden om-quamen) bedwongen / en vele plaetsen in Arabien en der Moabitien land in-genomen: welke echter daer-na wederom verlozen zijn; want als de Nucteuren van den gemelden op-roer Demetrius den Sprier / Koning van Damascus / te hulpe riepen / is Alexander van hem verwoonen en verdruben geworden. Maer deze wederom een hoop Volkis verzamelt hebbende / is wederom in 't rijk gekeerd; en heeft al vele honderden van die Op-roerige een woede doodt doen sterben / zelfs met

hore

Deze Wijven en Kinderen : woords heeft hy 't Rijk aen zijn Wif-
 houte Alexandra Salome, of Solina, over-gegeven ; en is eenigen tyd
 daer-na gestorven. Deze Alexandra maakte de Pharisceen mede-ge-
 noten van de Bestelling des Rijks ; maer haren zoon Hircanus, die
 haer flap was / verhef zy tot het Hooge-priesterchap : doch na des
 Moeders dood / heeft hem zijn Broeder Aristobulus, die eerder van
 bedroef was / daer uit gestooten ; en zelbe het Konink-rijk met het
 Hooge-priesterchap aen-genomen. Maer als Hircanus hulp en her-
 stelling verzocht by Aretas ; den Koning van Arabien / heeft de zelbe
 Aristobulus in Jerusaleem beleegert ; doch is daer-na van Scaurus, den
 Gezand van Pompejus, gedwongen de belegering te verlaten. Woords
 Pompejus, als de Romeinen/vermits die onlusten/in Palestina getroc-
 ken waren / onder-zoekende de zaak van die twee Gebroeders ; en be-
 merkende dat Aristobulus in alles met bedrog te werke ging ; heeft zich
 tegen hem gestelt ; en de Stad van Hircanus hem over-gegeven zyn-
 de / op den Sabbath den Tempel over-wonnen / en twaelf duizend
 menschen geboodt : is woords gesaen in de beslotene en heilige plaetsen/
 aen-schouwende 't gene hem niet geozloft was. Heeft ook het Jood-
 sche Volk binnen hare oude kintten bepaelt ; de Steden / welke zy
 in Coelisyen veroverd hadden / onder de macht der Romeinen hren-
 gende : ja zelfs Jerusaleem rijnbaar gemaekt ; woords Aristobulus
 mer zich na Romeen geboert / en aen Hircanus het Priesterchap sonder
 't Konink-rijk gelaten. Maer Alexander, de zoon van Aristobulus,
 heeft eenige in-ballen gedaen tegen Hircanus ; doch Gabinius, de Stadt-
 houder van Syrien / heeft hem beschermt. Onder-tusschen Aristobu-
 lus zelbe uit zijne gevangnisse ontkomen zijnde / heeft over de acht
 duizend Soldaten verzamelt ; maer dooz de Troepen van Gabinius
 overwonnen zijnde / is wederom gevangen na Romeen gezonden ; en is
 ten laetsten dooz bergift / en zijn zoon Alexander met de wijle geboodt.
 M. Crassus in de plaets van Gabinius gekomen zijnde / heeft uit den hel-
 ligen Schat twee duizend talenten / en woords zeer veel gouds uit den
 Tempel gerooft. Hircanus hoog de zijde van Julius Caesar tegen Pom-
 pejus ; en dede hem in Egypten dooz Antigonus goeden dienst : daerom
 heeft Caesar hem bevestigt / en vryighepd gegeven om de Stads muren
 te repareren ; en heeft Antipator gemaekt Procurator (of Woogd) van't
 Joodsche-land. Deze niet de traegheid van Hircanus zyn proffijt doen-
 de / heeft aen Phasael zijnen zoon Jerusaleem en de Ma-burige Steden/
 maer aen Herodes zijnen anderen zoon Galileen te verzoegen / gegebens
 doch is hoets daer-na vergeven geworden. Antigonus, de zoon van
 Aristobulus, die gelegentheid maer-nemende / is niet een hoop Volck
 in Galileen geballen ; maer Herodes heeft hem lichtelik onder-drukt.

C

Daer-

Waar na hebben de Partijers de Heilige Tempel in genomen; en om Antigonus (die haer duitzend talenten / en andere dingen / behoeft / heb) weder in te brengen / onder den schijn van vromdichap binnen Jerusaleem geboren zijnde / Hircanus met Phasael in de gevangnisse gebooyden; gelijk zy ook Hircanus, om hem tot het Jydekerstchap onbegonnen te maken / de zoynen hebben doen afsnijden: maar Herodes, met de blanke ontkomen zijnde / is te Romeen booy Koning verkleerd. Zoo hadt Antigonus de laatste Koning en Hooge-priester / uit het geslachte des Simoneen: dese wierd van Herodes; die op de huy van de Romeinen / en booynameless van Ventidius en Antonius, strandt / booygelyc; en na dat de Stad in genomen was / geveeffeld / een een poel gebouwd; en met de hylj geboodt. De Afkonzen nu waren ontrent hondert en dertig jaeren by de Joden in geote macht en aen-zien gederft; hoe-wel zy zelve / en 't Joodsche Volk / onder-wisselen ook al wel segen-spoeds en moepelkheits gehad hebben.

Herodes, (de Asealoniker, anders de Groote, genoemd) was na 't geboelen van wel de meeste Schryffers; een waerdelic; heest; ook dese ge zyn af-konst uit de Jaden hebben willen verkenen; dese het Koninkryk in-gezegeen hebbende / heeft de gene die van d' andere partye waren van dag tot dag ge-executert; en onder die vele booy-namen Mamant; zelfs Archibolus, den boeder van Mamanne zyn eigen huif-voord; den welken hy eerst het Hooge-priesterstap toe-gestaan hadde; heeft hy daer-na in 't water (daer hy zesh dade) doen verfinnen. Hier oec betrocken zijnde / betrock hy na Antocias; om zyn te verantwoorden; de zorge van 't Rijk aen Joseph, zynen Dorn / bebelende: hy na Antonius booy giften te vrede gestelt / en ook met Augustus zyne verzoening gemackt hebbende / heeft den ouden Hircanus; met Alexandra, des zelfs dochter / zyn eigen Schoon-moeder / en vele andere / daer hy quade vermoeden op hadde / doen om-bringen; gelijk hy ook zyne huif-voord Mariamme wat te voren had doen executeren. Dese heeft ook zelfs het Sanhedrin; den Hoogen Raed der Joden / (welk toe dien tyd toe uit de booy-rechtske beken hadde; en waer booy de Wre-geving / en Hand-haling der Wetten / by dien Staat noch in grooten lust was gederft;) om-gebracht; en die aen-zienlike plaets open gestelt booy geringe personen / geen-zind zijnde van zulken aentziet en op-dre. Het Joodsche land wierd ontrent dien tyd met een zwaare Heerdebing / (waer booy meer als tien duizend menschen om-gamen) en met hongers-noodt / bezocht: by dese gelegentheit heeft Herodes van zynen huif-raet / uft goud en zilver bestaende / veel geds gemacht; en onder het Volk ut-gelikt / om den nood te verlichten. Booyds heeft hy te Jerusaleem twee Kasteelen op-gebouwt; het Koninklike

Pal-

Wells; en het Slot Antonia (dicht by den Tempel: gelijk hy noch
 Caesaris / en andere Steden / gebouwt heeft. Doch heeft hy de dese-
 vingen van Hamag- hersteejen in-geselt / niet sonder heroorde des
 Volks; als mede Schouw-speelen / ter eere van Caesar Augustus: ge-
 lyk hy ook van den zelden niet de heerschappij van Crasponis/
 Batanea / en Turanistia bestyft is; en woode in zeer groote eere ge-
 houden. Zelfs heeft hy eenen Tempel ter eere van Augustus, by de
 fonteynen van de Jordaan/ gesticht: en om 't Wolk; dat daer ober zeer
 onkyede was / wederom te palpen / niet alleen het derde deel van de
 Schachtigen gyp- geschilden; maer ook den Tempel te Jerusalem
 zeer kostelk gerepareert en herstelt. Alt alle de erbareste Werk-
 meesters / koos hy tien duizend mannen; en stelde voer de zelve duizend
 Priesters / die van de Fabryk mede kennis hadden. Zoo heeft hy
 rond-om het woortig gebouwt nieuwe muren doen leggen / en alles zeer
 heerlik en kostelk laten maaken; de laetste twintig jaren zyns levens
 daer mede toe-bringende: gelijk het zeldige werk noch al vele jaren
 daer-na geroufneerd is / en wierd maer ontfent de zes jaren voer de
 utterste defructie vol- trocken. Den In-gang was zeer heerlik / hon-
 derd ellen lang / en honderd en twintig hoog: 't Gebouwt zelve was
 met witte Maartier-stenen gestert; en het Dak glinsterde van gou-
 dene platen. Dyt Doozen waren daer een; eene voer den In-gang;
 de tweede tot het Heilige / en de derde tot het Aller-heiligste. Om den
 Tempel was het Dooz- hof / zynde een begrip twee-maal zoo groot als
 het woortig / met prachtige muren om-ringd; elk van de vier zyden een
 Fabie (of honderd en vyf en twintig schreden) lang; en in de Doozder-
 zyde een 't Slot Antonia vast-gemacht. Binnen dat Begrip waren
 dyt Zalen: de eerste was de heilige / voer de Priesters; haer den Brand-
 offer- Altaer in 't midden stond: de tweede / hebbende tien zeer kostelke
 doozten / en verscheidene galerijen / was voer het Volk; en noch met
 een dwars- muer onder-scheiden; zynde het eene gedeelt / dat naest
 den de Heilige gael quam / voer de Maannen; maer het anders voer de
 Vrouwen: de derde / of buitende / was voer de Hebden / en ohreine
 Joden; van de welke men met trappen op-klomt tot de andere: want
 den Tempel lag op de hoogte des Heubels / en de Zalen in 't af-gaen
 van den zelden. Onder-tusschen had Herodes zware oneensigheden
 tinnens huis: na-dat hy van Augustus byzigsheid verhegen hadde /
 om met zyne Zonen na zyn eigen wel-gobaken te mogen handelen /
 heeft hy op bloote suspicien de twee zonen van Mariamne, Alexander
 en Aristobulus, by de Gubsten des Volks aert-gehaelt; en alzoo de
 zelve hare sententie na zyne begeerte formeerden / zynze veroordeeld ge-
 woorden / en met de hoortge gedoot. Het zelvige is daer na ook geschiedt
 C a aen

den Antyater zynen oudsten zoon/ die het beter had verdient; alzo zeer on-begrijpende was/ en waerlijk na 't leven van zyn Vader geslaen hadde. Den zelven Cyran van eenige Wijzen / die uit het Oosten quamen / wat gehoozt hebbende van een Koning der Joden / die ontrent dien tijd gebozen zoude zyn; en van een 't zamen-geroepene Vervadering van Schrift-geleerden/ berieft ontfangen hebbende/ dat de helpofde Messias en Koning der Joden te Bethlehem zoude moesten gebozen worden; zocht istelsk gelegenheid om dat heilige kind te dooden: ja / om niet te missen / liet hy alle de Kinderkens in die land-streke / van twee jaren oud / en daer onder / vermoozden: hoe-wel / dooz de bezondere Godlike Voorzienigheid / hem dien godsoozen aen-slag mis-lukte; het kindchen **JESUS** geblucht en gebracht zijnde in Egypten. Maer als de wyse des Almachtigen hem achter-holdde / hy zick zijnde / en in groote smerten / vergezelschapt met ongeduld / trachtte ook zich zelve om te brengen; hoe-wel van andere noch wierd verhinderd. Ontrent dien tijd hadden eenige jonge lieden / van hare Meesters op-gemaakt zijnde / den gulden Arend / die boven de groote poorte des Tempels stond / af-gevozen; de welke hy terstond liet dooden: gelick hy ook vele van de aen-zienlikste Joden / in een perck dede sluiten: met bevel / dat de selve / terstond na zyn over-lijden / geboode zouden worden; opdat de Onder-zaten alzoo tegen haren dank over zyn sterben rouwe bedrijven-zouden; maer Salome zijne Quif-brout / een groutwel hebbende van zyn wyed op-zett / liet die mannen echter vry-gaen. By Testament had hy zyn zoon Archelaus gestelt / tot Koning over 't Joodsche-land en Samarien; Antipas, tot Doozt over het Quartier van Galileen en Perzeen; en Philippus, over 't Quartier van Trachonitis en Ituraeen. Maer den Cyran dood zijnde / heeft het Volk zich terstond tegen Archelaus op-gemaakt; en op het Paschen-feest muitinerende / konden zy tot geen ordze gebracht worden / dooz en al-eer dylt duizend Doozers van de Soldaten ter neder gemaakt waren. Hier over hy den Keeser Augustus aen-geklaegd zijnde / is hy wel ten eersten vry-gesproken; maer als hy daer-na wederom in 't Kerck betrocken wierd / is hem den Titel van Koning af-genomen; en hy genoemd ge worden Oberste van de Natie. Vaderhand in zenen gemeinen haec van al het Volk gekomen zijnde / is hy na Wienne in Frank-rijk verbannen / zijne goederen geconfiskeerd / en zyn Quartier geboegd by de Provincie van Sprien; en zoo moesten de Joden aen de Romeinen van tijd tot tijd hare schattingen betalen: hoe-wel haer noch vergoost wterd na hare eigene Wetten te mogen leven / en kage jurisdictie te gebruiken.

Aldus wederom onder Herodes en Archelaus te zamen twee en veert-

Veertig jaren toe-gebracht zijnde / wierden Dooz; zoogers en Rechters
 in 't Joodsche-land gesteld. Coponius was in die gelegenheid de
 eerste / in-gezet zijnde van Cyrenius, of Quirinus, des Keisers Stadt-
 houder in Syrien. Onder-tusschen quamen de Samaritanen by
 nacht in den Tempel / stropden daer beenderen van menschen / en ont-
 heiligden alzoo den zelfden. Da hem is gevolgd M. Annivius; en doe
 Annius Rufus. Dooz; de Keiser Augustus over-leden / en Tiberius
 Keiser geworden zijnde / is eerst Valerius Gratus van hem derwaerds
 gezonden; en daer-na in zijne plaets Pontius Pilatus: deze heeft op 't
 herd-nechtig aen-houden des Volks ('t welk van de Ober-priesters en
 Oudsten daer toe op-gemaekt was) onzen Heere en Zalig-maker JE-
 SUS CHRISTUS, (hoe-wel eenige malen te vozen betuigt hebben-
 de / dat hy geen schuld in hem en bond; waer tegen de Meentchte riep/
 Weg met hem; Kruist hem; Zijn bloed zp op ons / en op onze kinde-
 ren!) berooft / en ober-gelebert tot de dood des kruices: waer van
 onze Heere ten derden dage heerlik bercezen / en beertig dagen daer-na
 ten Hemel op-gebaren is; om aldaer te zitten aen de Rechter-hand
 der Majesteit / tot den dag des laetsten en al-gemeinen oordeels. Doch
 hier van zal in 'r verbolg wat nader gesproken moeten worden. Dooz;
 Pilatus verscheidene Joden wredelek mis-handelt hebbende / is daer
 ober aen-gheslaegd getoozden by Vitellius, den Stadt-houder van Sp-
 rien; de welke Marcellus in de plaets bestelde / en Pilatus beval na Ro-
 men te reizen / om sich by den Keiser te verantwoozden. Ter hy daer-
 sen quam / was Esberius gestozen; maer als Cajus Caligula, zijn
 Na-zaet / op het bedrijf van Pilatus onderzoek dede / gerdekte deze in-
 zoo groote ongelegenheid / dat hy de handen aen sich zelfden leidde. Na-
 Marcellus is Marullus gevolgd. Naer de Stadt-houders van Sp-
 rien / Vitellius en Petronius zijn Na-zaet / bestelden doe zelbe in 't
 Joodsche-land schier alle dingen. Petronius wilde eens op 't bevell
 van Caligula des zelfs Beeld in den Tempel stellen: de Joden baden
 met alle eernst / dat zulks doch niet gedaen mocht worden; ja presen-
 terden / gese;le beertig dagen lang / gewillig hare necken / om geboode
 te worden / liever als dat zp zoodantg eene onthelssing zonden gedogens
 doch wierd noch eindelik een zachter sententie van den Keiser berwoz-
 den. Ontrent den zelfden tijd heeft ook den Obersten Flaccus, na den
 lust des Volks van Alexandrien / de Joden aldaer zwaerlik mis-han-
 delt; en wilde haer dwingen het Beeld van den zelfden Keiser in hare
 Synagogen te ontfangen. Zp zonden Philo, die een destig man was /
 daer ober na den Keiser; maer wierden met smaed af-getwezen. Doch
 weinig daer-na wierd Caligula, bermids zijne tyrannte / van eenige/
 die sich met verbloeking te zamen daer toe verbonden hadden / geboodt.

Claudius in zijn plaats Keiser gemaakt zijnde / heeft toef de Joden / en mer eeren de Christenen / uit Romen verdriven ; maer Herodas Agrippa met den titel van Koning bereert / en hem 't Joodsche-land en Samarien gegeven / de Dooz-zoogers af-geschaft zijnde : soo hebben de Joden hoe wederom vier jaren lang de schattingen aan haeren eigen Koning betaelt. Na hem is Cuspius Fadus wederom van den zelfden Keiser Claudius gezonden / als Dooz-zoogter : deze heeft het Joodsche-land van vele mooyderijen gezuiverd ; de stoffen der Joden en Philadelphiers gestikt ; en den berleider Theudas , de welke beloofd had dat hy met een hoop de Jozdaen berdeelen zoude / dooz eenige tegengezondens troepen t' onder gebracht. Na dezen is gevolgd Tiberius Alexander , een Romeinisch Kintder / en eigen broeder van den vermaerden Philo de Jode. Onder dezen is eenen gemeynen hongers-nood gekomen ; en heeft het Joodsche-land bijzonderlijk gebzukt. Na hem quam Cumanus Ventidius : onder den welken de onbeschaemtheit van eenen Soldaet / op het Feest van Paschen / gelegenheid gegeven heeft van een swaere op-roer : als nu Cumanus een Leger zettende tegens de op-rechte / zijn van de Joden oder de thuting dertzondt ont-geloomen ; gesticht ook meer woepelikheden by zynen tijd gevolgd zijn. Tindelikh wterden hy zelve gebannen ; en Claudius Felix in zijne plaats gesteld : deze was getrouwd met Drusilla , de zusster van Agrippa Koning van Chafris ; en heeft in den eersten eenige mooydenaers / berleiders / en bedrizers / gestraft ; maer ook daer-na den Hoogen-priester Jonathan , van den welken hy ten goede vermaend was / doen doodden. De zelve was ooz-zacht van vele mooyderijen / ook in den Tempel bezeden : Na hem is Porcius Festus van Nero gezonden tot het zelvige Amt. By bezes tijd ontstam de Keiser den Joden te Caesaria het Doozter-recht : waer mit het beynfel van den Joodschen oozlog ontstaen is. Zijn Na-zaer was Albinus , een zeer huil mensch ; onder den zelve wterd Jerusalem met mooyderijen en straer-schenderijen verhuud ; daer meernig-mael de Hooge-priesters / de welke van Agrippa na zijn geballen wterden aen in af-gezet / niet by van waren. Ouder-tusschen was doe aldaer een schrift en boers mensch / genoemd Jesus Anani , die dier jaren eer den Oozlog aen-ging / meentgubdelikh **WCE** uit-riep / en daer in doozd-ging / ook ten tijde van Jerusalem's belegering / doffe zeben jaren en d'f maanden. De laefte van die Dooz-zoogers is getweert Gellius Florus , een zeer gierig en woerd mensch : onder den toelken de Joden zeer waerlich en belliglich wterden mit-handeld / oder-dallen / en ber-mooyd ; dooznameikh binnen Jerusalem en Caesarien ; zulkis dat vele tot byeende Doftheren gedrongen wterden te vluchten / en 3p woord aen-gezet om den Doozlog aen te nemen. Met deze Dooz-zoogers en

Rech-

Rechters noch overent de seszig jaren van toe-gehoorte zijnde / wederde de uiterste ruine van 't Land en de Jodels der Joden.

Doer mede nu ging het aldus toe: Eleazar de zoon van den Hoogen-priester verbood de Offeranden voor den Keeser te doen; en Manabem de zoon van den op-voerigen Judas de Gabier, nam den Keeser Meftada in / na dat hy het gantzen oord-geslagen hadde: binnen Jerusaleem wierden de Romeinen ook in zonnige sterke plaatsen begerd / en gedwongen zich oter te geben: ja den Koning Agrippa, die haer toe bezee rief / lieden zy uit de Stad; griffte zy ook een meentche Joden / toe hadde gemogen zijnde / in 't bodenfte gedeelte der Stad be-liceden. Maer wat gebeurde daer t Op den zelveu tijt hebben de Heidenen te Caesarien twintig duizend van de Joden gebood. Deze om die weder-lage te krefen / verbreefthen de kerken der Egypters; en verbitterden alzo de Heidenen mach moerder. Zoo zijn van toe Sythopolen dertien duizend / toe Melitar twee duizend en vijf hon-derd / toe Pndemats twee duizend / te Damascus ocker de tien duizend / en tot Alexandrien vijftig duizend Joden dood-geslagen. Zy daer-entuden ontmenen de Romeinen de vesting Macharunta. Cestius Gallus, de Raads-houder van Egypten / trof van een Heer-lyer te za-men / en gekonstde ook het konink van de Arabieren Agrippa en Sa-hem: zoo ober-meesterde hy Zababon; en Cefarius Gallus, Gallien / den berg Affanton gewonnen hebbende. Woordt betogt de Jyn Jeru-salem: maer als hy van de Stad wederom af-troch / lieden de be-gerde van achteren daer op aen / en versloegnt wel zes duizend man-nen; waer onder ook Floeris, de sterke hand van dien oorlog / was; en Cestius selbe stierf daer-na van hert-zes. De Keeser Nero dan zond den vermaerden Rijgs-obersten Flavius Vespasianus; om den oorlog te voeren: de welke eerst Galilaen won / en doordt 't gheheel Jood-sche-land; hoe-wel niet sonder vele van zijn Volk ook de verhezen: Jerusaleem alken bleef noch oberig; ten ende zy eik in 't bezonder verchiende / alle zonden ober-waamen woeden. Nero onder-tuffchen gesloeden zijnde / ja ook verhoegent zyne Ra-jaten Galba, Oto; en Vitellius; is Flavius Vespasianus selbe Keeser geworden: dezze dan om den oorlog / die hy ten tijde / en uit laet / van Nero aen-gevangen hadde nu uit te voeren; heeft het beleid des zelveu aen Tans Vespasianus, zyn-neru zoon / bevolen. Verscheide tekenen gingen insbeledt-wijle noch voor die vol-rogens uit-roeping; in den Hemel / een wonderbars Comect / die een geheel jaer lang boven Jerusaleem-gezen tuifd; aen de Maen / een ongemeine Eclipse; in de Lucht / wagenen / peerden / heit-legers / &c. woords in den Tempel / en in de Stad / meer andere: gelijk onze keete JESUS CHRISTUS van groots en verscheide woord-tekennen gespro-

geproven had / als hy dien onder-gang booz-zelbe. Is ook aen-meer-
 heik / dat de Apostolen onzes Heeren / en andere Christenen / volgens
 Godlike waer-schouwing en bevell aen haer gebaen / al-bozens uit de
 Stad gevlucht zijn / na een stedeken ober de Jozdaen / Pella genoemd /
 onder 't gebied van de Koning Agrippa behoorende. Titus Vespasianus,
 nu begon de belegering van Jerusaleem in 't zefte jaer van den Joods-
 schen oorlog / welk was het dzi en sebentigste / na de gemeine tyd-re-
 kening der Christenen ; of volgens de Joodsche rekening / het dzi duf-
 zend acht honderd en dzi en dertigste jaer na de schepping der Wereld /
 ontrent het Paschen-feest : hy deze gelegenheid wierden doe binnen
 de Stad besoren ontrent dertig-mael honderd duizend menschen ; en
 duerde die belegering tot in de vijftde maend. De Stad wierd rond-
 om met een Muur om-ringeld / zynde van negen en dertig stadten ; wel-
 ke nochtans in den tyd van dzi dagen op-gemaakt was : boozds wof-
 den om de Stad andere Wallen gemaakt. Men-gaende nu het bestrij-
 den der zelbe ; de Stad was met dzi vaste Muren om-ringd / en sterk
 gemaakt / aen die zijde daer de Romeinen aen-quamen : aen aendere
 kanten waren vier Muren ; en boozds wel tachtentig sterke torens :
 daer ober was Titus al zeer bekommerd / en wierd dikwils geborsten
 met eenen twijfelachtigen uit-slag. Hy kreeg de eerste Muur in / op
 den eersten dag van Maep ; en met eenen dat gedeelte der Stad / welk
 booz-by den Tempel boozdwaerds aen-gebouwt was ; en daerom de
 Nieuwe-stad genoemd wierd. Op den zestienden der zelbe maend / wou
 hy de tweede muur / en met eenen het benebenste / of lage deel van de
 Stad / Acra geheeten. Doe noodigde Titus de Joden om zich op te
 geben / berscheide conditien van zyde booz-flaende ; en te dien einde
 den vermaerden Josephus (welke albozens by de Romeinen gebangen
 was / maer by zekere gelegentheid gunste gebonden hadde /) tot haer
 zendende : maer zy herwlerpen alles hard-neckelikh ; en schoten ook
 met pijlen na Josephus, zulks dat hy 't nauw'liks ont-quam. Der-
 halben liet de Kijngs-oberste hare derde muur bebechten / de welke was
 aen het groote en sterke slot Antonia ; en heeft hier zelbe met geweld in-
 gekregen op den zeffen Julij. Wederom bood Titus haer de zyde aen/
 op dat den Tempel / die nu volgde / berschoond mocht worden : maer
 als de af-gezondene met smaet-redenen / en pijlen / te rugh gedreben
 wierden ; liet hy den zelben ook aen-tasten. Eenige gemeine Sol-
 daten met grooten toorn verhtterd zynde / wlerpen / sonder last van
 Titus, hper daer in ; en raekte dat heerliik / en zeer beroemd gebouwt/
 300 haest in vrand / dat die booz geene menschelijke hulpe gebloefte
 konde worden ; en wierd booz het hper vertereerd op den tienden Au-
 gusti. Vijf dagen daer na gaden de Priesters zich ober ; doch wierden
 alle

die geboort: want / zeide Tirus; Nu den Tempel verbrandt is / die-
 nen de Priesters nergens toe. Het bovenste deel der Stad / welk de
 Stad Davids genoemd wierd / begonnen zy op den twintigsten der zel-
 ve maand te bestrijden; en hregen het in op den volgenden zebenden
 Septembrys. Zoo is kortelijc verhaeld / wat haer van buiten oet-
 gekomen is: maer van binnen was de ellende ook zeer groot. Ten
 eersten was daer het Zweerd: want booz de belegering was een groote
 meenichte van Moordenaers in de Stad gekomen / de welke zich in dri
 Troepen verdeilden / waer van elk haren Obersten hadde; den eenen
 begaf zich / als de Stad belegerd wierd / in den Tempel; den tweeden
 in de lage Stad; en den derden in de Stad Davids: deze plaegden de
 ellendige Bozgerije / en d' een de andere / zwaerlijc. Ja by de In-
 woonders van allerley gelegenheid / was niet anders als verwoering
 en tweed-tyacht. De Oet- priesters quelden de andere Priesters; en
 de Machtige onder-drukten hare mindere: Hier uit ontstond meenig-
 mael op-roer / dood-slag / en ploudering. En wozdt verhaeld / dat wel
 twaelf duizend Edelen / onder schijn dat zy de ghesmetenissen der Stad
 aen de Romeinen bekend maekten / zyn om-gebracht / en hare goede-
 ren gerooft. Hier by quam ten tweeden senten zwaren Hongers-nood:
 want vermits de onderlinge partijeschappen / wierden wel honderd en
 veertig gemeine koozn-huizen in brand gestoken; waer uit van haer
 groot gebrek ontstond / zulks dat een groote meenichte van honger stierf.
 De nood dzong haer zelfs onreine gedierten / en onbeguame / ja onna-
 tuerlike dingen / booz spijze te gebruiken: zy onthielden zich niet van
 gordels / en schoenen: van de schulden trocken zy het leder / of de vellen;
 en weikten de zelve / omzere eten. Zommige namen tot spijze 't gene
 van oud syp wog-gevozen was. Geroosten duiven-drek gebruik-
 tenze booz zout; en kochten dien dier. Wele wat hups in de mond heb-
 bende / blecken dood ter neer. Meentige booz-zochten de goken / en af-
 rochten / en doode lichamen van menschen; ofze daer set eerbacrs moch-
 ten vinden. De Quis-genoten vochten ook niet wapenen tegen mal-
 handeren / zoo daer iemand wat voedzels bekomen hadde: de hinderen
 namen 't uit de monden van de anders; den eenen broeder verschoon-
 de den anderen niet; noch de eene zuster d' andere. Wele verhalten /
 gedurende de belegering / namen haren toe-blucht tot het Leger der
 Romeinen; en zommige slikten eerst in haer lichaem 't goud datze
 noch hadden; op dat haer 't zelvige / alsze gebangen wierden / niet
 ont-nomen zoude woerden; daer-na zochten zy 't weder uit den drek /
 die haer af-gegaen was. Als een op dat werk betrapt wierde / quam
 een gerncht in 't Leger / dat de Joden ober-quamen niet het lijf vol
 souds; daerom wierden de buiken van die ellendige menschen op-
 gesno-

gesneden : en quamen 300 op eenen nacht meer als dri duizend Joden om. Titus verbood zulks wel ; maer na-dat in eenige wat gelds gebonden was / dede de hope van den lust de andere ook sterben. Daarna wierden geen bluchtelingen meer by de Romeinen aen-genomen ; maer die alle we'er na de Stad-gezeden : en die niet wilden te rug keeren / behal Titus-dat te samen in 't gezichte van de Stad gekruisk zonden worden. Dochstans 't geboeld van den honger / en de woestheid van binnen / ded'er noch vele zelfs tot die straffe loopen : 300 dat'er ten laetsten bequame plaets ontbrak booz de huizen ; en huizen te hoort quamen booz d' ellendige menschen / die daer aen gehecht zonden worden. Daer-na lietze Titus de handen af-snijden / en 300 we'er na de Stad jagen. 't Geweld des hongers quam 300 berre / dat ook moeders hare eigene kinderen slachten / om die te eten : schrikkelik om te verhalen / en te hoorzen / is 't exempel van een Edele vrouwe / Maria gennemt / zijnde de dochter van eenen Eleazar ; de welke haren zoon de heel af-sneed / en hied tot spijsze ; maer eenige Soldaten zulks riehende / namen haer die noch uit de mond / en lseten haer niet toe de selve geheel op te eten. Josephus in 't zebende boek van den Joodschen Oorlog / cap. VIII. beschrijft de woorden / die zo gesproken zoude hebben / alsze 't mes op de heel zettede : Mijn ellendig kind ! Waer too zal ik u in dezen oorlog ; en dezen honger , en dit op-roer , sparen ? Want zoogy leeft , zult gy by de Romeinen voor haef moeten dienen : maer den Honger voor-komt de slavernije : en de Oproerige zijn noch wreeder als die beide. Weest my dan tot spijsze , en den Oproerigen tot delligheid , en het Menschelijke leven tot een gemeinen praet ! 't welk alleen noch ontbreekt aen de zwarigheden der Joden. Gesijch de selve ook verhaelt het beklag en de betuiging / die Titus soude hebben gebaen / na-dat hy dat grondlike stuk gehoozt hadde. Ten derden quam de Westlentje daer ook by ; en was 300 zwaer / dat / volgens 't getuigenis van zomnige / wel zes-mael honderd duizend doode lichamen buiten de Stad geworpen zijn ; en de gene / die noch binnen de Muren begraven wierden / niet konden geteld worden. Belangende woords den nitlag van dien zwaren en berderstiken oorlog : 't getal derdijens / die onder-tusschen by de Romeinen gebangen zijn / woort geschat op zeben en negentig duizend : uit de selve wierden eenige de kloofste en aentzenlikste gelezen / om in de triumphe om-geboerd te worden. Van d' andere meentlicte / die boven de zeben-tien jaren oud waren / tot zeben-tien duizend in getal / wierden na Alexandrien gezonden / om lasten te dragen. Dri duizend wierdend'er op een tooneel gebracht / doe Titus tot Casarien den geboorte-dag van zijn broeder Domitianus hiedde : en daer ten deele van beesten verscheurd ; ten deele gedwoongen te

gen maatschappij te berispen / en zoo de rene den anderen om te brengen. Desgelijks / als Titus tot Berpht in Sprien den geboorte-dag van zijn Vader vierde / liet hij ook daer eenige buitenden van gevangene Joden in de Schouw-spielen booz de besten werpen. Die jonger waren / wierden verhocht booz zoo geringen prijs / dat wel dertig van haer booz eenen zilbernen penning veul waren. Onder-tusschen wierden die ellendige menschen / als ook de welke van andere plaetsen in 't Joodsche-land gevangen / of ontblucht waren / noch vele berstropd ; die echter naderhand zeer vermeerderd zijn gebozden. Hier moeten men ook aen-merken / dat wel een gedeelte der Israëlieten van de tien Stammen / uit de Assyrische gevangenis / na haer land was weder-gekeerd / met de Joden / uit de Babilonische gevangenis ; maer geen-zins die alle / gelijk ook zelve niet alle de Joden daer uit weder-gekeerd en zijn : Item / dat gedurende die gevangenis / eenige / die noch in 't Land gelaten waren / al-bozens na Egypten vertrokken zijn : en dat na-maels booz de Spriers en Egyptenaers noch al eenige berstropingen van die Partie gemaakt zijn. De Stad werd ten laetsten van Titus ganschelijk gerazeerd en uit-geroepd / sonder den eenen steen op den anderen te laten. En zoo is op den bestemden tijd / *Gen. 18* oordeel over dat Land / en die Stad / uit-geboerd ; volgens 't gene besloten was / en gepropheeteerd / *Daer. 18, 26, 27*. Een volk des Vorsten , 't welk komen zal , zal de Stad en het Heiligdom verdueren ; en zijn einde zal zijn met eenen over-stroomenden vloed : ende tot het einde toe zald'er krijg zijn , [ende] vastelik beslotene verwoestingen. -- Ende over den grouwelijken vleugel zal een verwoester zijn , ook tot de vol-eindiging toe ; die vastelik besloten zijnde zal uit-gefort worden over den verwoesteden. Gelijk ook onze Heere JESUS CHRISTUS , doe den tijd der uit-boering naderde / zeer duidelik booz-zelt heeft / *Matth. xxiv, 1, 2*. want als zijne Discipelen het kostelik / tierlik / en heerlik gebouw des Tempels aen-schouwen / en daer over tot hem spraken ; antwoozdde hij : En ziet gy niet alle deze dingen ? Voorwaer zegge ik u ; Hier en zal niet [eenen] steen op den [anderen] steen gelaten worden , die niet af-gebroken en zal worden. En boozds / *15 // 21*. Wanneer gy dan zult zien den grouwel der verwoestinge , waer van gesproken is door Daniel den Propheet , staende in de heilige plaets ; (die [het] leeft , die merke daer op !) Dat als dan die in Judea zijn , vlieden op de bergen. Die op het dak is , kome niet af , om het uit zijn huis weg te nemen. En die op den acker is , keere niet weder te rugge , om zijne kleederen weg te nemen. Maer wee den beyruchten , en den zogenden [boozouwen] in die dagen ! Doch bidt , dat uwe vlucht niet en geschiede des winters , noch op eenen Sabbath. Want als dan zal groote verdruckinge wezen , hoe-danig niet en is geweest van het begin

der wereld, noch ook niet zijn en zal. Item *Luc. XIX, 41, -- 44.* Als Hy aa-by [Jerusalem] quam, en de Stad zag, weende Hy over haer; zeggende: Och of gy ook bekendet, ook noch in dezen uwen dag, 't gene tot uwen vrede [dient]! Maer nu is het verborgen voor uwe oogen. Want daer zullen dagen over u komen, dat uwe Vyanden een begraving rond-om u zullen op-werpen; en zullen u om-singelen; en u van alle zijden benauwen. Ende zullen u tot den grond neder-werpen; ende uwe kinderen in u: en zy zullen in u den [enen] steen op den [anderen] steen niet laten: daerom dat gy den tijd uwer bezoeking niet bekent en hebt. En wederom *Luc. XXI, 27, -- 31.* terwijle hy uit-geleidt wierd / om gekruisicht te worden; en een meenichte van Volk / daer ook Vrouwen onder waren / en vele weenden / en hem beklagden; JESUS hem tot haer keerende, zeide: Gy dochters van Jerufalem, weent niet over my; maer weent over u zelve, en over uwe kinderen. Want ziet, daer komen dagen, in de welke men zeggen zal; Zalig zijn de onvruchtbare; en de buiken, die niet gebaert hebben; en de borsten, die niet gezoogt hebben. Als dan zullen zy beginnen te zeggen tot de bergen; Valt op ons; en tot de heuvelen; Bedekt ons! Want indien zy dit doen aen het groene hout; wat zal aen het dorre geschieden?

Sedert dien tijd heeft de verstroying en breeudelingschap der Israëlieten / of Joden / over den ganschen Aerd-bodem gebuert / sonder eenige herstellinge; hoewel zy verscheide malen terwoes daer toe hebben willen onder-slaen. Ontrent veertig jaren na die verwoesting / onder de Regering van de Keiser Trajanus, zochten zy zich te wreken / in Cypene Romeinen en Grieken sonder onderscheid dood-slaende / tot twee hondert en twintig duizend; ja al groote wreedtheit daer by boegende; alzoo zy andere dwongen het vleesch der verslagene te eten / sommige van den Hoofst-schedel tot beneden toe midden dooz-zaegden / vele dooz de beesten wierpen om van de selve verslonden te worden / eenige ook te zamen lieten vechten en zoo malkanderen dooden. In Cypus was Artemion haren Obersten; en daer ver-sloegen zy ontrent twee hondert en veertig duizend menschen des-gelijcs deden zy ook op verscheide andere plaetsen. Maer de Keiser zond Marcius Turbo, Lucius Quietus, en andere Obersten met Rijcs-bolk / tegen de selve; die haer weder om t'onder-brachten / en een ontelbare meenichte dood-sloegen. Doozds gaf hy een Wet / dat zoo eenige Joden in Cypus quamen / zelfs by gehall / of dooz-geweld / of dooz-dwalinge / de selve met de dooz zouden worden gestraft. Als zy een jaer daer-na in Mesopotamien ook oproerig wierden / zijn vele duizenden van haer ter neder-gemaakt / en zy alzoo gestild. Gelijck ook Marcius Turbo in Cypus tegen haer ge-zonden wierd; daer mede een zeer groote meenichte van haer bleef.

De volgende Keiser Aelius Adrianus liet in plaets van Jerusalems puin-hoopen van nieuws een Stad bouwen / en de selve Aelia Capitolina noemen: gelyk hy boozds in plaets van den Tempel des H. G. H. C. / eenen Tempel liet bouwen booz Jupiter Capitolinus; ja zelfs daer 't Aller-heiligste geweest was / zyn eigen Beeld dede stellen. De Joden zulke dingen niet konnende verdragen / beraedstaegden heimelik te zamen; en maekten ook vele spelonken en Mynen onder d' aerde / om hy malhanderen te konnen kornen / of in geball van nood verwaerds te bluchten / en zich booz de Opanden te verbergen. Haren Heids man was Ben-cochab, of Bar-cochab; 't welk zoo veel te zegen is / als Zoon der Sterre. Deze benaming sloeg quansups op die Propheete / *Numer. XXIV, 17.* Daer zal een Sterre voord-gaen uit Jacob; &c. Want hy gaf zich ook uit booz de Messias. In 't Joodsche-land had hy wel vyftig Kasteelen / en hy-na duizend Plecken; ook sterkte hy de Stad Beth-hozon. Als nu de Joden zomwijlen daer mit een aen-ball deden op de Romeinen / en zoo vastrentge der selve versloegen / zond Adrianus de booz-naemste Krijgs-obersten tegen haer; van de welcke Julius Severus de eerste was: doch alzoo de Joden zeer sterk waren / en desperaet bochten / om-ringde hijze / en zocht de toe-boering van victualie te beletten. Daer-na is de Keiser selve in Syrien gekomen / heeft Beth-hozon belegerd / en daer by jaer en zes maanden booz gelegen: eindelk als een zeer groote meenicht van die ellendige Natie in verscheide treffingen gebleven was / tot ontrent van vyf hondert en tachtentig duizend; en noch meer van den honger en pestulentie gestorven; (want deze honden niet geteld worden;) is de Stad ten laetsten met geweld in-genomen / en haren Obersten Bar-cochab gedoodt: den welken zy nader hand Bar-cobah, dat is Zoon des leuens, noemden; om dat hy haer beloofd had het Joodsche-land te zullen herstellen / maer in d' uit-komst bevonden wierd een lengenaer en bezieger te zyn. Boozds heeft Adrianus alle hare Sloten en Kasteelen uit-geropt; hare Stedekeens en Plecken verwoest / en die Natie geheelk uit dat Land verdriven / met verbod dat zelfs geen Jode namaels van eenige hooge plaets na 't Vader-land zoude mogen kornen zien. Ook wierden zeer vele Joden op de Markt van Cerebinth booz Slaven verhocht. Dit is zoo gebeurd honderd jaer na het lijden en sterben van onze Heere JESUS CHRISTUS. Nochtans hebben de Joden daer-na booz zekere somme gelids van de Keisers verhegen / dat zy eens in 't jaer / namelk op den tienden dag van Augustus / binnen Jerusalems zoude mogen kornen; en den dal en onder-gang van de Stad / en den Tempel / en 't gansche Volk bevoenen: maer dat geschiede in 't by-wezen van Soldaten / en op een zekere ner; of zoo zy

30 Van de lang-durige Vreemdelingschap,

langer boenen wifden / moestenze meer gelds geben. Onder den Keiser Septimius Severus, omtrent zestig jaren na 't verhaelde van Adrianus, werden de Joden zoo hard getraecteerd / dat hy schreef / zelfs ook hare Lucht te willen schatten. Dertig jaren daer-na / onder den Keiser Alexander Severus, hzegen zy wederom byzichheid / om in Palestina te mogen wonen. Omtrent honderd en dertig jaren daer-na / onder de Zonen van Constantinus de Groote, de Joden van Diocæsarten bemerkende / dat het Roomsche Rijk vol on-rust was / namen de wapenen in de hand / versloegen het Caizzen / zochten Palestina te vernieften / en 't joch der Romeinen van hare halsen te schudden. Over zulks heeft Gallus de Keiser / doe-maels tot Antiochien zynde / een heit-leger bestelt / de Joden t'onder-gebracht / vele duizenden van haer dood-geflagen / sonder de onnoozele jaren te verschoonen ; en hare Steden / Diocæsaria / (anders ook Sephurim genoemd) / Tibertas / Diocæsopolis / neffens verscheide andere plaetsen / ten deele verbrant / doods geraect ; en haer wederom tot de bozige slavernij gebracht. Omtrent tien jaren daer-na / dat is / in 't jaer / (volgens de tyd-rekening der Christenen) / d'ij honderd twee en zestig ; of volgens de gemeine en groote rekening der Joden / beginnende van de schepping der wereld / vier tiend honderd en twee en twintig ; heeft Julianus den Hypocriet / en lasteraer van onzen Heere JESUS CHRISTUS, en van de Christelike Religie / in zynen strijd en arbeidzaamheid tegen de zelbe / de Joden ook aen-gehaelt / ten einde zy hare Politie en Gods-dienst wederom zouden op-rechten / haer byzichheid en zijne bescherming belovende. Waer op zijn dan de Joden met groote meenichten vergaderd / en begonden den Tempel te Jerusaleem te herbouwen. Naer als zy bezig waren om de fundamenten te leggen / quam daer een groote en schrikelijke Aerd-beving / met Blixem vergezelschap / dat gansche werk om verre werpende ; en daer beneffens noch vele duizenden van Joden met de ruine over-stelpende. Als zy eenigen tyd daer-na het zelfge wederom by de hand zochten te nemen / quamen pfelijke blammen byers uit den grond op ; waer dooz de werk-lieden eenige maten verbrant wierden / en zelfs de plaets ontoegankelijk gemaekt. Naer andere wonder-teekenen quamen daer by / waer dooz zy ganschelijc te rugh wierden gedreven / en van haer booz-nemen af-geschikt. In het jaer **CHRYSTI** vier honderd en tien / al zoo zy in Alexandryen op-toertig waren / wierdenze alle van daer verdreven ; en vele om-gebracht. In het jaer byf honderd acht en twintig / onder den Keiser Justinianus, zijn wederom ontelbare Joden in Palestina / vermits zy rebelleerden / gedoodt. In het jaer zes honderd en acht zynze om de zelbe oorzaak van Phocæ tot Antiochien geflagen / en doozds uit-gedreven. Des-gelycs

gelijks in het jaer twintig tot Jerusaleem / van Herachus. Doch in het jaer dyl en dertig van de zelve eeuw / onder Dagobertus Koning van Frank-ryk / werden daer met de dood gestraft alle de gene / die de Christelike Kerkte woegerden aen te nemen. In 't jaer acht en dertig / wederdenze uit Hispanien verdreven / &c. Wederom in 't jaer duizend zes en tnegentig / toelk oder een konnt met het jaer vier duizend acht honderd zes en vijftig / na de Joodsche tijd-rekening / hebben 3p zeer zware vervolgingen en neder-lagen geleden / niet alleen in Palestina / en daer ontrent ; maer ook in Duits-land / Frank-ryk / Hispanien / Engeland / Italien / Bohemen / en Ungarien : zulks dat de Joodsche Schryvers daer over klagen / als over een on-gehoorde verdrukkinge. Vijf en veertig jaren daer-na speken 3p wederom van tien zware vervolgingen / aen-geseld om den Joodschen naem van den ganschen Werld-hodem uit te ropen. In 't jaer elf honderd acht en tnegentig / wierd in Frank-ryk haer goud- en zilber geplonderd ; en 3p woords uit Parijs verdreven. In 't jaer twaelf honderd en tien / wederdenze in Engeland eerst van haer geld ontbloot / en daer-na verhoert. In 't jaer dyl en vijftig van de zelve eeuw / wederdenze wederom uit Frank-ryk verdreven. In 't jaer tnegentig / uit Engeland verjaegd. In 't jaer vijf en tnegentig / verhalen hare Schryvers / dat wel zes duizend dood-geslagen zijn ; en woords dooz den honger en 't zweerd 300 vele om-gehomen / als 'er eertijds uit Egypten getrocken waren. Wederom in 't jaer veertien honderd dyl en twintig / werden 3p in Frank-ryk bettecht van de putten vergiftigt te hebben ; en daer over uit-gesaege. Over de zelvtge zaek zijn in 't jaer acht en veertig in Duits-land / en met name tot Straesburg / verbrandt / alle die daer gebonden werden. In 't jaer vier en tachtentig wederdenze uit Polen verdreven : In 't jaer vijf en tnegentig wederom uit Frank-ryk. Woords zijn ontrent die tijden / op verscheide plaetsen / zeer vele Joden dooz het zweerd / en het yper / en gedangenissen / om-gehomen ; andere hebben haer leven dier moeten ranfoeneren. Op het jaer veertien honderd twee en tnegentig woort verhaeld / dat uit Hispanien wel honderd twee en twintig-duizend Familien verjaegd zijn. Des-gelijks in 't jaer acht en tnegentig zijn 3p uit Portugael verdreven. En in 't jaer vijftien honderd negen en dertig uit Napels en Sicilien. In deze tegen-woordige eeuw 't op verscheide plaetsen met haer niet beter. Doch onlangs in 't jaer vier en seftig gaben de Leerlingen der Jesuiten in Polen vooz / dat 3p een Bulle van den Paus hadden / om de Joden uit te ropen ; en 300 werden die ellendige menschen daer al vast in eenige Steden by honderden gedoodt. &c. Uit het verhaeld blijkt / hoe lang sedert die laetste vernieling van Jerusaleem / en van de Joodsche

sche Polste door de Romeinen / hare Vreemdelingschap en meentger-
 lep Ellendigheid nu al gebuert heeft: namelijk geen veertig jaren; ge-
 lijck de sucheling haer Daberen in de Woestijne / na den Uit-tocht uit
 Egypten / tot den in-gang in Canaan; maer ontrent de veertig-mael
 veertig jaren: of geen seventig jaren; gelijk de Babylonische geban-
 genis; maer veel meer als zeben-mael seventig jaren / ja dat gesal-
 noch al eenige malen vermeenighuldigd. Of 300 men te zamen boegt
 de vier honderd en tachtentig jaren / van den uit-tocht uit Egypten toe
 den aen-hang der bouwinge van den Tempel Salomons; en vier hon-
 derd en veertig jaren; (welke tijd al ruim 300 lang is / als dien Tempel
 verholgens gestaen heeft;) en de seventig jaren / van de Babylonische
 gebangenis; en honderd en tien jaren / in de welke de Joden ten
 grooten deele weder-geheerd zijn in haer land / en de herbouwinge des
 Tempels hebben aen-gehangen / maer werden beel-fzins verhinderd
 dat werk te vol-trekken; en de vier honderd en negentig jaren / in de
 welke voorsz den Tempel en de Stad wederom zijn op-gehouwt / en
 verholgens gestaen hebben tot de gemelde laetste uit-roeping toe; te
 zamen uit-makende vijftien honderd en negentig jaren; 300 lang / en
 langer / heeft nu deze hare Vreemdelingschap en Ellendigheid al ge-
 buert.

Het is wel waer / dat 30 onder-tusschen op verscheide plaetsen door
 toe-lating / of vergunning / der respectibe Oerigheben van de plaetsen
 haer Vreemdelingschappen en Op-wooningen / hare Synagogen en
 Scholen gehad hebben / en ook noch hebben; en daer by / eenige Re-
 genten / Op-zienders / en Versorgers van hare Diensten / Ceri-
 monien / Opze / en eenige Discipline: maer geen hooge Juris-dictie / of
 Macht om over-hals-zaken te konniffen / en zulke sententien te doen
 executeren. Hof. III, 4. is voorsz-zeidt: De kinderen Israëls zullen vele
 dagen blijven zitten, sonder Koning, en sonder Vorst, en sonder offer,
 en sonder op-gericht beed, en sonder Ephod, en Teraphim. Daer ober
 schrijft / de Israeltische Mannen / uwen vermaerden R. David Kimchi
 in syne Uit-leggingen: Dit zijn de dagen der Ballingschap, daer wy te-
 genwoordig in zijn: wy hebben noch Koning, noch Vorst uit Israël;
 maer zijn in de macht van de Heidenen, en van hare Koningen en Vorsten.
 Zoo lang zyt gy nu dan geweest / niet alleen sonder eigen Hooge Rege-
 ring en Heerschappije; maer ook sonder Offeranden / en andere solem-
 nele Diensten / de welke GOD bevolen had / dat juist gedaen moesten
 worden in die plaetse / welke hy daer toe berhiesen en aen-wijzen zou-
 de in 't land Canaan. Ook past op deze uwe ongeliegenheid / 't neue
 staet Psal. LXXIV, 9. Wy zien-onke teekenen niet: Daer is geen Propheet
 meer; noch iemand by ons, die wete hoe lange. De Vreemdeling-
 schap

ſchap en Ellendigheid heeft 300 lang geduert / en duert noch al : de
HEERE weet / hoe lange zy noch vervolgens duren zal. Wele /
 zware / ſchickelijke / ongemeine verdereen **GODS** zijn daer 300
 dikwils by-gehoemen : en op miſt onder-tuſſchen de teekenen van zijne
 bezondere heilzame genade en gunſte. Neemat over-zulkſ met my eens
 dooz / een gedeelte van het Gebed Moſis des **Wans GODS** / *Pal. xc,*
7, — 13. Wy vergaen door uwen toorn : en door uwe grimmigheid wor-
 den wy verſchrikt. Gy ſtelt onze ongerechtigheden voor u ; onze hei-
 melijke [zonden] in het licht uwes aenſchijns. Waat alle onze dagen gaen
 henen, door uwe verbolgentheid : wy brengen onze jaren door, als een
 gedachte. Aen-gaende de dagen onzer jaren, daer in zijn ſeventig jaer ;
 of, zoo wy ſterk zijn, tachtentig jaer : en 't uit-nemenſte van die, is
 moete en verdriet : want het wordt ſnellik af-geſneden ; en wy vliegen
 daer henen. Wie kent de ſterkte uwes toorns, en uwe verbolgentheid,
 na dat gy te vreezen zijt ? Leert ons alzoo [onze] dagen tellen, dat wy een
 wijs herte bekomen ! Keert weder, **HEERE** ! tot hoe lange ? En het
 berouwe u over uwe knechten ! Ja / **Wannen** / 300 als u eenige ver-
 loſſing of zaligheid ter herte gaet ; dooz zoekt / en over-denkt uwe on-
 gerechtigheden / en uwe hetmelike zonden / de welke **GOD** waerlik
 dooz ſich ſelt / en in het licht van zijn heilig aenſchijn zett ; om u daer
 over 300 lang en 300 zwaer te ſtraffen / in zijne verbolgentheid / en in de
 ſterkte zijns toorns / na dat hy te vreezen is. **Merkt** eens op uwe da-
 gen / om een wijs herte te mogen bekomen ; ten einde de **HEERE**
 eens op-houde van zijne plagen over u. Hoe-danig en hoe-groot mag
 eertijds de geluk-achting uwer **Waderen** ; doe zy in **GODS** gunſt
 ſtaende / zijne heilzame Onder-wijſing / getrouwe Beſoſten / ſtichtige
 Verloſſing / zekere Beſcherming / genaden-rijke Verzegeling / ja ware
 Zalig-making ontfingen en genoten ! **Waer** over **GOD** zelbe zelde /
Gen. xv, 1. Vreest niet, Abram : Ik ben u een Schild ; uw' Loon zeer
 groot. *XVII, 1, 2.* Ik ben **GOD** de Al-machtige ; wandelt voor mijn
 Aen-gezicht ; en zijt op-recht. En Ik zal mijn Verbond ſtellen tuſſchen
 My, en tuſſchen u ; en Ik zal u ganſch zeer vermeenigvuldigen. 7, 8. En
 Ik zal mijn Verbond op-richten tuſſchen My, en tuſſchen u ; en tuſſchen
 uwen Zade na u, in hare geſlachten ; tot een eeuwig Verbond : om u te
 zijn tot eenen **GOD**, en uwen Zade na u. En Ik zal u, en uwen Zade na
 u, het Land uwer Vreemdelingsſchappen geven, t'geheele Land Canaan,
 tot eeuwige bezittinge : en Ik zal hen tot eenen **GOD** zijn. *XXII, 17,*
18. Voor-zeker zal ik u grooteliks zegenen ; en uw' Zaed zeer vermeen-
 nigvuldigen, als de ſterren des Hemels ; en als het zand, dat aen den
 oever der zee is ; en uw' Zaed zal de poorten zijner vyanden erfelik bezi-
 ten. Ende in uwen Zade zullen gezegend worden alle Volkeren der
 aerde ;

34 Van de lang-durige Vreemdelingschap ,

aerde; na-dien gy Mijne stemme gehoorzaam geweest zijt. **Gen. xxv, 3, 4.** tot Isaac: Ik zal den Eed bevestigen, dien Ik Abraham uwen Vader gezworen heb. En Ik zal uw Zaed vermeenigvuldigen, als de sterren des Hemels; en zal uwen Zade alle deze landen geven: ende in uwen Zade zullen gezegend worden alle Volken der aerde. **Woords dooz Isaac, in zijne zegening aan Jacob, xxvii, 29.** Vervloekt moet hy zijn, zoo wie u vervloekt; en zoo wie u zegent, zy gezegend. **Wederom GOD tot Mose, Exod. iiii, 6, 7, 8.** Ik ben de GOD uwen Vaders, de GOD Abrahams, de GOD Isaacs, en de GOD Jacobs. --- Ik hebbe zeer wel gezien de verdruckinge mijnes Volks, 't welk in Egypten is: en hebbe haer gefchrey gehoord, van wegen hare Drijvers; want ik hebbe hare sinerten bekent. Daer-om ben ik neder-gekomen, dat ik het verlosse uit de hand der Egyptenaren, &c. **En zelfs dooz den mond van Bileam, Num. xxi, 9, 10.** Ziet, dat Volk zal alleen wonen; en 't zal onder de Heidenen niet gerekend worden. Wie zal het stof Jacobs tellen; en 't getal, ja 't vierde deel, van Israël? Mijne ziele sterve den dood der op-rechten; en mijn uiterste zy gelijk het zijne. 21. Hy schouwt niet aen, de ongerechtigheid in Jacob; ook ziet hy niet aen, de boosheid in Israël: de HEERE zijn GOD is met hem; en het geklank des Konings is by hem. &c. **Item Mose aan de Israëlieten / Deuter. i, 5, -8.** Ziet; Ik heb u geleert de In-zettingen en Rechten; gelijk als de HEERE mijn GOD my geboden heeft: op-dat gy alzoos doet in 't midden des Lands, daer gy na toe gact, om dat te erven. Behoudtze dan, en doetze: want dat zal uwe wijsheid en uw verstand zijn voor de oogen der Volkeren; die alle deze In-zettingen hooren zullen, en zeggen: Dit zelve groote Volk alleen, is een wijs en verstandig Volk. Want wat groot Volk is'er, welk de Goden [300] na-by zijn, als de HEERE onze GOD, zoo dikwils wy hem aen-roepen! En wat groot Volk is'er, dat [300] rechtveerdige Inzettingen en Rechten heeft, als deze ganfche Wet is, die ik heden voor uw aen-gezicht geve! **Wederom / cap. vii, 6, 7, 8.** Gy zijt een heilig Volk den HEERE uwen GOD; u heeft de HEERE uwe GOD verkoren, dat gy hem ten Volke des eigendoms zoudet zijn uit alle Volken, die op den Aerd-bodem zijn. De HEERE heeft geenen lust tot u gehadt; noch u uit-verkoren; om uwe veelheid boven alle Volken: want gy waert het wenigste van alle Volken. Maer om-dat de HEERE u-lieden lief hadde; en op-dat hy hielden den Eed, dien hy uwen Vaders gezworen hadde; heeft u de HEERE met sterker hand uit-gevoert; en heeft u verlost uit den dienst-huize, uit de hand van Pharao, Koning van Egypten. **En in 't boek der Psalmen, Lxxvi, 2, 3.** GOD is bekend in Judah: zijn naem is groot in Israël. En in Salem is zijne hutte; en zijne woning in Tzion. **CXLVII, 19, 20.** Hymacke Jacob

en meerigerley Ellendigheid der Joden.

Jacobb zijne Woorden bekend; Israël zijne Inzettingen, en zijne Rechten. Alzoó heeft hy geenen Volke gedaen: en zijne Rechten kennen wy niet. Halelu-Jah. **Geleest ook Paulus, d' Apostel onzes HEERES / het booz-deel des Joden / en de nuttigheid der Besnijdenisse / betuigt / Rom. 2 1, 1, 2; in alle manieren veel getuift te zijn: en dit wel hee eerste, dat haer de Woorden GODS zijn toe-betrouwt. Woord 11, 4, 5. Welke Israëlieten zijn; welkes is de Aen-neming tot Kinderen, en de Heerlikheid, en de Verbonden, en de Wet-gevinge, en den Dienst [GODS] / en de Beloftenissen: Welker zijn de Vaders, Et. Van de Heidenen zeld hy in tegen-deel / Eph. II, 12. dat zy in bozige tijden / gedurende het Heidendom / waren vervreemd van het Borgerchap Israëls, en vreemdelingen van de Verbonden der Beloften, geen hope hebbende, en sonder GOD in de Wêrld. Maer op deze uwe langdurige Ellendigheid (daer gy van die bozige Diensten / Lehenen / en Mit-werkingen / nu eenige ganschelk mist; en een-gaende d' andere / van d' inwendige / geestlike / recht-heilzame kracht en vrucht jammer-lik ont-bloot zijt /) past noch 't gene staet / *Klaeg-lid. IV, 1. Hoe is 't Goud [300] verdonkerd! het goede sijne Goud [300] veranderd! Etc V, 15, 16. Onzes herten vreugd houdt op; onzen rey is in treurigheid veranderd! De Kroone onzes hoofts is af-gevallen. d. Wee nu onzer, dat wy [300] gezondigt hebben!* **Geest van aert op de woorden des HEERES / Mich. VI, 9. Hoort de roede, en wiez besteld heeft!** en *Zephan. II, 1. Door-zoekt u zelve naeuwe; ja door-zoekt naeuwe, gy Volk dat met geenen lust bevangen wordt. Geleest ook op de woord-den van 't Volk des HEERES / *Klaeg-lid. III, 38, 39, 40. Gaet niet uit den mond des Aker-hoogsten het quade, en het goede? Wat klaegt [dan] een levendig mensche? een ieder [klage] van wegen zijne zonden. Laet ons onze wegen onder-zoeken, en door-zoeken; en laet ons weder-keeren tot den HEERE! Zoekt het niet op zonden / waer over GOD al booz lang-haftig geseft / en hem zelve wederom ber-zoend getoont heeft: als hy exempel / de zonde van uwe Vadersen begaen met het gulden Half / in de Woestijne / tusschen Egypten en Canaan; of de murmureeringen / daer zy sich ontrent den zelve tijd verscheide ma-den mede bezondigt hebben. Daer over heeft GOD haer doe-maels veertig jaren lang getuiftigt / en zoo vele doen om-komen / ook booz on-gemeine gesichten; doch onder-tusschen de recht-boet-beerdigen en geloobigen ook aen-gezien met de oogen zijner goedertierenheid en ont-ferminge / om des beloofden Zalig-makers wille; en heeft alsoe hare gebeden en smeekinghen verhoort / en hare offeranden goedtighk ontfan-gen; en tot een boozder bewijs van zijne genade en verzoeninge / haer op den bestemden tijd in 't beloofde Land gebracht / en zijne barm-****

hertighejd en hulpe daer beelzins bewezen. **Zoekt het ook niet op**
 eenige andere zonden / die by uwe Vaders in d'oude tijden bedreuen
 mochten zijn / en op-lieben nu by af zoudt wezen : zoo als egden eer-
 tijds eenige van uwe Partie / *Jerem. XXXI, 29.* en *Exech. XVIII, 2.*
 De Vaders hebben onrijpe druiven gegeten ; en de tanden der Kinde-
 ren zijn stomp geworden. **Maer GOD** wilde niet gebogen / dat in
 Israëel dat Spreek-woord meer gebruikt zoude worden ; gelijk by
 Ezechiël volgt. **Dooz-grondt heel liever in alle eernst de diepten uwer**
 getoiffen / en dooz-zoekt de verborzene en binnenste schuil-hoeken uwer
 herten ; om eens uit te mogen binden zoodanig eene op-hooping van
 zeer zware zonden / daer uwe Partie zoo vele eenwoen aen schuldig ge-
 woest is / en daer op tot noch toe in doozd-gegaen hebt ; de welke **GOD**
 daerom in zijnen rechtbeerdigen toozn zoo lang gestraft heeft / en tot
 noch toe zoo zwaerliik straft. **Verzuimt ook niet / by die uitbrendige**
 en tyd'like Ellendigheid / aen te merken den ewigen staet uwer zielen
 dooz **GOD** / zoo lang op uwe zonden niet rocht en kent ; en der-halven
 geen verzoening daer ober zoeken / noch binden houdt. **Gedenkt aen**
 die heilige en waerachtige woorden / *Deuter. IV, 24.* De **HEERE** uwe
GOD is een verteerend vyer , een yverig **GOD**. *Nab. I, 2, 3.* Een yve-
 rig **GOD** , en eon wreker is de **HEERE** ; een wreker is de **HEERE** ,
 en zeer-grimmig : een wreker is de **HEERE** aen zijne weder-partijders ;
 en hy behoudt [den toozn] zijner vyanden. De **HEERE** is lang-moe-
 dig ; doch van groote kracht : en hy houdt [den schuldigen] geens-zins
 onschuldig. Des **HEEREN** weg is in wervel-wind , en in storm , &c.
Jes. xxxiij, 14. De zondaren te **Izion** zijn verschrocken ; bevinge heeft
 de huichelaren aen-gegrepen : [3p zeggen /] **Wie is'er onder ons** , die by
 een verterend vyer wonen kan ! **Wie is'er onder ons** , die by eenen ewi-
 gen gloed wonen kan ! *Item Dm. xxix, 4.* **Maer de HEERE** heeft
 u-lieden niet gegeven een herte om te verstaen , noch oogen om te zien ,
 noch ooren om te hooren ; tot op dezen dag. **Onder-tusschen meint**
 niet / **Israëlitische Mannen** / dat ik dit schrybe / om u enkelik zwaer-
 moedig te maeken / en tot wan-hope te brengen. **Ik heb gansch an-**
 dere gedachten ober u ; en op-rechte toe-genegentheid tot uwe waer-
 herstelling en zaligheid ; ja ook hope / dat zulk een goed noch eens aen
 uwe Partie geschieden zal. **Doch in 't berholg zal hier van wat bree-**
 der gesproken moeten worden. **Hy is mijn oogge-merk / u dooz ver-**
nedering daer toe te bereiden. HEERE / geeft daer toe genade ! **GOD**
GOD / die alle herten niet alleen kent / maer ook in uwe hand hebt /
 om die te sterken en te veranderen na uwe wel-geballen / vol-bringt dit
 uwe weck doch eens / in deze laetste dagen der eenwoen !

T E N

T E N T W E E D E N

Volgt nu van de Verwachting / die op-lieden tot noch toe hebbs
 Op hoop van tijd tot tijd op een berlossing / weder-brenging /
 en herstelling in 't oude Beloofde Land: en dat daer toe noch
 eenen Messias komen zal; om u uit de macht van alle Heide-
 nen te redden; om toezigt over uwe Opanden te oefenen; en om u toen
 staet aldaer booz-spoedig/heerlijk en gebuerzaam te maken. 't Is waer/
GOD heeft uwen Vaderen/ onder andere Beloften/ ook deze en dier-
 gelijke gedaen; *Deut. xxx, 1, — 5.* Voords zal 't geschieden, wanneer
 alle deze dingen over u zullen gekotien zijn, de ze zegen, of deze vloek,
 die ik u voor-gefelt hebbe: zoo zult gy 't weder tot uw herte nemen,
 onder alle Volken, daer henen u de HEERE uwe GOD gedreven heeft.
 En gy zult u bekeeren tot den HEERE uwen GOD; en zijner stemme
 gehoorzaam zijn, na alles dat ik u heden gebiede: gy, en uwe kinderen,
 met uw ganfche herte, en met uwe ganfche ziele. En de HEERE uwe
 GOD zal uwe gevangnisse wenden; en zich uwer ontfermen: en hy
 zal u weder vergaderen uit alle de Volken, daer henen u de HEERE
 uwe GOD verstroyt haddé. Al waren uwe verdrevene aen 't einde des
 Hemels, van daer zal u de HEERE uwe GOD vergaderen; en van
 daer zal hy u nemen. En de HEERE uwe GOD zal u brengen in 't
 Land, dat uwe Vaderen erflik bezeten hebben; en gy zult dat erflik be-
 zitten: en Hy zal u wel-doen; en zal u vermeenigvuldigen boven uwe
 Vaderen. *Jerem. xxxii, 37; 38.* Ziet, Ik zalze vergaderen uit alle de
 Landen, daer henen Ikze zal verdreven hebben, in mijnen toorne, en in
 mijne grimmigheid, en in grooté verbolgentheid: en Ik zalze tot deze
 plaetsé weder-brengen; en zalze zeker doen wonen. Ja zy zullen My
 tot een Volk zijn: en Ik zal hen tot eenen GOD zijn. *Exech. xxxv, 11,*
21, — 26. Zoo zeit de Heere HEERE; Ziet, Ik zal de kinderen Israëls
 halen uit het midden der Heidenen, daer henen zy getogen zijn; en zalze
 vergaderen van rond-omme; en brengenze in haer Land. En Ik zalze
 maken tot een eenig Volk in den Lande, op de Bergen Israëls; en zy
 zullen alle te zamen eenen eenigen Koning tot Koning hebben: en zy
 zullen niet meer tot twee Volken zijn; noch voor-daen meer in twee
 Konink-rijken verdeild zijn. En zy zullen haer niet meer verontreinigen
 met hare drek-goden, en met hare verfoeyfelen, en met alle hare over-
 tredingen: En Ik zalze verlossen uit alle hare woon-plaetsen, in de wel-
 ke zy gezondigt hebben: en zalze reinigen; zoo zullen zy My tot een
 Volk zijn, en Ik zal hen tot eenen GOD zijn. En mijn Knecht David
 zal Koning over hen zijn; en zy zullen alle te zamen eenen Herder heb-
 ben;

ben: en zy zullen in Mijne Rechten wandelen; en Mijne Inzettingen bewaren, en die doen. En zy zullen wonen in't Land, dat Ik mijnen Knecht Jacob gegeven hebbe, daer in uwe Vaders gewoont hebben: Ja daer in zullenze wonen; zy, en hare kinderen, en hare kinds kinderen, tot in eeuwigheid; en mijn Knecht David zal haer liever Vorst zijn tot in eeuwigheid. En Ik zal een Verbond des Vredes met hen maken: en 't zal een eewig Verbond met hen zijn: *Ec. En Hof. I, 10, 11.* Nochtans zal het getal der kinderen Israëls zijn als het zand der zee, dat niet gemeten, noch geteld kan worden; en 't zal geschieden, dat ter plaette, daer tot hen gezeid zal zijn. Gy liden zijt mijn Volk niet, tot hen gezeid zal worden, Gy zijt Kinderen des levendigen GODS. En de Kinderen Judah, en de Kinderen Israëls, zullen e'zamen vergaderd worden; en zich een enig Hooft stellen; en uit den Lande op-trekken: want de dag Israëls zal groot zijn. *Maer in die / en vier-gelijke Beloften / moet men niet enkelik blijven hangen aen 't aerdſche Canaan; of aen eenen tijdeliken woospoed aldaer / onder den beloofden Messias, als eenen wereldſchen Koning of Vorst. Men kan lichtelik geheel wat anders af-nemen / en leeren, uit het gene reede in ons eerste deel verhaelt is. De Belofte wierd hem een teeken gegeven: de HEERE zelde tot hem / vers. 9. Neemt my eenę dri-jarige veerse; Ec. Maer woosds zelde hy / vers. 13. Weet voor-zeker, dat uw zaet vreemd zal zijn; Ec. — vier honderd jaer. En vijderik / vers. 15. Gy zult tot uwe Vadersen gaen met vrede: gy zult in goeden ouderdom begraven worden. Indien 't enkelik op de eerste bezitting van dat Land had aen-gekomen; wat nut zoude doch Abraham daer van gesacht hebbend die maer / als vzeemdeling / daer eenigen tijd in gewoont heest; en doe zijn huif- vrouw gestorben was / van noode had een achter tot hare begravenisse te hoopen; overmits hy daer niet 300 deel in eigene vaste bezitting hadde; Gen. xlii, 4. — Timmers moet men niet toe-staen / dat die Belofte aen Abrahams persoon / dieze 300 na-duchtelik gedaen was / geheelik omuit zoude zijn geweest; en doozds aen Isaac, en aen Jacob, die vooz-treffike Patriarchen / en Mannen van GOD 300 gesluffen en begenadigd. Wat dan? Zy hebben op GOD gezien / die beloof had haren GOD / en zelve haren Loon / te wiffen zijn; en haer een-gezegend Zaad / waer in ook alle Volkeren gezegend zouden woorden / had toe-gezeit. Ja hy de eerste bezitting van 't Land Canaan / welk beloof was na hare dood aen hare nakomelingen gegeven te zullen worden / hebben zy / als by een teeken en onder-pand / de Nemeſe re-*

en eerst-

en eerbijge erkentis aen-gemerkt; op dat heil hopende / in dat geloof en vertrouwen den raed **GODS** hier gewillig en getrouwelijk dienende; en haren tijd in deze eeuwe verstreken zijnde / met gewisfen troost en verzekering harer zaligheid / sterbende. Zoo staet na-drukkelik van Abraham; *Genf. xxv. 8.* Op gaf den geest; en slerf in goeden ouderdom, oud, en [des levens] zad; en hy werd tot zijne Volken verzameld. Ziet daer eenen goeden ouderdom! 300 was Abraham oud geworden. Daer hy was hy des Levens zad: geen lust meer hebbende om langer te leven; maer dooz zijne dood een meerder goed verwachtende / als hy zich hy een berder tijdelik leven verbeelden konde. En 300 wlierd hy verzameld tot zijne Volken: 't welk eigentlijk na de Ziele; en in hem / na zijne gelegentheid / verstaen moet worden: die Vader der geloobigen / van **GOD** 300 geliefd en begenadigd / tot zijne Volken; dat is tot die heilige en zalige Dooz-vadersen / die in het zelfbig geloof / in de zelfbig God-bijachtigheid / en in de zelfbig op-rechtigheid staande basterlik waren dooz-gegaen; gelijs als Abel, Enoch, Noah, en andere oter-gelijke: dat was hem beter als 't aerdsche Canaan er sijn te bezitten. Des-gelijks van Isaac, *Gen. xxxv. 19.* En Isaac gaf den geest, en slerf; en werd verzameld tot zijne Volken, oud, en zad van dagen. Wederom van Jacob wordt verhaald / *Gen. XLIX.* hoe hy zijne Zonen dooz zijne dood gezegens heeft: met dat werk vast bezig zijnde / zeide hy onder-tusschen / *vers. 18.* Op uwe Zaligheid wacht ik, **HEEREN!** Zoo als hy zich bereyde om te sterben / en geen gedachten hadde van 't aerdsche Canaan meer te zien / veel min van daer noch lang er rusteliks te leven / betuygde hy / dat hy op de Zaligheid wachtte; te weten op de Zaligheid des **HEEREN**; want de **HEEREN** was doch haren Loon / en hare Zaligheid; tot wiens nadere gemetschap zy sterbende ober-gingen; en dat van wegen 't Beloofde Zaad / den grond der zegening en der zaligheid; van wiens komste hy ook te hooren gesproken hadde / hem Siloh noemende; om dat hy ons de ware Rust en Vrede met **GOD** bestelt / *vers. 10.* Men-gaende die verklaring van de Patriarch Jacob; daer van staet ook in den Targum; of de Uitleiding van Jerusalein; over dien Cert: Opze Vader Jacob zeide; Mijne ziele verwacht; niet de verlossing van Gideon de zone van Joasch, de welke (N. B.) tijdelik was; noch de verlossing van Simfon, die eene verlossinge te wege gebracht heeft: maer de Verlossing; van de welke Gy gesproken hebt door uw' **WOORD**; die aen uw' Volk gesehieden zal, aen de kinderen Israels: Op die Verlossing wacht mijne ziele. Daer-na gebood hy zijne Zonen / *vers. 19.* zeggende: Ik worde verzameld tot mijnen Volke: begraeft my by mijne Vaders, in de spelonke; die daer is in den acker Ephrons des Hethiters; *Et.* Hy wilde zijn dood lichaem ober-

oer-gebracht en begraven hebben in 't Land Canaan / in de graf-stede die Abraham daer gehoort hadde ; niet alleen om daer mede te beu-
gen zijn geloof ontrent de eerste bezitting van dat Land / by zijne Na-
homelingen zekerlik te genieten ; maer inzonderheid / ontrent de He-
melche erfenis en zaligheid / die hy daer by aen-merkte / en met geen
mindere zekerheid booz zijne ziel verwachte. Daer op volgt / gelijck
ook van Abraham, en Isaac, te hooren vermaend is / vers. 33. Als Ja-
cob vol-eindt hadde, zijne Zonen bevelen te geven, zoo leide hy zijne
voeten te zamen op het bedde: en hy gaf den geest: en hy wierd verza-
meld tot zijne Volken. Laet ons daer by-boegen / en mede vergelijken
't gene GOD tot Mose zelde / als hy hem eerst verscheen in de diam
van een vlandende Doorn-bosch / Exod. 17, 6, 15, 16. Ik ben de GOD
uwes Vaders, de GOD Abrahams, de GOD Isaacs, en de GOD Jacobs.
GOD noemde hem zelven noch de GOD van die heilige Maanen /
zoo lang na hare dood ; klaerlik daer booz te verstaen gebende de Zal-
ligheid / die de zelvige ook boe by GOD / en in GOD / (van GOD /
en haren Loon /) hadden / en boozds etwelck hebben zouden. Want
daer in bestaet de Zaligheid waerlik : Psal. xxxiii, 12. Wel-geluk-
zalig is 't Volk, diens GOD de HEERE is, &c. xxxvi, 10. Want by
U is de fontein des levens : in uw licht zien wy het licht. iv, 7, 8. Vele
zeggen ; Wie zal ons het goede doen zien ? Verheft Gy over ons het
licht uwes Aenschijns, ô HEERE ! Gy hebt vreugde in mijn herte ge-
geven, meer dan ter tijd ; als haer koorn, en hare most vermeenigvuldigd
zijn. Daerom staet ook / Psal. xvi, 5. De HEERE is het deel mijner
erve, en mijns bekers : Gy ondeshoudt mijn lot ! 8, -- 11. Ik stelle den
HEERE geduriglik voor my : om dat hy aen mijne rechter-hand is, zal
ik niet wankelen. Daerom is mijn herte-verblijdt ; en mijne eere verheugt
haer : ook zal mijn vleesch zeker wonen. Want gy zult mijne ziele in
de helle niet verlaten : Gy zult niet toe-laten, dat uwe Heilige de ver-
dervinge zie. Gy zult my het pad des levens bekend maken : verzadi-
ging der vreugde is by uw' Aengezicht ; lieflikheden zijn in uwe Rech-
ter-hand ewiglijk. Gelijck ook Afaph zich heiliglik verheft / en in
den HEERE roemt ; Psal. lxxiii, 23, -- 26. Ik zal dan geduriglik
by u zija. Gy hebt mijne rechter-hand gevatt. Gy zult my leiden door
Uwen Raed ; en daer-na zult gy my [in] heerlijkheid op-hemen. Wien
heb ik [neffens H] in den Hemel ? Neffens U lust my ook niets op der
Aerden. Bezwijkt mijn vleesch, en mijn herte ; zoo is GOD de rots-
steen mijns herten, en mijn-deel in ewigheid. En wederom David
zelve / Psal. xxiii, 4. Al ging ik ook in een dal der schaduwe des doods,
ik zoude geen quaed vreezen : want Gy zijt met my ; uwen stok, en
uwen staf, die vertroosten my. *Chen* alzo Salomon, *Spreuk* xiv, 32.

De

De Rechevoerdige bezongwt [zelfs] in zijne doop. En de **Man GODS Joh. XI, 15, 16.** Ziet, [300] Hymy doodde, zonde ik niet hopen? — Ook zal hy my tot Zaligheid zija. XI, 25, 26, 27. Want ik weet, Mijn Verlosser leeft; en hy zal de laetste over het stof op-staan: En als zy na mijne huid dit zullen door-kaegt hebben, zal ik uit mijn vleesch **GOD** aenschouwen: Den welken ik voor my aen-schouwen zal; en mijne oogen zien zullen; en niet een vreemde: mijne Nieren verlangen-zeer hi mijnen schoot. Ja zelfs den heelloozen / doch van **GOD** verrukten **Bleam**, Num. XXI, 10. Mijne ziele sterve den dood der oprechten; en mijn uiterste-zy gelijk het zijne! Alt welken allen genoegzaem blyht / dat de ware zaligheid niet eigentlik / of hoognamelik / in de bezitting van 't aerdsche Canaan / geburende dit tydelike leven / gelegen is; maer in **GOD** zelve en zijne gemeenschap / die men eerst na dit leven volkome-lik genieten zal. Ja / daer-om heeft **GOD** uwe Vadersen / zelfs doe pp in 't Land Canaan woonden / zoo veel moeilijkheden albaer laten bejegenen; niet alleen om haer / wegens hare zonden / te tuchtigen; maer met eenden ook om haer van 't aerdsche af te trecken tot het hemelsche / en van 't tydelike tot het ewige: *Sprouk. x, 17.* Het pad tot het leven is des genen die de Tucht bewaert.

Men-gaende dan ook de **Messias**, die op verschelde malen en wijzen beloofd is getweest; van den welken zeer moenigvuldige propheten spreken; en die dooz vele booz-beelden eertyds toernd aen-getweesen; van den zelven moet pp niet juist een lichamelike en tydelike verlossing verwachten / maer de geestlike en ewige. Dit is sychtelik af te nemen uit het gene terstond is booz-gebragen; en zal noch in 't verbolg nader verklaerd en bewezen worden. Uwe **Datie** heeft zich lang zulk enen **Messias** herbeeldt; en meer-malen d'een of d'ander daer booz aen-gomen / juist zulk een verlossing en herstelling van hem verwachende: maer heeft zich elke reis sammelik daer in bedrogen gebonden. Hi en zal niet alles op-halen / wat hier toe gebracht zoude konnen worden: maer kostelik van eenige uit-stekende exemplen spreken. Hier boven pag. 29. is gewag gemaakt van **Bar-cohab**, naderhand **Bar-cozbah** genoemd: De selve toernd gevolgd / en booz de **Messias** erkend / niet alleen van slechte en weinig erbarene **Joden** / uit een verdzietelike id ober hare slavernpe en 't **Romeinsche Joh**; maer zelfs van de verstandigste / geleerdste en aenzienlikste onder haer. Ja ook **R. Aquiba**, die een hoog-geacht Leeraer was / en wel hier en twintig duizend **Wiscipelen** onder zich hadde / was zoo zeer met hem in-genomen; dat hy opentlik van hem getuigenis gaf / zeggende; Ziet daer zelve den **Koning Messias**: en daer op ook zijn **Wapen-drager** ging worden; waer ober hy naderhand van de **Romeinen** ober-wonnen zijnde / met ijzere ham-

41. Zeer lang te vergeefs gewacht op eenen

man der schouw is. Die samenleik dien dat toebat niet ten zeer zoo-
 re menich van die elkenige Partij / om-gekomen is / hebben wy hier
 boven ook kortelijc aen-gewezen. Ontrent het jaer vier hondert en
 acht / na de tijd-rekening der Christenen / kond eenen bisschen Moesk
 op / als Creta / als Theodosius de tweede Keiser was / de welke de
 Joden verloofde dooz de zee te zinken leiden : maer als zich / op den ver-
 sternden tijd / vast eenige volgens sijn woord in 't water begaven / ver-
 dronken de selve ten grooten deele : andere gewaerschood zijnde / hiel-
 den zich te rug. Doch waer hy selve onder-rustten gebieden was /
 wist men naderhand niet. Onder den Keiser Fredericus Barbarossa / ten
 tijde van Benjamin Tudelenis / in 't jaer elf hondert en seftig / was er
 eenen David El Roi , anders genoemd David El David : van dese
 woordt geruygd / dat hy dooz quade konsten zijnen Mantel op een Wylde
 uyt-speldde / en zoo met den zelven daer over boer : ja woordt in eenen
 dag zoo verre reis be / als iemand anders in tien dagen zoude moogen
 doen. Maer zoodanige daden / of immers woord-gebingen / en woord-
 re beloften / had hy vele van die elkenige Partie zoo in-gemomen / en
 als betoebert ; dat zo noch al lang / na dat hem den Turkschen Keiser
 had doen ontchoofden / verwachtten dat hy wederom op-staen zoude ;
 of ook wel zelden / dat hy selve sakt gegeven hadde tot zijne ontchoof-
 ding / en woord-zeldt / dat hy by miszake zoude verrijzen. In de laetst
 woorden sijn is noch eenen R. Lemlen geweest ; die zich ook woord den
 Messias uyt-gaf : en woordt verhaeld / dat hy den Ouden in sijn Wilt
 af-bjak / zeggende ; dat hy 't naest-volgende jaer in 't heilige Land
 harken zoude. Doch vermits dese bedzigerijen / en verkeidingen
 wlerde hy ten laetsten openlijc verhaeldt. Dese dingen sijn zoo ge-
 schiedt / volgens 't gene onze **HEER** CHRISTUS gezeyd heeft /
Joh. v. 43. Ik ben gekomen in den name mijns VADERS ; en gy neemt
 my niet aen : zoo een ander komt in zijnen eigenen naem , dien zult gy
 aen-nemen. **En Matth. xxiv. 4. 5.** Ziet toe , dat u niemand en verleide !
 Want vele zullen komen onder mijnen Name ; zeggende , Ik ben de
CHRISTUS , &c. **11.** En vele valsche Propheten zullen op-staen ; en
 zullender vele verleiden.

Maer ik zal nu over-gaen tot onse tegentwoordige tijden ; en 't gene
 ons te dezer materie dienende / by gedeelten / en op verscheide malen / zoo
 van Joden selve / als andere / die goede correpondentie met eenige
 van die Partie hielden / en op die tijdingen zeer letteden / tot-gekomen /
 en mede-gedeeld is / hier kortelijc en getrouwelijc te samen brengen.
 Cerstelek den was uyt Livorno-gescheben op den 12. Juny des jaers
 1665. dat 30 Abbijs hadden van Cairo in Egypten / hoe vier perso-
 nen van de Joodsche Partie aldaer waren aen-gekomen / rappozterende
 by

Messias, juist tot een aerdſche Verlossing. 43

by gelegentheid / als volgen zal : Den Bassa van Arabien / en zekere
 Koning van een gedeelte des zelve Lands / doornemens zijnde te rei-
 zen na Mecca, daer Muhammed begraven is ; boegden zich te samen/
 om die reize dooz de Woestijne te vol- trecken / met een groote meentſche
 van Arabiers en Turcken / de welke ook berwaerds henen wilden ; zoo
 om hare Devotie te plegen / als van wegen den koop- handel / berrnids
 een beroemde jaer-merkt / die aldaer jaerliks gehouden wordt ; zijnde
 alzoo met malkanderen ober de seftig duyzend personen sterck. Gema-
 derd zijnde tot ontrent een dag reizens van Mecca, keerden eenige hare
 Dooz-loopers / met groote verbaesheit / te rugh na den grooten hoop :
 zeggende ; dat de Stad Mecca bezett / ja ook in- genomen was / van
 eenige onbekende Volkeren / die daer om henen in 't veld een groot ge-
 tall van Tenten hadden / om zich in te bergen. De Turcken en Joo-
 ren zulks hoorende / wierden te rade / op die onbekende getwoepende
 hand aen te vallen. Doch nader komende / en die Tenten ziende / de-
 merkten zp / hoe een ontelbare meentſcht van menschen daer uit quam ;
 en begonnden daer op te schieten. Maer een seftielike verbaesheit be-
 ding de Turcken en Joozen ; zoo dat zp in confusse raekten / en te
 vlucht namen ; zeggende : Dat hare puilen / dieze na de andere scho-
 ten / tot haer zelve weder te rugh keerden. De ontelbare meentſcht
 roerde zich niet eens ; doch zond den Bassa eenige personen daer na
 toe / om te vraghen / wie zp waren / en wat haer dooz- nemen was & De
 welke weder gekeerd zijnde / dooz antwoordt byachten / dat zp zelden /
 Dooz-loopers te wezen van hare Broeders / alle de kinderen Israëls ;
 en gehonten / om de Handen weder te mogen leggen / die andere Vol-
 ken van hun- leden zoo lang ge- uſurperrt hadden. De Turcken en
 Joozen dan te rugh gekeerd zijnde na de plaetsen / daerze van daen
 waren gekomen / wilden zich wreken aen de Joden / die onder haer
 woonden ; en deden de zelve byf mael zoo veel tot tribuit geben / als zp
 te vozen plaechten te doen : waer ober die Joden hadden gefeſolbeert
 tien personen uit het midden van haer na Mecca te zenden / om te be-
 nemen / wat daer van wezen mocht : deze van berwaerds henen ge-
 gaen zijnde / wonden die onbekende Meentſcht ; de welke in de Hebze-
 ſche tale tot haer ſpaken / en zelden ; dat zp hare Broeders waren / van
 de Stammen Israëls ; en datze daer noch een jaer lang moesten bli-
 ven / berwachende hun Hoof / om doozd te trecken. Zes van die
 af-gezondene Joden waren by die Meentſchte gebieden ; maer de an-
 dere vier waren na Cairo weder-gekeerd / om dat ruyppert te doen.
 Hier na is gevolgd dit van den 8. August 1665. uit Salé in Barbarien.
 Als dat zp wel veel gehoort hadden van de Weder-kerne der tien
 Stammen ; maer dat de zaek te wonder groote was / zult dat zp daer

geen geloof aen geboen konde. Specialsk haddenze uit Sus / (anders Sante Cruce geseeten /) dat aldaer in de Woestijne zich schielik ver-
 roont hadde een groote meenticht van Menschen / bestaende een groote
 streke lands met acht duizend Aduares (dat zijn troepen Volks / van
 honderd / of meer / of wel van duizend mannen). Dat eenige iusden
 verwoerds gegaen zijnde / om te vernemen wat het booz Volk wezen
 mocht / behonden hadden / dat het een onbekend Volk was ; welker
 spraek zy niet verstonden ; tot wapenen alleenisk boerende een stoeerd /
 een boge / met pijlen / en een lancie ; en booz haer Ledsatan hebbende
 een heilig Man / die Miraculen en andere wonderere dingen dede. Wel-
 ke tijdingen daer tot dato hadden gecontinueerd ; hoewel hy de Schij-
 bers weinig geacht ; maer dat doe aldaer twee Carabanen waren aen-
 gekomen / de eene van Maroco, d' andere van Sabia en Michenas ; en
 daer hy eenige geloof-waerdige Joden / vertellende ; dat zy het boben-
 verhaelbe / en meer daer toe / in die Quartieren gehoozt hadden : en dat
 het boozschyben Volk doe van het Bergachtig Land was af-gekomen
 in de Woestijne Tephilete, en aldaer geabancerd tot Mechena. Spe-
 cialsk had zeker Jode / uit Sus van daen / betuigt / en mer de hoog-
 ste wijze van Ged-zwoeringe op de Boeken Moysi bevestigt / zelfs
 gezien en erbaren te hebben : namelijk / dat hy een groot Volk gezien
 en gesprooken had / van ruidelbare stature / wel gesteld van lichaem
 en wit / of blank ; (daer anders in die contrepen van Africa, de men-
 schen alle geel of zwart zijn ;) in 't blaentw gekleedt ; maer hare Cen-
 ten zwart ; boerende gewoet als boben verhaeld ; geen muskett / of
 kanton : ook geene Vrouwden onder haer hebbende ; maer meentichten
 van paerden : en hadden eenen Leds-man / die Miraculen dede / aller-
 ley talen spraek / en de verborzgentheden van der menschen herten ontdec-
 ken konde : Haer getall. wterd geschart ten minsten op acht honderd
 duizend mannen : dat hy hare tael niet hadde verstaen ; maer bericht
 was / dat etlike haerder de Hebrzeische tale spraken : wie haer beooslo-
 gen wilde / die wterd van haer oberwommen en gedoodt : zy hadden
 eenige Beden in-genomen ; en alleen het leven der Joodsche inwoon-
 ders verschoont : Dit Sus, daer den depofant van daen was / kon de
 gansehe meentichte bescheidelick gezien worden : de gansehe wech zag-
 men onder haer bper en rook op-gaen ; uit-gezonderd op den Sab-
 bath : men zagze op zekeren zand-berg sijnen / en aldaer eenen diepen
 kull grabden : gebragend zijnde / maer zy na groeven / hadden geant-
 woordt ; Da een Bazufne / daer zy dzi-mael op blazen zouden ; en op's
 geluid van de derde reisze / zou de gansehe wereld tot haer komen ge-
 blucht. Woords van de geheele zaek wterd met den naesten meerder
 confirmatie beloofte. Eenigen tijd daer na volgde / dat nevens die tij-
 dinge

dinge van Mecca, daer de Dooz-troepen der Israëlitcn hare Woeders waren af-wachtende; en nebens die van Salé, nopende het corpus der Israëlitcn, komende uit Ethiopien / als zijnde de negen Stammen en een halve / die Salmaneser had weg-geboert; ook tijdinge quam uit Roma, van een groote meensche Volks / op-komende in Cartariën / om dooz Poeskan na Jerusalem te trecken; als zijnde dese de Stamme Rubens, en de helfte van Manasse, die aen gene zijde der Jordane woonden / en dooz Salmaneser niet mede weg-geboert en zijn. Item / belangende 't gene eigentlijk by de Joden / ontrent Jerusalem / en in 't Joodsche land om-ging / waren den 27. Novembr. 1665. byleden aen-gekomen / 300 uit Livorne en Veneten; als uit Aleair, Alexandria, Chebron, Gaza, en Jerusalem: alle eendrachtelich bevestigende / dat daer waerlich een Propheet tot Gaza was op-gefaen / met name Nathan Levi; den welken die van Jerusalem te bozen berstoeten hadden / overmits hy van hem zelven wat meerder dooz-gaf / als zy van hem aen-nemen konden. Waer dat die van Jerusalem daer-na hoorende / dat hy tot Gaza propheeterde / en zoodanige werken dede / waer dooz hy grooten toelooft-herg / tot hem byf van hare dooz-naemste Rabbinen expressellich gezonder hadden / om te zien / en te hooren / of hy inder daed een Propheet wars / of niet. Dat dese met hem hebbende gesproken / en gezien de teekenen / die hy dede / hem eenpartiglic hadden aen-genomen / om bergiffentlic gebeden / en groot beroem in zachen en affche betwezen / dat zy hem oit weder-staen hadden. Dat onder die Rabbinen ook was den dooz-geleerden R. Gagas, die wel eer Nathans Meester hadde geweest. Men namde die Teekenen van Nathan, wierd eerstelik berhaelt / dat binnen Alexandria een besloten heilig boek was / welk niemand dooft openen / en daer in zien, waar zo iemand dat ondersfond / die wierd subtelich met de dood geslagen; (alsoe het een berhatting soude zijn van de seventig volumina, die dooz de Wijzen alleen be-waerd moesten worden / volgens 4 Esr. xiv, 46.) maer dat Nathan dat boek had genomen / geopent / en gelezen / sonder dat hem eenige schade was weder-baren. Dat hy ten tweeden byjelic het Tetragrammaton gebuykte; 't welk anders niemand / als den Propheeten zoude prooz-loft zijn. Ten derden; dat hy eenige Rabbinen / die tot hem gekomen waren / gebacht hadde tot het graf van de Propheet Zachariah, haer bermanende tot horte / en om bergiffentlic te bidden / wegens de groote sonde aen dien Propheet begaen: dat daer op een oud Man verschenen was / met een Lampert vol Waters in zijne hand; Nathan had de Rabbinen bevolen te bidden / dat hare zonden mochten aen-gemaessen worden; waer de Oude Man reikte hem 't Water toe / zeggende / Welch uwe handen! Nathan onder-tuschen had met luster stemme;

o Heere vergeeft; vergeeft de zonden uwes Volks, &c. Maar de Oude
 Man zeide; Zy zijn vergeren; en zoo werdween hy. Maar uit die
 Joden besloren / dat dien Ouden Man de Propheet Zachariah zeibe
 moet geweest zijn. Ten vierden, dat Nathan die Mannen ook tot an-
 dere Gzaven van Oude Rabbinen / die al ober erlike honderd jaren ge-
 storben waren / gebraecht hadde; en uit de zelve ook levende Stem-
 men waren gekomen / die de by-standers wel hoorden / hoewel
 zy niets en zagen; maer de Propheet hadde gezeit / dat die dooden hem
 ook lichamelik waren verschenen. Een van die aen-kerende Rabbi-
 nen had uit Jerusalem na Amsterdam daer ober geschieden / als volgt:
 Ik doe u weten, dat op heden in de Stad Gaza een Man is, die hoog-ge-
 leerd, rechtveerdig, op-recht, warachtig, en zeer ootmoedig is; daer
 aen is te spreuen, dat de H. Geest by hem is. Hy doet wonderlike din-
 gen; en weet den mensch de verborgenheden zijns herten te zeggen.
 Zulks gehoort hebbende, ben ik met twee andere Rabbinen tot hem ge-
 gaen; daer hy ons wonderlike zaken gewezen en gezegt heeft. Geb-
 nedijd zy GOD! dat hy my die genade gedaen heeft om te mogen zien,
 t gene mijne Voor-ouders niet hebben mogen zien. Item / dat de Pro-
 pheet Nathan zeheren Jongman / Rabbi Dabbahai Sewi genoemd / tot
 koning ober t Joodsche land zou hebben gezelt; en daer by voozett/
 dat op den 3. Decembris, zijnde den Dag van de Weder-inwoyng des
 Tempels na des zelfs onthelliging / ten tijde der Maccabaen in-gesteld/
 Gode zenen Altaer op-gericht zoude worden; waer op de koning of-
 feren zoude / met tyer uit den Hemel / gelyk ten tyde Elia en Salomons
 geschied is; en dat regens den zelden tyd de Wisse der roode Aar ge-
 bonden zoude worden. Voorts / dat de Propheet met den koning
 t samen na Constantinopolen zouden vertrecken tot den Spaoten Heer/
 om van hem de restitutie van t gansche Joodsche land te eischen; die
 ook alles by-vochtig soude in-rucken / en zelfs den koning de Kroon
 op het Hoof zetten. Dat beide de Bassa's / zoo van Jerusalem, als
 van Gaza, den Propheet de handen al hadden ghuift; en daer zulk een
 toe-loop van Volk tot den koning en den Propheet quam / en zulke
 wonderen geschiedden / dat alle Na-buren daer ober verseld stonden.
 Dat onder die groote schare van menschen niet een eenig man was/
 die eenig wapen of geweer hadde; en niet anders gezien wierd / als de-
 horie / oeffeningen van boete / biddingen / en liefde-wercken / en ook
 alle koopmanschap op-hield; en inzonderheid alle Doerkerje / uit be-
 sell van de Propheet. Dat die Welvadygheit zulk een reukte gaf
 binnen Jerusalem; dat t gene daer tien stuybers plag te gelden / nu om
 eene stuyber gekocht konde worden. Dat volk die ont-steking der ge-
 moederen niet alleen in t Joodsche land gespeurd wierd; maer al me-
 de tot

de tot Livorne en Venetia: daer de treur- getijden in hreugde- getijden
 inleiden berandert / eben griffk zy hoorden dat tot Jerufalem gefchiet
 was; met allerley befentingen van hoerberdigheid en toeladigheid
 vergezelschapt. Want uit Livorne was gefchrieben / als volgt: Weet
 vrolik! alzooh hier vele Brieven gekomen zyn van Cairo, en 't beloofde
 Land; die daer zeggen: dat aldaer een Heilig Man en Propheet op-ge-
 flaen is. De gemelde Brieven zyn wijd-loopig berichtende, wat Wer-
 ken en Teekenen hy bewijft; maer wy zyn tegenwoordig aen handen
 gebonden door een Cheren (, dat is, een verbodt op hooge excommuni-
 catione). Doch dit kan ik verzekeren, dat alles warachtig is; als onder-
 teekend door onze principaelste Geleerden van 't Heilige Land, Alcair, en
 Alexandrien. En derhalven op die plaetsen laten zy de Koopmanschap
 na; en doen alle penitentie, en begeven haer tot bidden en weldadigheid.
 In de toe-komend week zullen wy het ook aen-vangen. Ontruut den
 zelfden eijnd was uit Brussel yding gekomen / dat aen een Doozluchtig
 Heer aldaer van Komen gefchrieben was: Dat een groot Volk in Tax-
 tarian na 't Joodfche Land aen-quant mazycheren; en dat in 't Jood-
 fche Land eenen Nieuwen Propheet was op-gestaen / met eenen Nieu-
 wen Houting: Waer uit te Komen befoeren wierd / dat in den Anci-
 christ te booz-schijn zoude komen. wederom waren daer-na Brie-
 ven van Jerufalem gekomen / in generale termen al het bozige bevesti-
 gende; en mede-hyngende / dat daer vele Wonderen wierden gezien/
 strekende tot de Verlossinge Israëls: maer dat zy gestrengelick ber-
 boden wierden iers ruchtbaer te maken / tot dat hare Broeders van de
 Stammen Ruben en Gad daer zouden aen-gekomen zyn / de welke
 berouwt wierden tegens den twintigften der maand Sechbat, detwe-
 lve ober-aen komt met onzen 16. Januarij / 1666. O. St. dan zoudenze
 alles hare Broeders bekend maken. Onder-tusschen begeerde een van
 die laetste Schryvers / dat zyn Zoon tot Amsterdam al wat hy hadde
 verhoopen zoude / en ten eersten tot hem na Jerufalem over-komen. Doch
 was hy misfibe bekend gemaakt / dat de Houting Sabbathai Sevi aen
 den Propheet Nathan Levi zoude gefchrieben hebben / aen-gaende een
 groots duisternisse, daer de Volkereen komen zoude op den vijft en
 twintigsten der maand Chisleu, (ober-een-komende met onzen 23. No-
 vembr. O. St.) met hoel en regen van sulpher, &c. Daer op zoude ad-
 hys gebold zyn uit Hamburg, als dat tot Weenen by den Roomfcheit
 Ketter dyle Boden van Conftantinopolen waren aen-gekomen / der ha-
 lende dan groote duisternis / welke twee dagen aen malhauderen ober
 Conftantinopolen was geboeft; maer dat daer na een zeer schoon waer
 gebold was. De zelfige Boden zouden ook verhaelt hebben / dat
 alle Landschappen van Pechen een groote nicenicht van Joden aen-
 quam:

quam: als ook uit de Quartieren van ober de Hoode Zee; en dat voer
 deze laetsten de Zee was verbroogd geworden / eben als ten tijde haer
 Boor-baderen / doe zy uit Egypten geboerd wierden. En dat de zelbe
 geene soorte van geschuit gebruikten om Muren ter neder te krijgen:
 maer als zy voer eeuige Stad quamen / om de zelbe in te nemen / dat
 zy sterck op een Trompet bliezen / en dan ook de sterckste bevingen ne-
 der bielen. Dit Alcair en Jerufalem zonde ook geschreben zijn / dat
 van den Hemel gehoord was het zekant van een groote Bazuin / die
 wijd en zijd in de oozen van alle menschen klont; waer op gepast wierd
 de plaats *Jf. xxvii, 13.* Alsoo nu twee-mael mentie gemaect is van
 Joden uit Perlien gekomen / zal ik hier by-boegen een extract uit zekere
 Histrie / die van een aanzienlich Heer aen den Heer-Doost A. geschreben
 zoude zijn / volgens de Latijnsche Copije / ook herwaerts over-gezonden /
 en ons gecommunicceerd: als dat uit Moscovien was geabuseert / dat af-
 daer dri personen van den treffeliken Adel uit het Perlsche sijh expes-
 selik gezonden waren / verhalende; dat in de maend van September,
 1665. eenige Gezanten / te zamen oude aanzienlike Darnen / met
 purpur-fluweele kleedden / die gehoerd waren / deftig uit-gernst;
 elk tien Jongelingen by haer hebbende / heerlik in 't blaewt gekleedt;
 tot Chaortan Ispaig (gemeinlich Spahan genoemd) zijnde de Doost-stad
 van Perlien / daer ook het Koninklike Hof is / waren aen-gekomen.
 Dat de zelbe zich hadden aen-gegeven / en gestelt voer den Koning; daer
 een van haer / in achtbaerheid en wijsheid uitmuntende / met een
 clerlike en geleerde Oratie de oorzack van hare aen-komst voer-voeg;
 zeggende: „Dat hare Broeders / de tien Stammen Israels / die voer
 „bele eeuwen voer Salmaneser Koning van Assyrien / ober de Rivieren
 „Gozan, Lahlab, en Chabor, in de Landen van Medien, Hircanien, en
 „Tartarien, gebankelich waren weg-geboerd / doe ontrent een maend
 „geleden van **GD** waren vermaend / voer het woord van een wa-
 „rechtig Propheet / de welke voer meentighuldige miraculen en won-
 „der-teekenen van **GD** bevestigd was; dat zy uit het land haer
 „gebangenisse uit-gaen / en wederom ober de Rivieren Gozan en Sab-
 „bathion trecken zouden; als die nu haren Messias tot een Koning zou-
 „den hebben. Daer by-boegende / dat 'er al denzend en negen hon-
 „dert jaren verstreken waren / sedert dat zy na Babel waren over-ge-
 „bracht; en dat ze van dien tijd af in spelonken en holen / en dicke bos-
 „schagden / een eenzaam en meer als Eremitich leven hadden geleit;
 „met gansch geen Volk of Natie gemeinschap houdende: maer dat ze
 „nu eenen Doost of Leids-man hadden gekregen / die in 't reizen te
 „perde voer haer henen rijden zoude; en onder wesen geleid en voer-
 „vocht zy den Jordaan passeren / ende eenen nieuwen Tempel / an de
 „Heilige

„hellige Stad wederom op-bouwen zouden: en dat 3p ten laetsten mit
 „alle Quartieren des Werld-rijks in haer Vader-land gebzacht zijnde/
 „een zeer meenigbuldig en machtig Volk zouden worden. Doch aen-
 „gezien dat alle de Koningen van Persien / in een lange Rye der gener-
 „tie na malkanderen gebolgd waren / tot dezen tegenwoordigen toe /
 „zich tegens hare Broeders zeer beleeft hadden gedzagen; dat hare
 „Broeders aen die Welbaed gedenkenbe / den last van die Ambassade
 „haer hadden op-geleest: en tot een teeken van die Dankbaerhep / ha-
 „den 3p / dat den Koning belieben mochte zeker Present / zoo wel
 „uit den naem van de Messias haren Koning / als van hare Broeders
 „de tien Stammen / ten goede te nemen. Die Vereering nu bestond
 „in een Peerle / en tien andere kostelijke Steenen met Goud in-gezett.
 „De Peerle was zeer kostelik en groot / by-na gelijk een Hoender-ep;
 „representerende den Koning de Messias: en de andere Kleynodien / van
 „uitmuntende grootheid en glans / vertoonden de tien Stammen. De
 „Koning scheen verwonderd over de ongelooflike treffelikeit der Klei-
 „nodien; en behall dat de Gezanten wat vertrecken zouden; boozds
 „met de zijne over die zaek raed gehouden hebbende / liet hy de Gezanten
 „wederom roepen; ende zeide haer aen: „Dat hy geens-zins toe-staen
 „wilde het vertrek der Israëlliten uit zijn Konink-rijk; zoo hem niet
 „eerst zekerlik bleek de waerheid der verhaelde zaken / van de Messias
 „haren Koning / en het Israëlitisch Konink-rijk / booz den zelven
 „wederom op te rechten. Als hy dat gezelt hadde / seide een van de
 „by-staende Raeds-heeren booz; „Dat het de Koning lichtelik beproe-
 „ben konde / zoo 't hem belsefde den Joden aen te zeggen; Dat 3p wel
 „uit zijn Konink-rijk zouden mogen vertrecken; maer niet dit beding/
 „datze alle hare rijkdommen en goederen zouden achter-laten: want
 „hy-aldien 3p getoosse zekerheid hadden / dat alle die dingen zoodanig
 „waren / als 3p den Koning hadden verhaelt; zouden 3p geen zwaarg-
 „heid maken / alle goederen en rijkdommen verlatende / tot den Messias
 „haren Koning / den op-rechter van zoo grooten Konink-rijk / zich
 „te spoedigen. Maer indien 3p weigerden op die conditie uit te trec-
 „ken / dat zulks een teeken zoude wezen / dat al het gene / welk 3p
 „booz-gefelt hadden / enkelik berzterde dingen en bedztergerpen waren/
 „om ontroeringen en tumulten in 't Persische Konink-rijk te verwec-
 „ken. Als de Koning dat booz-stel scheen aen te nemen / zoude de
 „Wdoznaemste van die Ambassade / die in achtbaerheid en by-moe-
 „digheid uit-muntebe / aldus gesproken hebben: „Zekerlik / Zoo
 „waraerhig als de Koning leeft / wy zijn van zelfs berzide de condi-
 „tien / die van u booz-geflagten zijn / te gehoozzamen; op dat eindelik
 „de Koning selbe / met alle de zijne / zekerlik bekennen moge / dat
 „wp

„by niet minder als rebelle/ of hooerte/ met onze aen-komste booz-
 „ hebben; maer byedzammelik / en om onze dankbaerheid te bewyzen /
 „ deze Ambassade betracht hebben. Derhalven zijn wy ook bereidt /
 „ al het onze by u-lieden te laten. Doch onder-tusschen zie de Koning
 „ toe / dat hy niet / de goederen van onschuldigen onrechtmalik aen-
 „ houdende / eenig quaed ober hem zelven en zijne onderdanen brenge.
 „ Dit gezelt hebbende / waren zy vertrocken / en hadden zich op weg
 „ begeben / alleenlik mede-nemende 't gene tot de reize noodig was.
 „ Doozds had de Koning last gegeven aen eenen uit den trefliksten Adel-
 „ sin te zanten met de Israëlitte te reizen / en bijtelsk aen te merken
 „ alles wat haer onder-wegen bejegenen zoude; ten einde hy weder-geho-
 „ men zijnde / hem den uit-slag bekend mochte maken. Den eersten
 „ nacht na den uit-tocht der Israëlitte / quam ober dat ganse Land
 „ een groote duisternisse / en geweldige werbel-winden; zulks dat de
 „ in-wonders zeer bescyzikt en verslagen wierden: maer de Israëlitte
 „ waren in den zelven nacht by miracul gehomen tot aen de Stand-
 „ plaats harer Woederen; daer zy ten eersten vast-en vier-dagen in-
 „ speelden / gedenkende aen de miraculen / die op de reize gebeurd waren:
 „ alzoo niet alleen de Caspische Bergen zich hadden geopent / en haer
 „ eenen bypen dooz-gang gemaeckt; maer ook de rivier Gozan, en Sab-
 „ bation, waren bezoozd; zulks dat zy doozds voets daer dooz had-
 „ den konnen gaen. Als nu de Perstanen zagen / dat alle de Israëlitte
 „ uit-getrocken waren / wierden zy met lust behangen / om de wonin-
 „ gen der zelve te berooven: maer terwylle zy zulks wilden aen-
 „ gaen / warenze schielik met blindheid geslagen. Doe zy nu op dat
 „ miracul van haer dooz-nemen af-stonden / hadden zy haer gezicht we-
 „ derom ghelegen. Doch als eenige van haer zulks booz de tweede /
 „ of ook booz de derde mael onder-stonden te doen; was haer het zeldige
 „ wederom ober-gekomen / als te vozen. Het gerucht van zoo grooten
 „ wonder-tecken den Koning ter ooren gekomen zijnde / had hy terstond
 „ bevolen / dat een groote meenicht van Heerden en Kameelen zoude
 „ doozd-gezacht worden; en daer op alle de packen en rijkdommen der
 „ Israëlitte geladen; en dat haer alle de zelve / sonder vermindering
 „ van eenig gedeelte / in handen zouden geleverd worden: te dien einde
 „ had hy die zijns Officieren op lijf-straffe bevolen; als nu verzeherd
 „ zijnde / dat het alles geheel warachtig was / welk de Gezanten der
 „ Israëlitte hem hadden dooz-gezagen. De Officieren des Konings
 „ dezen last ontfangen hebbende / hadden alle den huij-raed en rijkdom-
 „ men der Israëlitte op die Beesten geladen; en waren haer met grooten
 „ haest op het zelvige padt gevolgd: maer zy met verbaesheid de
 „ scheure van den Caspischen Berg gepasseerd zijnde / en doozds de gron-
 „ den

den van de Ribieren Gozan en Sabbathion / waren gekomen tot aen de Stand-plaets der Israëlitien ; en hadden haer uit name des Konings alle hare goederen op-gedragen / ootmoedelijk biddende / zp wilben die goed-willig en byzandelijk aen-nemen / &c.

Zeker verstandig Jode tot Amsterdam, aen de welkē een onzer Wynde alhier goede kennis heeft, verzocht zijnde/hp wilde ook eenig bericht geben van de zekerheid der dingen / daer men zoo veel van hoorde ; antwoorde op den 6. Decembris 1665. noch geen zekerheid bekomen te hebben aangaende die zaek van Mecca : maer dat een Man van Gaza, oud zijnde twee en twintig jaren / tot Jerusalem verscheide dingen gepropheteert hadde / die zoo bevonden waren ; en dat in het toekomende jaer vele wonderen zouden geschieden: dat de selve daer op aen den Bassa aldaer residerende eenige teekenen gegeven hadde / die mede zoo bevonden waren. Dat hp ook een geleerd Man tot Koning gemaakt had binnen Jerusalem ; booz den welken de Turken / en al het volk / sich bogen: Dat op Pingster-nacht / die hare Partie gewoon is geheel over te brengen met lezen / als zes en dertig Rabbijnen hp malkander stonden lezende / onder de welke de Propheet en de verkozen Koning ook waren / een Stem van den Hemel was gekomen / meldende dat Ribbi Sabbathai in den Hemel tot Koning gekozen was / en van alle menschen erkend zoude worden. Als de andere daer over verschaft en bevede waren / had de Propheet gezegt / datze niet schizken zouden ; en begon te propheteren. Doe was den Heiligen Olie gekomen / en boven zijn hoofd uit-gestort : en alle de Rabbijnen zelden / den Olie mede geboelt te hebben. Des anderen daegs was veel spers van den Hemel verschenen ; ook boven de Mauer / die noch van den Tempel obergig zoude wezen. Woords was booz-zeld / dat noch in die selve Maend geopenbaerd en te boozschijn gebacht zoude worden den Altaer / daer wel eer de Offeranden op gedaen zijn / &c. En was tyding / dat'er ontrent de tweemaal honderd duizend de ribier Sabbathion gepasseerd zouden zijn. Doch van alles (schreef hp) noch weinig zekerheids. Maer daer na / op den 19. Febr. 1666. ging de selve wat zeeber : namelijk ; Dat alle de dingen / die hp te bozen geschreben had / geadvizeerd wierden booz blyben van vermaerde personen / die zulks gezien hadden. Ja / dat daer niet alleen die Propheet was ; maer behalven hem noch verscheide andere op-gestaen / propheterende van vele dingen / die in 't hoize zouden geschieden ; ja in den tyd van minder als een half jaer : dat alreede in die selbige maend de stam van Ruben, en den halben stam van Gad, homen zouden binnen Jerusalem : en dat in de maend Kisleu, of November. (doe gepasseerd) aldaer geofferd zoude worden. Woords begeerde hp / men zoude gelooven / dat hp zulks niet en advizeerde / of

het was met eenige zekerheid. **Wijders** op den 23. dito, dat 't gene hy te bozen geabbizeert hadde / hy den laetsten Dofst noch was geconfirmeerd; behalven het stuk van de Offerande / 't welke niet wierde al gebeurd zonden zijn; en gebeuren zonden tegens den 22. van Tebeth, welk ober een komt met den 20. December, ouden stijl: eindelik / dat in minder als hier maenden / in de geheele wereld veel wonders geschieden zoude. Hy voegde daer by / dat dit niet geabbizeerd wierd van hoozen zeggen; maer alleen van gezicht / en alles hy te wezen: en excuseerde zich / dat niet alles particulierder mocht schijden; alzoo haer dat verboden was; en hy niet twijfelde / of men had er hier al tijdingen van. Ik zal dan voozd verhalen / wat ons ontrond dien tijd voozd andere Wjinden gecommuniceerd was: namelk / uit Amsterdam, dat op den 25. Febr. 1666. Brieven uit Livorno, Venetien, Smyrne, en Alcair waren aen-gekomen / mede-bzengende niet alleen een confirmatie van 't gene uit Mecka bericht was; maer ooch / dat reede de twee Stammen van Ruben en Gad tot Gaza aen-gekomen waren; en zouden van daer met den Propheet Nathan zelfs na Alcair haer begeben; sonder dat men doe haer getal / of haer deffein / noch woffte. Doch souden ooch onder haer de Rechabiten noch wezen / van de welke men leest *Jerem.* xxv. En specialik uit Smyrne in dato den 18. Decemb. dat de Koning Sabbathai Sevi, zich aldaer tot Smyrne eenen gerulmen tijd verhozen had gehouden; en dat uit oorzaak van die van zijn eigen Natie / de welke noch te zwaer-moedig en ongelooftig waren. Maer dat hy nu / voozd verscheide voozd-zeggingen en Miraculen / de zaek zoo verre hadde gebracht / dat zy hem vol-kornelik geloof gaben. Men-gaende hy-sonderlik de voozd-zegginge van dingen / die daerna al zouden geschiedt zijn; Hy had voozd-zeit / dat op zulk een dag die of die sterben zoude; en dat op zulk een tijd hier of daer een groots Duisternis zoude ont-staen / en groote Hagel-steenen vallen / &c. Belangende de Miraculen; om te toonen / dat hy niet van hem zelven / maer van G O D gezonden was; zoude hy in 't openbaer / in 't hy-wezen van vele Joden / en Christenen / en Turken / een groot vper op de volle Markt hebben doen stoken / en daer tot byt malen in gaen staen; sonder dat aen zijn lichaem / of kleederen / een haer-gekrenkt wierde. Dat deze dingen in de Synagogen der Joden openlik waren verkondigd / &c. Dat ooch Sabbathai Sevi zich nu in 't openbaer voozd een Koning uit-gaf / met een groot gevolg ober de Straten gaende; en gezeit hadde / dat hy eerst-daegs na Constantinopelen vertrecken zoude. Ja uit Venetien was geschreeben / den 5. Januar. dat hy tot Constantinopelen al zoude aen-gekomen /

en daer na wensch onthaeld zijn. Ook zoude den Hertog A. tot Hamburg gezet hebben / dat hy uit Weenen advijs had / dat een Courier tot zijn Keiserlike Majesteit was aen-gekomen / mede-bzengende; dat de Koning tot Constantinopelen al gearrbeerd ware / en van den Grooten Heer met grooter eere ontfangen. Den Ambassadeur A. zoude uit Constantinopelen aen zijn Broeder den 18. Decembr. 1665. geschreeven hebben in de Fransche tael: „Hier zijn groote Nouvelles rakende den Messias der Joden. Men verwaacht hem in korte. Men zeit / den Grooten Heer zal te vrede zijn / hem de Kroon van Palestina over te geven. Het meerder deel onder haer drijft geen koopmanschap meer; en bereidt zich om te gaen na Jerusaleem. De Heer A. en ik spotteden in 't beginsel onder malkanderen daer mede: maer nu / dooz de apparanten die daer zijn / vreezen wy / dat het waer is. Desgelijks de Consul van A. tot Smyrne, aen A. „Hier zijn groote Plewigheden met het aen-komen van een Koning der Joden in deze Stad van Smyrne; zijnde een persoon van groote consideratie / en van groote wijsheid; op den welken de Turken grooten slaet maken. „Onze Partie blijft in eenige vreeze. **GOD** geve / dat hy ons geen quaed en veroorzake! Item de Heer A. Resident van wegen A. tot A. 16. Febr. 1666. „Die Israël verstroyt heeft / zal hem vergaderen: aller monden uit het Oosten worden open gedaen over den nieuwen Koning / &c. En uit Parijs / den 19. Febr. „De geruchten continuëren hier daeglijks aengaende de Joden / dat zy zich hoe langer hoe meer vergaderen onder eenen zekeren Man. — Hy er segt hem zelven niet de Messias te zijn; gelijk daer vele valscheit boozgeven: maer dat hy is dooz Revelatien op-geweet en gezonden / om alle de Joodsche Partien uit de vier hoeken der aerde by een te verzamelen; om haer den over-lang gekomen en verschenen Messias te leren kennen / die tot noch toe onder haer onbekend is geweest. Men zeit / datmen het Goddelijks in hem ziet. — Belangende boozds het bertrek des gezeiden Konings / daer over was geschreeven in dato den 10. Martii: Nadat de vier Prophteten van Aleppo, die met den Koning na Constantinopelen gaen zouden / aen-gekomen waren / zoo is de Koning te boozschijn gekomen op den 18. Decembr. „Welk de Turken vermerkende / gingen tot den Cadi / de welke een gracht minder is als den Bassa; boozgebende / dat zooreen Koning der Joden zich op-maekte. Deze boozdeelende / dat de zake ten Bassa eigenlijk was betreffende / dede den zelven zulks aen-zeggen. Den Bassa dat hoozende / nam booz / alle de Joden om te bzingen; en gaf ooz aen zijne Capiteinen / zulks 's moggens daer aen in 't werck te stellen. „Daer in den zelfvernacht verscheen booz hem Elias met een Over-
 tonne.

„Iomne / hem zeggende ; dat hy zich wel wachten zoude de Joden een
 „nige schade aen te doen : waer over den Bassa geheel ontroerd en bet-
 „sagen zijnde / om vergiffenis bad ; en boozds des moogens daer aen
 „bevell gaf / geenens Jode in 't minste te beledigen : zoo dat de Koning
 „na dien tijd by en ongemolesteerd heeft mogen op en neder gaen. Item,
 „Op zekeren nacht / als de Koning zich in een rivier ging baden / zoo ont-
 „moetede hem de Wacht / blygende, of hy een Jode was : en om dat hy
 „geen antwoord gaf / hief de Capitein zynen staf op / om hem te slaen :
 „maer gevoelende dat zynen arm stijf was geworden / bad hy hem om
 „vergiffenis ; waer op de Koning dien wederom te recht bracht. Den
 „5. a 6. Januar. 1666. trad de Koning t'scheep met de vier Propheten
 „van Aleppo, om na Constantinopolen te varen. In 't schip zijnde /
 „quam daer een Wper-colonne / en ober-schaduwde 't selve ; in-
 „voege dat het niemant meer zien konde. Doch 't ging zoo snel
 „boord / dat de Koning last gaf / zich in een haven op te houden ;
 „al zoo hy niet eer tot Constantinopolen moest wezen / als op den 17.
 „van Schebat, dat is den 13. Januarii O. St. En noteert / dat nu ober-al
 „vele Propheten zijn / ook zelfs van Vrouwen en Jongelingen inclus /
 „zoo wel als Mannen ; tot wel twee honderd in getall. Dat ook de
 „Prophet Elias zich openbaerlik heeft laten zien tot Constantinopolen,
 „Smyrne, &c. ja / dat hy met de luden spreekt. Ook hebben de Ju-
 „den van Constantinopolen Propheten onder haer ; en hebben in hare
 „Synagoge groote bzuigde gepleegt / na dat zy Elias hebben gezien /
 „en hoozen spreken. Den Grooten Heer hier van gehoozt hebbende /
 „dede op abbys van zynen Bassa de booz-naemste der Joodsche Syn-
 „nagoge ontbieden : en bzaegde haer ; Of daer een Koning onder haer
 „was : zy gaven tot antwoord / Neen. Daer op beball hy haer / den
 „zelven binnen zeven dagen hem ober te leveren / of dat hy anders-
 „zins haer alle te gelijck zoude doen dooden / &c. De Moeder van den
 „Grooten Heer bad / hy wilde die sententie weder-roepen ; maer te ver-
 „geefs. Des anderen daegs quam ober Constantinopolen zulk een
 „Wuisterheid / continuërende twee dagen en twee nachten / dat d'een
 „den anderen niet zien konde ; en 't regende Hagel-steenen zoo groot
 „als een hoender-ep / genoezaem om een mensch dood te slaen. Hier
 „ober ontfond hy 't gemeine volk een groote beroerte : en zy riepen ; dat
 „haer dit ober-gekomen was wegens 't Donniss tegens de Joden ge-
 „veld : en haden derhalven den Grooten Heer dat te weder-roepen ;
 „maer al mede te vergeefs. 's nachts daer aen quam dan tot hem de
 „Prophet Elias, misgaders Abraham, en Mordechai, hem waer-
 „schenkende / hy zoude den Joden geen leed doen ; en onder-richten-
 „de / hoc zich te bzaegen zoude hebben ontrent den Koning. Hier ober
 „wield

„wierd de Grooten Heer zeer gealtereerd / en by-na ter dood toe ver-
 „slagen: en bad om vergiffnisse. Sanderen daegs dede hy de Jo-
 „den wederom booz hem komen / haer verklarende / dat hy eenen
 „Ambassadeur na Smyrnen af-vaerdigen wilde / om den Koning met
 „eere in te halen. De Joden gaven daer op tot antwoord / dat
 „hy een of twee Gedeputeerden zouden zenden / gelijk hy ook gedaen
 „hadde / met eenen vergulden Brief / met Satijn ober-delit / en ge-
 „leit in een burs van goud-leder: welke Gedeputeerden tot Smyrne
 „quamen juist twee dagen na des Konings vertrek. Daer-na arris-
 „teerde daer ook den Bassa / met een statelijke suite / om den Koning
 „met alle eere over te halen. Dit Venetien geeft men booz / als zoude de
 „Koning tot Constantinopolen al aen-gekomen zijn; en van den Turk
 „te paerde om-geboerd / aen zijne Rechter-hand / in een Koninklijk
 „habijt / &c. Dit Alcair heestmen / van den 5. Januar. 1666. dat de
 „Geslachten Israëls dichtre by Gaza waren / &c. Dervolgens wierd
 „ons wederom van Amterdam geschreben den 16. April dat de tijden
 „gen uit Orienten noch toe-namen: de Koning zoude zekerlik tot Gala-
 „ten sich onthouden / zijnde een weinigt buiten Constantinopolen; daer
 „de Ambassadeurs van vzeemde Potentaten gemeenelik hare residentie
 „houden. Dat de Joden daer tot Amterdam niet twijfelden / of alles
 „ging na wensch; en de herstelling des Rijks in Israël zou tegens toe-
 „komende Juis ober-al behend worden. Daer waren ook Vrieden
 „mit Polen en Weenen, als dat tot Limburg dzi Gezanten van den Pro-
 „pheet zouden aen-gekomen zijn / mede-bzengende wel dertien Bogen
 „schrijdens van den Propheet; waer in verhaeld wierden de Wonderen
 „en Teekenen / die daer zouden geschiede zijn / en noch geschieden: en niet
 „eenen opzre gegeven / hoe zich een ieder zou hebben te dragen in 't Ruk
 „van Dassen / Bidden / en Helmoef-geben; opdat hy weerdig worde
 „zijn / deel te hebben aen de Verlossinge Israëls. Dat onder anderen
 „belaft wierd / de Cienden van alle goederen aen de Armen te geben:
 „en dat niet booz der menschen oogen; maer eenboudig / in 't verboz-
 „gen by G. O. D. En op-dat de menschen niet te beschampnen zouden
 „zijn in 't uit-beelen / zeide hy; dat men doch in 't Heilige Land geen
 „geld zal mogen in-bzengen / van alleenlik eenen Beher om te zegenen.
 „Ook zouden nu in 't Heilige Land al zeven Stammen en een halve
 „aen-gekomen zijn; en wierden dezelve zoo groot in getall gesteld / dat
 „men hee niet durfde schrijden: specialik zoude Levi uitermaten sterk
 „zijn. Die Stammen zouden dzi Trompetten hebben / daer te zijner
 „tijde opgeblazen zoude worden: by het blazen der eerste / zouden alle
 „Bergen tot een-essen Land worden; zulk een Wind en Beroeerte zoude
 „G. O. D. op der Werde zenden: by het blazen der tweede / zoud'er bper
 „en

en sulfer uit den Hemel vallen; en vele steden en plaetsen verbzanden / inzonderheid alle de Kerken: maer by het blazen der derde Trompett / zouden vperige marmen hornen / en van der Herde verdelgen alle de gene / die den G O D niet willen gelooven. Eindelick / dat tot Amsterdam een van die Gezanten des Propheet's herwaert wterde. On- trent den zelven tijd wterden wy bericht van de daeglijsche Bergade- ringen / die de Joden tot Amsterdam, en ober al daer hare Synagogen zijn / zeer neerstelick waer-namen; niet alleen des daegs / maer ook des nachts / of zeer vzoeg in den morgen-sond / aen malkanders beu- ren aen-kloppende / en te zamen na de Synagogen gaende / om aldaer samentelick te lezen en te bidden; dat zy ook strengelick twee-mael ter week vasteden. Hier quam ook een oud Joods Rabbi in de Stad / die wy mede heeft begroet; en hreed sprak van verscheide hoden-berhaelde dingen: spectalick aengaende den Koning Sabbathai Sevi, en den Propheet Nathan Levi; en van vele wonderen / die daer gebeurden: iven van de verzameling aller Israëlitzen na 't Beloofde Land: in 't bezonder / dat de Koning aen eenige Personen last gegeven had / om noch andere Israëlitzen zulck te gaen verkondigen / en ook derwaerds te halen. Maer als die personen vzaegden / waer zy die vinden / en waer henen / en hoe zy reizen zouden? Had wy geantwoordt; zy zouden maer na 't strand gaen: want daer zouden zy een schip vin- den / daerze slechts hadden in te gaen / en mede te baren na hare vzoed- deren: als nu die personen aen 't strand gekomen waren / bonden zy een schip / welck als gereed lag om af te baren; doch zy zagen daer geene menschen in: als ze nu daer in gegaen waren / voer het schip terstond daer henen / zeer snel en vooz-spoedig / Et. Wy behandigde wy ook een Hebreisch boekken / begriipende verscheide uit-gelezen Psalmen / en andere Certen der H. Schryfture / ook eenige uit de Mischnah; mitsgaders zommige gebeden op de tegentwoozdige gele- genheid / en hare verwachting gepast; om daegliks van haer op al- te plaetsen / volgens last van den Koning en den Propheet / gebzuikt te worden. Het was tot Amsterdam gebzuikt / in dat zelvigs jaer 1666. of na de gemetne Joodsche Eyd-rekening van de Schepping der We- relt / 5426. Maer zy zijn wel gekroon de duizenden stil te laten staen / als genoeg bekend zijnde; en de mindere getallen maer uit te drucken. Zoo was daer ook 't getal 426. uit gebzuikt dooz het woozdeken ד'שס"ו (want die letteren maken juist het gezeyde getal uit) in de sprenke $\text{עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם}$; dat is te zeggen: Ziet, Ik zal mijn Volk verlossen. Welke woozden genomen zijn uit *Zach. viii, 7, 8.* Daer den H. Cert volkornelick aldus luidt: Alzoo zeit de HEERE der Heir-scharen; Ziet, Ik zal mijn Volk verlossen uit den lande des op-gangs, en uit den lande des

des neder-gangs der Zonne. En Ik zalze herwaerds brengen, dat zy in 't midden van Jerusaleem wonen zullen : en zy zullen my tot een Volk zijn ; en Ik zal haer tot eenen GOD zijn, in waerheid en in gerechtigheid : gelijk my ook dooz-kaet / dat ik dat getall / ook dooz die zelve ge spreek uit-gedrukt / gezien hebbe dooz een gedeelt van de Hebzeische Wetels / die tot Amsterdam by eenen Joodschen Boek-drucker al een tyd lang onder handen zijn geweest / en nu tegen-woordig ten elnde loopen. Zoo wierd ook daer dooz / hare gemeene vertoachting ontrent dien tyd / maer tot noch toe op een zeer bleefschijke wijze / te kennen gegeven.

Diet zeer lang daer-na kreeg men geheel contrarie tijdingen ; als namelijk / dat de Koning Sabbathai Sevi, neffens eenige andere Joden tot Constantinopolen, dooz last van den Gzooten Heer / zoude gepaeld / of met een vier-gelijke geweldige dood om-gebracht zijn : zulks had men ook in de publijke Couranten. Maer volgden haest wederom andere abbijzen / als van den 7. Martii uit Constantinopolen, Smyrne, Ragoula, tot Amsterdam den 6. Maji aen-gekomen : te weten ; dat de Gzooten Wizer uit Constantinopolen na Marmare, acht mijlen van daer / twee Chaloupen ge zonden had / met twee Bassa's / om den Koning in te halen : maer hadden hem daer niet gevonden ; alzoohy na Constantinopolen al veretrocken was. Dat hy daer was aen-gekomen / verbijle den Gzooten Heer met den Eersten Wizer op de jacht was. Onder-tusschen zonden hem de Joden aldaer / en andere Volkeren van verscheyde Natien / met groote magnificentie hebben willen inhaleu ; maer de Koning zoude zulks geweigert hebben : zeggende ; dat hy nu zoude gevangen genomen worden : en als de Joden zeiden / Gy zijt immers by ; zoude hy geantwoordt hebben / Ik weet wel / dat ik gevangen zal gezett worden. Doe hadden zich de Janitsaren / de Kuitere / en de Studenten op-gemaakt / zoo tegens de Joden / als tegen de Kegering zelve ; dzeigende alle Joden te zullen om-bren-gen : waer op de Tweede Wizer / om die beroerte te stillen / den Koning had doen aen-houden / en gevangen zetten / tot dat de Gzooten Heer van de jacht zoude weder-gekomen zijn ; 'twelk ook hoys daer-na geschiedde. Wier en twintig uren daer-na zoude de Koning van daer geboerd zijn na een ander Paleis / daer Prinzen van den Bloede plegen gevangen gezett te worden / om de onrustige meentheit te stillen. Dat onder-tusschen de Koning den Joden dede aen-zeggen / hy zouden haer still houden / en niet dzeeson : alzoohy niet gedaen hadde / als uit ordze van G O D ; en zelve zeer wel gemoedt was. Dat de deuren der Gevangnisse dooz hem altoos open stonden / men mochtze sluiten doe men wilde ; 't welk de Cippiet bemerkende daer ober aen den Gzoa-
ten

ten Heer gelaegt zoude hebben; zeggende / dat hy de 30 Mann niet konde bewaren / alzoohy uit-ging / of ook op het babenske plaer van 't Huis-ging wandelen / als hy wilde: Item / dat het Paleis / en de Koning / altoos als met een Byer-colonne bedeht was. De Grooten Heer zoude hem aldaer zijne Wacht / zijne Dienaren / en Onkosten behale hebben; sonder dat hem eenig Jode iets behoefde toe te brengen: ook mochten zy dat niet doen / niet tegen-staende zy veel gelds daer toe aengedeboden hadden. Wijders / na-dat de voorz. Koning zijne aenderte op den Grooten Heer gehad hadde / zoude de selve hem hebben doen uit-roepen / Den Vorst der Joden; en met Crommel-sag en lijfstraffe doen verbieden / den Joden eenig quaad te doen: doch zonde den Roomsch-Keserliken Resident / en andere Ambassadeurs van veyende Potentaten / daer ober aen den eersten Wizer haer bevelag hebben gedaen; en oddryzen daer van aen hare Principalen af-gebaerdigt. Voorts zoude de Koning gezeyt hebben / dat men ontrent Passchen vele wonder-werken zou beghinnen te vernemen / die door de ganse Wereld zouden kintaken. Item, dat de Grooten Heer alle waerheit zeer verseytlicke wierd door het berid des Joodschen Konings / dens gewerlig booz oogen zienende. Doch merck alle deze Byzelen gantmen van Christenat / en waren aen Christenen geschreeben; alsoe onder de Joden van den Koning verboden was / iets te schryffen te warden. Was ook tot Smyrna een Expreffe aen den Bassa aengedomen / mede-bzengende / dat als hy van Constantinopolen vertrok / hy den Koning der Joden gezien hadde ober de Straten wandelende / niet al zoo grooten Partie en magnificentie / als den Grooten Heer selde. Mit Ragoule wierd hermeld van den 14. April, dat aldaeruit Scrail Byzelen waren / meldende; dat den Bassa aldaer een Expreffe van Constantinopolen bekomen had / alles mede-bzengende eben geijst hoden verhaeld. Ook was er eenen Byzef meldende / dat de Propheet tot Gaza, aen zehar arm Mann / van Aarons geslaechte / wonende ter Angora in Turkye, zoude aen-gezeitt hebben / dat G. O. D. hem tot Opper-priester had verkozen; hem odyz gedende / hoe sich te dragen mit wat poenitentie zonde hebben te doen. Hier-geijthe ijdningen zoo continueerde / schreef de Jode (van den welken ook hier hoden pag. 11, 52. gesproken is) wederom den 2. Novembr. 1666. uit Amsterdam, dat de Messias niet alleen daer tot Constantinopolen aen-genomen was / maer ook te Cairo, Tripoli, Alexandrien, Alexandria, geheel Persien, en in alle de steden van Asien, en hy alle de Kabbena van die plaerssen. Dat ook tot Constantinopolen een Propheet van gooste qualiteit was / die mede propheteerde / dat deze de rechte Messias ware; en de Verlossing Israels dit jaer geopenbaerd zoude worden. Dat de Koning

Houting noch op het Casteel was; maer geenszins op zoodanige wij-
 ze als de Couranten melden. En dat zij alle Posten hielden daer
 van bregen; geest doe mede een brief geschreeven hadden / van den Ho-
 ptinger van Gaza, aen hare Keur geschreeven / en het zelve mede-
 geke. Hoordts sprak die Schryver breed aen-gaende de zekerheid
 van 't gene hij adviseerde / en het groot na-zoeken welk daer ontrent
 gedaan was; begerende / men wilde considereren / dat zoo vele huf-
 zenden van menschen / als daer hij gemereffteerd zijn / haer inzwere-
 sellicht in persijel en schande stellen souden / &c. Maer dat het de
 eest wel zoude openbaeren / nademaal die zoo kort gesteld was. We-
 derom slegen de tijdingen geheel aen d'andere zijde: men wierd berichte/
 zoo door de Couranten / als anders / uit hziehen van Smyrne den 2.
 Octobr. gekomen / dat de Grooten Heer ten meermaels gezelden
 Joodschen Koning zoude hem te Adrianopel hebben doen kren-
 gen: en daer door-gesiet / by addien hij waertin was 't gene vele han-
 den meinden en door-gaben / namelijk de Messias der Joden / van
 G. B. D. berucht / &c. dat hij zulks door een slaer teken zou hebben te
 behouwen; anders zoude hij terstond moeten sterben; ten ware hij de-
 delik tot de Turckische Religie wilde over-gaen: maer dat hij in dat
 geveer gesteld zijnde / zoude verstaer hebben Mahammedis te wiff-
 len woorden; en dat de Grooten Heer hem daer op in gemade had aen-
 genomen / en een Janitsar gemacht / of ook (geest sommige mede-
 brachten) een Doosier / of Deur-bewaerder aen 't Hof van den Grooten
 Heer zelve. Andere echter bleven continuërende hij haer boogje /
 of zeer vier-geest / advisezen: ook wel verhalende / dat hij door den
 Grooten Heer gebacht / of tot den zelve gekomen zoude zijn; maer
 van den zelve niet groore eere ontfangen: dat hij zich wel in eenige
 Dienst by den Grooten Heer / of aen des zelfs Hof / begehen; maer
 geenszins de Joodsche Religie verlaten zoude hebben / of tot de Turck-
 sche over-gaen zijn. Zoo wierd uit Amsterdam gesadvizeerd / en
 hij mede gecommiteerd / darmit Orienten (en specialijk van Ragon-
 sa, al-waer twee Cyprusen / na Adrianopolis af-geveerdigd / nu wa-
 ren aen-gekomen) hoe langer hoe meer verzehering quam / contra-
 rissende de bozige geruchten; zulks dat Sabbathai Sevi geenszins zou-
 de Turck ge worden zijn; maer noch staen in de zelve verwoehring/
 als door dezen. En dat in de toe-komende maend Nisan (welke zijnen
 aen-bang neemt in Martio, met de nieuw Maen /) de wonderen
 Gods / tot de weder-bringing Israëls uit het Noorden / en uit alle
 de andere Landen / zonden beginnen. Op den 18. Febr. 1667. P. St.
 kreeg ik dien aen-gaende noch omstandeliker advijs van Amsterdam;
 welk de Joden aldaer daer te worden van Venetien hadden ontfangen;

dat namelijk aldaer tot Venetien een ſchip van Ragoula aen-gekomen was / met eenige Bieden van Joden tot Ragoula wonende: waer by gemeldt wierdt; dat uit alle Quartieren van 't Coſten tijding quam / en haer dooz byf mannen van Adrianopoli over-gekomen / mondelik bericht was: dat den Joodſchen Koning de Turkiſche Keltighe niet en had aen-genomen; maer noch Joodſch was: en zelfs daer over by den Gzooten Heer in hooge achtting gehouden wierd / die hem tot een bewijs daer van eenen witren Tulband op 't Hoofd gezett zoude hebben: maer dat zulks by 't gemeene en ontwetende Volk vernomen zijnde / gelegentheid gegeven had / om dat balfche gerucht uit te ſtroepen / dat hy Turkiſch was geworpen. Dat hy noch de dzi ſolemnele Feest-dage in de booz-ledē maend Tifri, namelijk dat van Niewe jaers-dag / (volgens hare Woogerlyke rekening /) en van den-dag der Werzoeninge / en van de Loof-hutten / had gehouden / zelfs aen 't Hof van den Gzooten Heer; ja daer toe openlik op de Trompetten had doen blazen; en eenige der booznaemſte Joden van Adrianopoli tot hem doen roepen / om met malkanderen te zamen die Feesten te vieren. Dat ook op het eerste van die dzi verhaelde Feesten / de Gzooten Heer / om byzondere grunſt aen den Joodſchen Koning te bewyzen / tot den zelven te peerde gekomen was / Begerende dat hy met hem wat rijden zoude: doch als Sabbathai Sevi antwoorde / dat hem vermits den Feest-dag niet geoorloft was te peerde te rijden; de Gzooten Heer zulks goed-willig had opgenomen / selve van zijn peerd ook af-ſiggende / en te doet met hem wandelende. Dat boozds de Joden tot Adriano-poli, en op andere plaetsen daer om henen / in goede vrede leefden / sonder eenige moeilikhed. Ja dat een quaad-willige Jode van Adrianopoli gekomen zijnde op een andere plaets / genoemd Serrail de Boſna, en daer van den Koning qualik geſproken hebbende / daer over van den Bassa der zelber plaets geſlagen zoude zijn in een boete van zes honderd Rijks-balers; den Bassa daer by voegende / dat die Koning by de meeste aentzienlike Pienaers des Gzooten Heers gehou-den wierdt booz een Mellig Man / &c. Waer de Jode tot Amſterdam wiens Abdijze ook by-gebacht zijn pag. 51, 52. en 58, 59. ſchreef onder-tuſſchen den 25. Novembr. 1666. „Van de Mellias tot Constantinopo- „len is verſcheide tijding sonder zekerheid van eenige. Hoe minder „geſproken / hoe minder gelogen woordt: daerom zal ik na-laten tets „te ſchrijven / om niet te incureren in de leugens. Want eenige Chy- „lenen adbizeren / dat hy Turkiſch geworpen is; en zommige ſchry- „ven / dat hy onthalt is; andere / dat hy op een ſtalen peerd gezett / „en zoo verhzandc is. Waer onze Bieden luiden by anders: zoo dat „men conſult is; en weinige die werck konnen begripen. **GG** ge- „like

„liebe een eind daer van te maken tot het gemeine beste! **W** derom op den 9. Decembr. vermaende hy van Advijzen / als dat de Joden zelve aen den Grooten Heer zouden gekleegt hebben / ober zulk een boozgeben (van de Messias) sonder fundament : anders zoude dat bezog noch een tijd lang geduert hebben. Ook maekte hy gemag van verscheide discoursen. Doch dat hy zelve schrybens van Smyrna hadde / van den 13. Octobr. meldende / - dat aldaer / en boozds in het Rijk / volkomen ruste was. De zelve op den 25. Febr. 1667. verzocht zijnde specialik te willen communiceren / wat hem zoude mogen toe-gekomen zijn / aen-gaende die Advijzen / dat de Grooten Heer eenen Witten Tulband zoude bereert / en op 't Hoofd van Sabbathai Servi gezett hebben : dat deze zich boozds op de Turksche wijze zoude hebben gekleedt / alzoohy sich in dienst van den Groot Heer hadde begeben : dat daer uit ontfaen zonden zijn de geruchten van zijn Turks woorden ; maer dat hy noch Joodsch ware in Religie : en tot een bewijs daer van / de dzi Feesten in de boozleden maend Tisri noch solemnelik zoude hebben gebeyert ? Item / of ook noch iets continuerde / van die vele duizenden Israëlitzen / die booz dezen in Mecka en daer rondom waren gezten ; en dergelijks van die meentchten op andere plaetsen / die zouden komen op-treken uit de landen harer byemdelingschappen na 't land Canaan? Heeft den 8. Martii, **H. St.** hozeftik geantwoort : „Aengaende dat **H. C.** verzoekt te weten van de Messias tot „Konstantinopolen, is zulks geschreben van daer / en van Adriano- „poli : doch woordt van niemand gekoost ; maer booz een sabel gehou- „den ; gelijck ook verscheide dingen meer : zoo dat niemand van con- „sideratie daer meer van spreekt. **I**n daer zijn duizenderley lengens „in dergelijck subjeet geschreben ; gelijck deze / die **H. C.** verhaelt / „daer een van is.

Dit is / Israëlitische Mannen / 't gene ik van dezen vermeinden Messias heb horen vernemen / en in getrouwigheid zoo te samen byengen. **I**k heb van den eersten aen-bang af getracht op alle advijzen na gelegentheid te letten ; hopende op wat goeds / en dat specialik woord u lieben : te hoeren / by al dien waerlik in dien Man wat byzonders van **GOE** ware / dat hy van een exempel en middel uwer rechte bekeering / verlossing / en zaligheid boozders zijn of woorden mochte : maer inden ook anders / als dat bezog al wederom bevonden zoude wezen. **O**p immers van eens tot betere gedachten mochter komen ; en leeren erkennen / wat u aen-gaende waerlik te verwaachten staet / en wat op te dien einde behoorde te betrachten. **I**n en zal nu niet in 't particulier gaen op-tellen en aen-wijzen de fabuleuze en versterde dingen / die in zoo verscheide advijzen begrepen zijn ; en welke na-der-

hand of verdoenou / of teernmaet veranderd / ja wel contraris gewoorden zijn. **M**ijne booz-gestelde hojzhejd / die ik alreede / sonder t'elken dat te merken / den te bukten gegaan / laet zulks niet toe. **D**aer is ook te minder noodzakenlijchejd / als het verhoeg maer waer waer-gendimen ; en geleet / hoe veel de latere tjdingen dikwils herschillen van de eerste. **I**n zal my echter noch onthouden van peremtoire uitspraak te doen / wat sonde mogen zijn / of noch worden van Sabbathal Devi, of van Nathan Levi, of ook van andere : gedenkende wel eend'woes / dat de plaetsen hier verre van daen zijn / en verholpen wy te minder ycherheid hier hebben van den tegenwoordigen / ik late staen van den rochomen den / geheel staet der zaken ; maer ook ten anderen / en booz-hamelijk / dat **G O D** machtig is te doen boden 't gene wy weten / of denken konnen. **Z**al dan niet booz den tijd / noch anders lichtverdoekth / oordeelen : maer verdoegens sprekten van staeken / die zover / en noodig / en waerlijk heiljaem booz u lieden zijn ; en alsoo over-gaen tot

M E T D E R D E,

Wier van ik in den aen-hang belooft had te handelen. **D**aer ons hier / o' Ijwaetsche Mannen / in 't begin eens aenmerken / dat Lied hammasoth, Psal. cxvii, 1. Als de **HEER** de gevangene Tzions weder-bracht, waren wy gelijk de gone die droomen. **W**y hopen / den tijd van uwe weder t'zenginge is ook gekomen / of timmers na 't. **K**omt maer toe : en ge zult het heil des Heeren zien ; en wy deze onze hope verhoud. **O**ntwaacht uit den langduerigen slaep uwer zware geestlike eilandigheid / en meent-gerhande berleidingen en broomerven. **W**y boodschappen het goede, en doen u dat hooren : wy verkondigen u heil ; en zeggen, **W**' **G O D** is Koning ; *Jes. LII, 7.* **D**aerom / **M**aekt u op ; wordet verlicht : want uw licht komt ; en de heerlijkheid des **HEEREN** gaet over u op ; *cap. LX, 1.* **K**omt maer toe : en geloof ! **U**w' **B**roeder / en Heiland leeft : **D**avid is verheerlijkt ; en is Koning. **D**e belofte **M**essias is gekomen. **H**oe hebt ge zoo lang vertoest / en vertraegt / want / uwen **B**roeder / uw' bleefsch en uw' been / die u ook al over-lang gewoedigt / geroepen / en ontboden heeft / te ontfangen en aen te nemen ? **J**a / hier in is uwe sonde ; deze schuld dwart u : dit is de booznaeme oorzake van alle uwe zoo lang-duerige zwaerigheden. **M**aer / ik moet nu van het goede spreken. **G**e hebt u nu deze laatste tijden / zoo lang geoeffent in bidden / en lezen / en baken / en vele verbedingen : **H**abt doch zulks niet te vergoets gedaen ! **K**omt / en erkent eens de **W**arheid /

Deu / In de welke eenighe nwe verlossing / verlossing / verlossing /
 bevestiging / vasthoud / hier en na in alle tijden gelyk is. Maar
 ons doch; alpe verlossing die verlossing en het goede; en hier
 dat het is oprecht en zacht de verlossing des godes. Het
 is niet langer op-houden / verlossen / verlossen / en verlossen / die
 welke is waerlijk genomen; ja et moet erinde eenen van Sacer
 zacht niet / dat hij noch komen gel / anders / als in den oeffen
 tracht / om byzondere aan te doen in gemede geproceden en
 verheerlijkt te worden; doch de overige bidden te verlossen; en
 dat het laatste en algemeen doedel te worden. Dese is de
 deo des godes; hier en gemit zijn stil; Maar te giet up u
 hebben moet te bidden; zija van uwe heilige Partieren / en Kiech
 en de byzondere; zo zied de Partier Jacob, als hij zine zonen
 sijn dood zinnen dood zeggende / Gen. XLIX. 10. De Scepter zal van Ju-
 dah niet wijken; noch de Wt-gaet van tuschen zyne voeten; tot dat
 SCHILOH komt; en den zeken zullen de Volcken schocken zijn.
 Het is een gequide dood / en aller een-verniging derdied. Verlossing
 wa den bel die eerste dood-gueren in i. Partier / heb de ziele
 deze heilige doelste al gebaan / spijgende tot de lijke stand / en
 gant der gebede; gelyk alle regende den godel / dien kengene en
 menstien-moeder van den begint / cap. II. 15. Het zal vandeledig
 zenen wischen u; en tuschen deze Vrouwe; en tuschen uwen zede;
 bet de verlenen vermercken. Op de verhouding die verandering /
 weder aen-gaende den uit-sag gebede / dat moet doer te maake en
 aen-sagen des godes en ziner mede-handers aen het oesgande
 Zacht der dooude aen den gatan en zine mede-handers den hof der
 moelen; beschoude alpe een sjerste overwinning / niet aken doer
 hem zelden; maar ook doer alle de gene / die tot zine inwendige ge-
 lue geminghap poechen behooren. Den vader en moeder der
 ting van die doelste is den Abrahams den vader der doobten ge-
 daen / cap. XI. 3. In u zuden alle Gestichten des aerd-riks gezegend
 worden. Dergheliken met xv. 6. Zou zal u Zaed zijn. En hy (Abra-
 ham) schoofde in den HEER. : en hy rekende het hem [tot] gelyking-
 heid. Maerom xxi. 18. In uwen Zede zullen gezegend worden al-
 le Volcken der aerde. Dese is de zeldige lacerie doelste aen Isaac
 verlossing / xv. 4. Maar moer men aen-machen / hoe niet aken

De gerechtigheid en zaligheid tot Abraham gekomen is / en boozig
 komen moest tot de gene die zijne boer-stappen zouden na-volgen / on-
 der zijne Na-komelingen / ja wijders onder alle Geslachten en Vol-
 ren der aerde ; maer ook dat zulks geschieden moest dooz 't Gelooft in
 den H.C.C.R.E. / 't welk tot gerechtigheid gerekend zoude worden : ja
 dat al dien zegen byzonderlik wierd gegzondbestelt in Abrahams en
 Isaacs Zaed ; gelijk te bozen gesproken was van 't Zaed der Vrouw /
 en daer ober de Belofte te gebaen / die juist te bozen verhaelt is. Doch
 de Patriarch Jacob wijft in de booz-gestelde woorden / cap. XLIX, 10.
 noch nader aen / uit wat Stam / en wanneer / dien Heiland en Booz-
 sprong aller zegeningen komen zoude. Hy noemt hem SCHILOH,
 omdat de warachtige Kuste / (de Drede en Verzoening met G.O.D.)
 dooz den zelven moest uit-gewerkt en besteld worden : want de grond
 van 't woozd brengt dat mede. Zonnige leggen 't uit / zijn Zone,
 namelk de Zone van Judah, een uit die stamme / de vrucht van een
 Vrouw uit de zelbe : doch wordt die betrekking wat verder gheeft.
 Immers de Messias wordt zekerlik daer booz aen-gewezen : gelijk ook
 de oude en aenzienlikste Joodsche Rit-leggers dat hebben verklaert.
 De Scepter (☞), dat is ster / de Koninklike of Doztlike macht) moest
 dan van de Stam Judah niet wijken : noch de Wet-gever, (of Riechter /
 of Rechts-geleerde / om zelfs in de grootste en zwaerste booz-vallende
 Recht-zaken te oordeelen /) van tusschen zijne voeten ; die moesten dan
 ook by die Stam blijven : tot dat SCHILOH, of Messias komen zou-
 de / den welken ook de Volkoren moest n gehoorzaam gemaakt wo-
 den. Dat men daer immers zulk een hooge Macht / Heerschappie /
 Regering / en Riechterschap / verstaen moet ; blykt niet alleen uit de
 t'zamen-boeging van die twee woorden / Scepter en Wet-gever ; maer
 ook uit al het booz-gaende. Van Ruben, die anders d'eerst-gebozen
 was / had de Patriarch *vers. 3, 4.* uit-drukelik gezet / dat de zelbe /
 vermits zekere zware zonde by hem begaen / de Voor-treflikste niet
 zijn zoude. Des-gelijks van Simeon en Levi, *vers 5, 6, 7.* dat / ver-
 mids eenige trouwloofheid en wreedtheid by haer bedyeden / ook die
 Stammen de aenzienlikste niet wezen zouden ; maer datze zouden
 verstroyd worden onder Jacob, en verdeeld onder Israel. Daer op
 volgt dan / *vers. 8, 9, 10.* Judah, gy zijt het : u zullen uwe Broeders
 loven ; uwe hand zal zijn op den necke uwer vyanden : voor u zullen
 haer uwes Vaders zonen neder-buigen. Judah is een Leeuwen-welp :
 gy zijt van den roef op-geklommen, mijn zone : hy kromt zich ; hy
 legt zich neder als een Leeuw, en als een oude Leeuw : wie zal hem
 doen op-staen ? De Scepter zal van Judah niet wijken, &c. Ziet doch /
 en merkt wel aen / hoe 't alles staet op de booz-ireflikheid / aen-zienli-
 ke macht

te macht / heerschappye / en uit-nuntienheid van die Stamme /
 boven de andere ! Want eben als van Ruben ; Simeon, en Levi, geheel
 wat anders is dooz-gegaen ; zoo volgt ook van alle de andere Stam-
 men hier / dat by die van Judah te vergelijken is. Zelfs den Targom
 van Jerusalem verlaert den text aldus : Daer zullen geen Koningen op-
 houden te wezen van het kwis Judah ; noch ook Leeraers leerende de
 Wet, van de zonen zijner zonen ; tot den tijd toe, als de Koning Mel-
 chias komen zal ; wiens het Konink-rijk is ; en 't zal geschieden, dat alle
 Konink-rijken der aerde hem zullen onder-worpen worden. De andere
 Targumim, namentlik van Onkelos, en van Jonathan ben Uziel, lig-
 man daer mede over een : gelijk ook verscheide oude Leerders der zel-
 ve Partie. Die booz-treflikheid en heerlijkhed nu van de Stam Judah
 is ten tijde van David tot hare verbulling gekomen ; en is ook eenigen
 tijd daer-na in haren luister geweest ; hoewel zy onder-tusschen beeft-
 zins en op verscheide wijzen geschudt en gekneust is geworpen / dooz
 den af-bal der tien Stammen / en vele onheilen daer uit ontsaen / en
 op gevolgd. Doch inzonderheid kreeg zy een groote brak ten tijde
 van de Babilonische gevangenis. Daer-na waren noch wederom een-
 ige Dozzen uit dien Stam : en boozs Dozzen / of ook wel Konin-
 gen / zelve uit een andere Stam of Geslacht gesproten ; doch zoo dat
 het onder-tusschen noch was en bleef de Joodsche Politie / daer de
 Stam van Judah verre de booz-treflikste in was. Daer-na werd
 het Joodsche Land tot een Provincie gemaekt ; en werd geregeerd
 dooz streeters van den Roomschen Keiser / of zijnen Stadt-houder /
 in-gesteid ; maer ten laetsten is die Politie / met de Stad Jerusalem,
 en boozs het Joodsche Land / geheel uit-geroep en verwoest ge-
 worpen ; en zijn zoo wel die van den Stam Judah, als de overige van
 de andere Stammen / dewelke zich by die van Judah geboegt hadden /
 alle verstropt geworpen in zeer verscheidene en ver-af-gelegene bzeem-
 delingschappen / onder allerlei narten / en onder der zelber Regerin-
 gen / sonder enigen schijn van eigene Opper-macht / Heerschappye /
 of hooge Juris-dictie. Ziet hier boven pag. 5, - 32. Timmers / vol-
 gens die heerlike Propheetie / moest dat niet geschieden dooz de komste
 van de Melchias ; en dewijle zulks ebenwel nu al booz 300 vele eeuwen
 geschiedt is / en tot noch toe zoo gebuert heeft ; mocten zekerlik be-
 sluten / gevoelen / en gelooven / dat de ware belofte de Melchias al booz
 300 vele eeuwen gekomen is. Laet ons noch eens kortelick eenige ande-
 re Propheeten en Beloften aen-merken ; die mede op die Politie / en des
 zelfs hooge Regert-gezien ; doch in den Melchias haer end en vol-trecking
 moesten hebben ! Zoo staet 2 Sam. vii, 12, - 16. dat de HEERE dooz
 den Propheet Nathan gesproken heeft tot den Koning David ; Wanneer

A

awe

uwe dagen zullen vervuld zijn; vngy met uwe Vadersen zulk gottlyken
 zijn; zool zal ik uw Zaad na u doen op staen; dat uwe uwen tyde ver-
 komen zal; en ik zal zijn Konink-ryk bevestigen. Die zal mynen Naem
 een Huis bouwen; en ik zal den Stoel zijns Konink-ryks bevestigen tot
 in eeuwigheid. Ik zal hem zyn toe eenen Vader, en hy zal my zyn toe
 eenen Zone: Dewelke als hy mit doet, zool zal ik hem met vrees-
 schen roede, en met plagen der menschen kinderen, straffen. Maer
 mijne goedertierenheid zal van hem niet wiken; gelijk als ik [dit] weg-
 genomen hebbe van Saul, dien ik van voor uw aen-gezicht heb weg-
 genomen. Doch uw Huis zal bestendig zijn; en uw Konink-ryk tot in
 eeuwigheid, voor uw aen-gezicht: uwe Stoel zal vast zijn tot in eeu-
 wigheid. Het zelve woort herhaeld *Psal. LXXXIX. 4. 5. 17. 28.*
 Ziet daer die heerlike Beloften / aen-gaende met eeuwig- zins David,
 en Salomon, en hare *Ja*-homelingen; namelijk zoo herre die in *Woort*-
 beelden plaats moesten hebben! Maer dat in haer de geheele of prin-
 cipale verbuiling niet geschiedt is / kan men uit de getuigenheit der
Woorden / en der *Zaken* / lichtelyk af-nemen / en zekerlyk bespitten.
 Want *Psal. LXXXIX. 39. 40.* volgt terstond deze droevige klachte tot
GOD namens David: Maer Gy hebt [hem] verstooren en ver-
 wroeten: Gy zyt verholgen geworden tegen uwen Gezalfden. Gy hebt
 het verbod uwes Knechts te niete gedaen: Gy hebt zijne Kroons ont-
 heiligt tegen de aerde, &c. en van Salomon, *Predik. 1. 12. 13. 14.* Ik Bre-
 diker was Koning over Israel te Jerusalem. En ik begaf mijn herte, om
 met wijsheid te onder-zoeken, en na te speuren, al wat'er geschiedt on-
 der den Hemel: deze moeyelike bezigheid heeft GOD den kinderen der
 menschen gegeven, om haer daer in te bekommeren. Ik zag alle de
 werken aen, die onder de Zon geschieden: en ziet, hee was al ydel-
 heid en quellinge des geests. In zijn Konink-ryk / of eenig ander
 van hier-gelyke orde en natuer / heeft hy dan geenen bestendigen
 hoopsoed / of ewige vastigheid gebonden / noch verwacht. En zulke
 heeft de bebinding verholgens klaer genoeg geleert. Wat dan? In
 't *Woort* beeld moest wyzen zog veel als haer toe noodig was / tot dat de
 rechte verbuiling in de Messias volgen zoude. *1 Kon. VIII. 19.* De
 HEERE woude *Judab* niet verderven, om Davids zijns Knechts wille:
 gelijk als Hy hem gezeit hadde; dat Hy hem t'alle tijden voor zijne Zo-
 nen een lampe zoude geven. Waer van staet ook *Jerem. XXXII. 14. -*
17. Ziet de dagen komen, spreekt de HEERE, dat ik het goede
 Woort v-rwecken zal, dat ik tot het huis Israëls, en over het huis
Judab geproken hebbe. In die dagen, en te dier tyd, zal ik den David
 eenen SPRUITE der Gerechtigheid doen nie-spruiten: en hy zal recht en
 gerechtigheid doen op aerden. In die dagen zal *Judab* verlost worden.

en salom selder wonen; en deze is die haer roepen zal, de **HEERE** **ONZE GERECHTIGHEID**. Want zoo zeit de **HEERE**: *David* en zal niet worden af-gemeden een man die op den Throon des huizes *Israels* zitte. 20, 28. Alzoo zeit de **HEERE**: Indien gy-lieden mijn Verbond van den dag, en mijn Verbond van de nacht, kont vernietigen; zoo dat dag en nacht niet en zijn op haren tijd: Zoo zal ook vernietigd kunnen worden mijn Verbond met mijnen Knecht *David*, dat hy geenen Zone hebbe, die op zijnen Throon regere. Beemt daar by / *Jes. ix. 5. 6.* Want een Kind is ons geboren, een Zone is ons gegeven; en de Heerschappye is op zijne schouder: en men noemt zijnen name *Wonderlik, Raed, Sterke GOD, Vader der eewigheid, Vrede-vorst.* Der grootheid dezer Heerschappye; en des Vredes, zal geen einde zijn op den Throon *David*, en in zijn Konink-rijke; om dat te bevestigen, en dat te sterken met gerichte en met gerechtigheid, van na aen tot in eewigheid: den yver des **HEEREN** der heir-scharen zal zulks doen. Zoo moet het dat sinner / volgens die getrouwe / meermals herhaelt / en sijnneels bevestigde Beloften **GODS** / met de Politie hier die Stam / en mer die Heerschappye niet gemischet uit wezen; si late saen / zoo vele weder aen mekanderen / als nu gepasseert zijn / sonder enige kamp / of donk / of seijn van Heerschappye / of rigene Politie; of de Moeras moet al-boezem worden; in den welken de rechte herhulking is van de Heerschappye en Gerechtigheden / en Wyde / en alles wat tot de geestlike en eelrige Behouding dient.

Wgene nu by-gebracht is / siet eigenlijk op den Politieken staet van de *Israelische* Stam: willen wy den Kerhelijken aenmerken / dan zullen het zeldige ook bebinden. Hier toe dient de *Propheete Hag. ix. 7. - 10.* Alzoo zeit de **HEERE** der heir-scharen: Nocht eens een weinig [dijds] zal't zijn; en Ik zal de hemelen, ende de aerde, en de zee, en het drooge doen beven. Ja Ik zal alle de Heidenen doen beyen: en zy zullen komen [tot] den Wensch aller Heidenen; en Ik zal dit Huis men heerlikheid vervullen; zeit de **HEERE** der heir-scharen. Mijne is het zilver; en mijne is het goud; spreekt de **HEERE** der heir-scharen. De heerlikheid dezes laetsten Huizes zal grooter worden, dan des eersten; zeit de **HEERE** der heir-scharen; en in deze plaetse zal Ik vrede geven; spreekt de **HEERE** der heir-scharen. Daer wordt uit-drukkelike aen die plaets, en aen dat, zelve laetste Huis, of dien tmeeden *Tempel* / die oermeels gebouwt wierd / een zandtelinge Belofte gedaan / die ook weinig tijds daer na verbouwd zoude moeten worden. Het goed dat daer aen beloofd wierd was uit-nemende groot en ongemeen; zulks dat derhalven de hemelen, en de aerde, en de zee, en het drooge beven zouden: en speciaalik zouden alle de Heidenen daer oer beven.

Wat zelve laetste Huis zou in Heerlijkheid grooter worden / als het eerste / welk Salomon gebouwt had / en van de Babyloniers verduurde was. Waer die Heerlijkheid zoude niet bestaen in zilver / of goud / of dier-gelijke uitwendige / en tijdelike dingen van deze wereld : want / zeit de **HEERE** ; die zijn mijne : omdat hy zelve is de Schepper en Heere van alle die dingen / begeerde hy zijn Huis daer mede van de menschen juist 300 zeer niet verciert of verheerlijkt te hebben ; eben of hy zulks van nooden had / of ook zijnen Dienst en gentlik bestond in zoodanige uitwendigheden. Vergelijkt *Psal. L. 10, 13.* en *Handel. xvii, 25.* En waer in zou die grootere Heerlijkheid dan bestaen ? De **HEERE** belofte / dat hy in die plaetse de Vrede zoude geven ; en den Wensch aller Heidenen , daerze alle toe komen zouden. En wat is dat anders / als de SCHILOH , welken de Volkeren moesten gehoorzaam zijn ? *Gen. XLIX, 10.* en in den welken 30 ook alle zonden gezegend worden ; *cap. xxii, 18. xxv, 4.* de Vrede-vorst , den welken der groothed zijner Heerschappye , en des Vredes geen einde zou zijn ; *Jes. ix, 5, 6.* Daerom woort de zelve bilik genoemd de Wensch aller Heidenen ; en woort gezeld / dat 30 tot hem komen zouden. Ziet ook *Jes. II, 2, 3, 4.* *Zach. IX, 9, 10.* *Psal. II, 6, 7, 8, 10, 11, 12.* Ja die Vrede-vorst , dien Wensch aller Heidenen , die over-groote Heerlijkheid ; moest komen in dat zelvige laetste Huis , dat daer doe-maeris gestuort woerd ; en der halven hoop des zelfs gesele en uiterste destrucite. Waer uit dan wederom klaerlik blijkt / dat de ware belofte Messias al hoop 300 bele-euven gekomen is. Daer toe brengt men ook bequamelik de zeer gelijke Toe-zegging / *Mal. iiii, 1, 2.* Ziet , Ik zende mijnen Engel , die voor mijn aen-gezicht den weg-bereiden zal : en snellik zal tot zijnen Tempel komen , die Heere , dien gy-lieden zoekt ; te warden Engel des Verbonds , en den welken gy lust hebt : ziet , hy komt ; zeit de **HEERE** der Heir-scharen. Maar wie zal den dag zijner toekomst , verdragen ? *Ec. Woords IV, 1, 2.* Want ziet , die dag komt brandend als een oven ; dan zullen alle hoog-moedige , en al wie god-loosheid doet , een stoppel zijn , *Ec. U-lieden daer-en-tegen* , die mijnen Name vreesst , zal de Zonne der gerechtigheid op-gaen ; en daer zal gen-zinge zijn onder zijne vleugelen ; en gy zult uit-gaen , en toe-nemen , als mest-kalveren. En eindelijk / *wes. 5, 6.* Ziet , Ik zende u-lieden den Propheet Elias , eer dat die groote en de vreeslike dag des **HEEREN** komen zal. En hy zal het herte der vaderen tot de kinderen weder-bren-gen , en het herte der kinderen tot hare vaders : op dat Ik niet en kome , en de aerde met den ban slae. Na den welken verlangd / die verwacht woerd / en gezonden moest worden / namelek de Messias , of den Engel des Verbonds , die de ware Biede en suist bestellen zoude / en de Heere van den

den Tempel; was ten tijde van die Propheete al zeer na-by met zijne koninkste: hy zoude doe snellik komen tot zijnen Tempel; van welke koninkste tot den Tempel / die doe herbouwd was / wy ook juist te bozen uit Haggai gehoozt hebben. Die toe-koninkste zou wel strecken tot schrik / en een vreselik zwaer oordeel / ober de godloozen en ongelooftigen: maer ten hoogsten troostelik en heilzaam zijn dooz de Godt-bzuchtigen en geloofigen: want de Messias zoude haer zijn als een op-gaende Zonder Gerechtigheid; haer verlichtende / verblijdende / en verheerlikende in gerechtigheid. Ook zou daer wezen genesing der geestlike gebreken en qualen; als mede versterking / wasdom / en bettigheid na de ziele. Doch moest noch een Dooz-Isoper eerst komen; een Engel, of Gezant dooz af / eenen Elias; om den weg te bereiden / dooz eenen Dienst gestrekt tot bekeeringe. Maer de tijd was doe al zeer na-by: snellik moest het vol-bracht worden. Als de H. G. E. T. te bozen dooz den Propheete Jesaiak veel gesproken hadde van de Messias; en zijn Koninkrijk / &c. zelt hy / cap. LX, 22. Ik, de HEERE, zal zulks (A. B.) tot zijner tijd snellik doen komen. Maer hy Maleachi, als 300 veel nader / en schier tegen-woozdt; Ziet, Ik zende, &c. Snellik zal tot zijnen Tempel komen, &c. Ziet, Hy komt, &c. Alzo dan nu dien Tempel al 300 lang verwoest is gewest / en noch 300 vele eeuwen daer-na gepasseerd zijn; moet immers de Messias al over-lang gekomen wezen.

Of willen wy noch aen-merken een dooz-treflike Propheete / daer de toe-koninkste van de Messias naeuts beschreuen en bepaeld woort / en dat ten op-zicht van den ganschen staet der Joden / Kerhelik en Bozgerlik te zamen; wy zullen eben de selbige waerheid al wederom bebinden. Zoo staet Dan. ix, 23; - 27: Verstaet dan dit Woord; en merkt op dit Gezichte! Seventig weken zijn bestemd over uw Volk, en over uwe heilige Stad, om de over-tredinge te sluiten, en om de zonden te verzegele, en om de ongerechtigheid te verzoenen, en om eene eeuwige gerechtigheid aen te brengen; en om het Gezichte en den Propheet te verzegele, en om de Heiligheid der heiligheden te zalven. Weet dan, en verstaet! Van den uit-gang des Woords; om te doen weder-keeren, en om Jerusaleem te bouwen; tot op Messias den Vorst, zijn zeven Weken; en twee en festig Weken: de Straten; en de Graecten zullen wederom gebouwd worden; doch in beawthid der tijden. En na die twee en festig Weken, zal de Messias uit-geroyd worden; maer 't zal niet voor hem zelve zijn; ende een Volk des Versten, 't welk komen zal, zal de Stad en het Heilgdom verderven; en zijn einde zal zijn met eenen over-stroomenden vloed; en tot het einde toe zalder verwoestinge zijn, [ende] vafelik-beflotene verwoestingen. En Hy zal velen het Verbond versterken een

Weke; en [in] de helft der Weke zal hy het Slacht-offer en het Spijs-offer doen op-houden; en over den grofwyken Vleugel zal een Verwoester zijn, ook tot de vol-eindiging toe; die vastelik besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoesteden. Het Joodsche Volk zou doe heeft verloft worden uit de Babilonische gevangenen / die seventig jaren gedreest had; immers den aen-bang zou in korten tyd gemaekt worden. Doch hier wordt nu een andere bepaelde tyd vooz dat Volk en de Stad uit-gebrukt / en klaerlik onderscheiden; aen-gaende de herstelling / die wederom geschieden moest en de geheele en laeste uitroeping van die beide. Dien bepaelden tyd was van leventig Weken. Maar de zaken zelve / het herbouwen van die Stad / met het herstellen der Politie en des Gods-diensts; hooyds eenige gemerzamsheid der zelve; en daer-na wederom juist een uit-roeping en herbouwing / gaben genoeg te hooren / dat men geen eygentlike Weken van dagen verstaen moet; gelijk welk uit-bruchelik en onderscheidelik Weken der dagen gemoent worden / cap. xv. a. Maer moet dat Propheetlicke Weken van jaren rekenen; gelijk zulke Weken ook gemeldt worden / en verklaerd sijn zeben jaren te begrijpen / Levit. xxv. 2. En zoo bedragen die leventig Weken vier-honderd en negentig jaren. Hooyds worden die Weken onderscheiden in zeben Weken / in twee en sestig Weken / en dan noch een Week. In de eerste zeben Weken moest de Stad Jerusalem weder-gehouwd en de Joodsche Politie hersteld worden; na-dat te vozen eens enen aen-bang van dat wyck gemaekt zoude wozen. De volgende twee en sestig Weken worden gesteld / dat van de Messias niet alleen moest hooren / maer ook uit-geroep worden. Daer-na komt noch van eene Week / dat de Stad en Joodsche Politie ganschelik vernield en verwoest zoude worden. Dat nu ook in deze Propheetie de zebige beloofde Messias verstaen moet worden / van den welken gehandelt wordt in de andere Propheeten / daer wy te vozen van hebben gesproken; blykt niet alleen uit die klare benaming van de Vorst Messias; die doch volgens de vooz-aen-getogene Propheeten hooren moest / staende noch de Joodsche Politie / en den Tempel te Jerusalem; maer insonderheid uit de werkingen / de welke daer by beschreven en op geteld worden. Deze nu sijn / de over-tredinge te sluiten, de zonden te verzegelen, de ongerichtigheid te verzoenen, en een eeuwige gerechtigheid aen te brengen. Zulke geestlike en byzonderste heylsame uit-werkingen had men / of heeft men / immers van niemand anders te verwachten / als van den beloofden Messias: gelijk als mede / 't verzegelen des Gezichts, en des Propheetes, of der Propheeten; welker vooz-name Bediening was / van den toe-hornstigen Messias te handelen, zoo moest van die verzegeling geschieden met de tegen-woordigheid van de Messias,

en

en het dadelik verbullen van zijne heilige geboorzaemhede / en lijden en sterben / en al 't gene zoo dooz hem te behzengen stond / om dooz hier lijden tot zijne heerlijckheit in te gaen. Als de tegn-woordtge verbulling daer was / moest immers al die bozige Bediening op-houden / en verze-geld worden ; ten einde een andere Bediening / volgens de gelegentheit van den verschenen Messias , in de plaets moechte komen. Ja ook 't gene daer staet van de Heiligheid der heiligheden te zalven , behoort ooch hlaerlik tot den Messias ; want dien naem berekent doch de Gezalfden : en de Messias moest waerlik wezen de Heiligheid der heiligheden ; dat is zelfs de aller-heiligste , en moest vooz zijn Volk zijn den oorzprong van alle gerechtigheid en heiligheid. Woordts dat daer staet / de Messias zal uit-geroyd worden , maer het zal voor hem zelven niet zijn , want ooch zeer wel / en eeniglik / op den waren belsofden Messias ; de welke / zijnde de aller-heiligste / sonder zijn eigen schuld / vooz de zonden van zijn Volk / als Booz in hare plaets / lijden en sterben moest ; waer van hier-na breeder. Hoe vele eenwen nu al verstreken zijn na die gehele Serentig Weken , en na de utterste verwoesting van den Tempel / en de Stad / en de Goodsche Politie / die binnen de gezeide Weken geschieden moest / is openbaer ; en ooch af aen-gewezen hier boven pag. 7. - 28. waer mit van wederom onwedersprekelik blijkt / dat de ware he-loofde Messias al over-lang gekomen is.

Laet ons vooz als eens in op-merking nemen sommigge andere Propheeten van den zelvigen Propheet Daniel ; daer egentlik van andere Konink-rijken gesproken wordt / en onder-tusfchen de komst van de Messias , en d'op-rechting van zijn Konink-rijk / met eenen jeer hlaer en onderscheidelick wordt aen-gewezen / en tot zijnen tijd bepaeld ! In de verklarung van die Daniel gedaen heeft vooz den Koning Nebucadnezar , aen-gaende des zelfs Rache-gezicht in zijnen droom van dat groote Beeld / staet aldus / cap. II. 39. - 45. Na u zaf een ander Konink-rijk op-staen , seger dan het uwe : daer-na een ander , het derde Konink-rijk , van koper , het welk heerschen zal over de gehele Aerde. En het vierde Konink-rijk zal hard zijn , gelijk yzer ; aen-gezien het yser alles vermaect en verzwakt : gelijk nu het yzer , dat zulks alles verbreekt , [al zoo] zal 't vermalen en verbreken. En dat gy gezien hebt de voeten van de teenen , ten dele van potte-backers-leem , en ten dele van yzer , dat zal een gedaeld Konink-rijk zijn ; doch daer zal van des yzers vastigheid in zijn , ten welken aen-zien gy gezien hebt yzer gemengd met modderigen leem : en de teenen der voeten , ten dele yzer , en ten dele leem ; dat Konink-rijk zal ten dele hard zijn , en ten dele brosch. En dat gy gezien hebt yzer vermengd met modderigen leem , zy zullen haer [wit] door menschelick zaed vermengen ; maer zy zullen d' een aen d' ander niet hech-

hechten, gelijk als zich yzer met leem niet en vermengt. Doch in de dagen van die Koningen, zal de GOD des Hemels een Konink-rijk verweeten, dat in der eeuwigheid niet en zal verstoord worden; en dat Konink-rijk zal genen anderen Volke over-gelaten worden: het zal alle die Konink-rijken, vermalen, erste niete doen; maer zelve zal 't in alle eeuwigheid, bestaen. Daerom hebt gy gezien, dat uit den Berg een Steen sonder handen af-gehouden is geworden; die het yzer, koper, leem, zilver, en goud vermaelde. De groote GOD heeft den Koning bekend gemaekt, wat hier na geschieden zal. De doom nu is gewis; en zijne uitlegging is zeker. En te vooren *vers. 35.* is gezeld: De Steen, die het Beeld geslagen heeft, wierd tot eenen grooten Berg, alzo dat hy de geheele Aerde vervulde. 't Gene daer staet van dien wonderlijken Steen / die uit den Berg sonder handen af-gehouden wierd / &c. past ganschelt op de Messias; volgens *Psal. CXVIII, 22, 23.* De Steen, [dien] de Bouw-lieden verworpen hadden, is tot een hoofd des hoeks geworden. Dit is van den HEERE geschiedt; [en] het is wonderlik in onze oogen. *Jes. xxviii, 16.* Daerom, alzo zegt de Heere HEERE; Ziet Ik legge eenen Grond-steen in Tzion, eenen beproefden Steen, &c. en dat eeuwig Konink-rijk, zelfs van den GOD des Hemels verwekt, 't welk alle andere Konink-rijken vermalen en vermoeselen / en de geheele Aerde verbullen zoude / kan ook van geen ander verstaen worden. Men-gaende nu den tijd van de komst en oprichting des zelfs: eerst wordt gesproken van 't Konink-rijk der Chaldeen, of Babyloniërs; daer Nebucad-nezar doe Koning over was, maer het eindigde mit Bel-zazar zijnen zone. Dier na volgt van 't Konink-rijk der Meden en der Perlen; als zijnde het tweede. Ziet hier boven pag. 9 / 10. Het derde / 't welk daer op volgen moest / was het Grijpste, van Alexander de Groote; na den welken terstond een verbeeld en ongestadich konink wezen zoude. Daer van staet *Dan. viii, 21, 22* Die haerige Bok nu, is de Koning van Grieken-land: en het groote Hoorn, 't welk tusschen zijne oogen is, is d' eerste Koning. Dat er nu vier aen zijne-plaets stonden, doe het verbroken was: vier Konink-rijken zullen uit dat Volk ontsaen; doch niet met zijne kracht. Na menich de Konink-rijken van Macedoniën, Aliën, Syriën, en Egypten: want zulk een verscheuring is daer terstond na Alexander de Groote gekomen. *Doord's vers. 23, &c.* Doch op het laetste haes Konink-rijks, als 't de af-vallige op 't hoogste zullen gebracht hebben; zoo zalder een Koning staen. Stijf van aen-gezichte, en raedselen verstaende. En zijne kracht zal sterk worden, &c. Namelick Antiochus de Doorluchtige. Dergelijkt hier m'de 't gene daer boven staet / *vers. 8, -- 14.* De Geiten-bok maekte zich uittermate groot; maer doe hy sterk geworden was; brak dat groote Hoorn; en

en daer quamen op aen des zelve[n] plaets[te] vier aen-zienlike, na de vier winden des Hemels. En uit eenen van die quam voord een klein Hoorn, t welk uit-nemende groot werdt, tegen 't Zuiden, en tegen 't Oosten, en tegen het oerlike [Land]. En het werdt groot tot aen het heir des Hemels: *Ec. Wederom cap. xi, 4, 5.* En als hy zal staen, (namelikh de Koning van Grieken-land, Alexander,) zal zijn Rijk gebroken, en in de vier winden des Hemels verdeild worden; maer niet aen zijne Na-komelingen; ook niet na zijne Heerschappye, daer mede hy heer[s]chede; want zijn Rijk zal uit-gerukt worden, en dat voor andere dan deze. En de Koning van 't Zuiden, die een van zijne Vorsten is, zal sterk worden: (namelikh Ptolemæus de zone Lagi, in Egypten:) doch [een andre] zal sterker worden dan hy; en hy zal heer[s]chen; zijne heerschappye zal een groote heerschappye zijn. (namelikh die van Syriën.) En boord[er] *vors. 6.* Op het einde nu van zommige jaren, zullen zy zich met malkanderen bevrienden: en de dochter des Konings van 't Zuyden, zal komen tot den Koning van 't Noorden, om billike Voor-waerden te maken: doch zy en zal de macht des arms niet behouden. *Ec. Dat is het zelftge/ 't welcke ook staet cap. II, 43.* Zy zullen haer [wel] door-menschelik zaed vermengen; maer zy en zullen d' een aen d' ander niet hechten; gelijk als zich yzer met leem niet en vermengt. Zou is al wel getracht/ om byndschap te maken tot bestendicheit/ tusschen de Na-komelingen van Lagus, en van Seleucus; ook door Houtwiltien: doch te vergeefs. *Wederom staet klaerlikh van Antiochus Epiphanes, of de Doorluchtige; cap. vii, ii, - 14.* Doe zag ik toe van wegen de stemme der groote woorden, welke dat Hoorn sprak: ik zag toe, tot dat dat Dier gedoodet, en zijn lichaem verdaen wierd, en over-gegeven om van 't vyer verbrandt te worden. Aen-gaende ook de overige Dieren, men nam hare Heerschappye weg; want verlenging van het leven was haer gegeven tot tijd en stonde toe. [Boord[er]} zag ik in de Nacht-gezichten: en ziet, daer quam een met de wolken des Hemels, als eens Menschen zone; en Hy quam tot den Ouden van dagen; en zy deden hem voor den zelve[n] naderen. Ende hem wert gegev[en] Heerschappye, en eere, en het Konink-rijk: dat Hem alle Volkeren, Natien, en Tongen eeren zouden: zijne Heerschappye is een eeuwige Heerschappye, die niet vergaen en zal; en zijn Konink-rijk zal niet verdorven worden. *Det welcke klaerlikh over-een-komt met het gene gezeyd mag cap. II, 44.* Doch in de dagen van die Koningen, zal de GOD des Hemels een Konink-rijk verwecken, dat in der eeuwicheit niet en zal verstoord worden: *Ec. Als van het Konink-rijk der Syriens, en boord[er] de andere Konink-rijken en Heerschapppen/ de welke ontsaen waren uit het groote Konink-rijk van Alexander, vast wierden klein gemaakt/ en eindelikh 't onder-gebracht door de Romeinen; zoo dat den*

Roomschen Keizer in Syrien zijnen Stadt-hoofd hadde / en de geheele werelt hier beschrijven / als onder zijn geslief en-Heerschappye nu staende; hoe was 't immer den tijd / dat de ware belofte Messias konnen moest; en dan zijn Konink-rijk / dat zich over de gansche Aerde zoude uit-strecken / voorts eenen aen-hang gemaakt worden. Maar na dien bepaelden tijd zijn al mede 300 bele eeuwen verloopen. Berge-lijkt hier boven pag. 13, - 20.

Wilt men ook zornigge andere Omstandigheden van de Konink en Geboorte van de Messias gaer over-trengen; daer uit zal mede de zelve ge waerheid te klaerber aflyken. Hier nu konit ons de Geboorte-plaets door / namelijk Bethlehem Ephratah in Judah; volgens Mich. v. 1. En gy Beth-lehem Ephratah, zijt gy klein om te wezen onder de duizenden van Judah? Uit u zal my voord-komen, die een Heerscher zal zijn in Israël; en wiens uit-gangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid: Het is wel waer / dat de Koning David zelve daer ook geboren was; waer / aenge-gent Michal ang na Davids tijden geleefd en gepropheteert heeft; (namtelik onder de Koningen Jotham, Achaz, en Jehizki-ah;) en hier klaerlik spreekt van een Heerscher, die nacht daer-na voord-komen zoude; daer uit blijkt genoeg / dat zulke van David niet en mag verstaen worden. Voorts 't gene daer by geboegd wordt / Wiens uit-gangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid, dat past noch op David, noch eening ander bloot wensch ter werelt; en moet derhalven de D'gherte noodtzakelick verstaen worden van den belofden Messias, wiens naemken ook staet Jes. ix, 5. Een Kind is ons geboren, een Zorie is ons gegeven; en de Heerschappye is op zijne ouchouder: en men naemt zijnen name Wonderlik, Raed, Sterke GOD, Vader der eeuwigheid, Vrede-Vorst. Gelyk het ook de Chaldeeische Uit-legger / en de Arabieren / van de Messias verklaren. Over zulke was noedig / dat de Messias geboren wierd / dat Land / en byzonderlik die Stad / noch in wezen en niet bekend zijnde; en immers hoor zulk een groote en geheele verhoefing; en uit-roeping van alle die plaersen; dat men niet zekerlik weret / waer en hoe groot eest in vorige tijden gewerst is. Des gelyke / aen-gaende het Geslacht-register; de Messias moest geboren worden uit den Zade Abrahams, Isaacs, en Jacobs; Gen. xxi, 3. xvi, 16. xxi, 11. xxii, 18. xxvi, 4. xxvii, 4. uit de Stam van Judah; Gen. XLIX, 8, 9, 10. en uit de Familie Davids; Jes. xi, 1, &c. Want daer zal een Rijcken voord-komen uit den af-gehouwen tronck Haf, en een Scheute uit zijne wortelen zal vrucht dragen. En op hem zal de Geest des HEEREN rusten, Et. Ziet ook 2 Sam. vii, 12. Psal. cxxxii, 10, 11. en bergelijkt hier boven pag. 65, 66. Ja daerom wordt de Messias ook zelve zorniglyk genoemd met dien name David; als

Jerem. xxx. 9. Ezech. xxxiv. 13, 24. xxxvii. 14. Hes. lrii. 7. Over-
zulks was ook noodig / dat de Messias geboren woude en gaem / die
Stammen en Familien noch onder-scheiden / en die Geslacht-reke-
ningen noch wel behoud zijnde. Maer nu / na dat die Politie al zoo
bele reuwen vantschelt is uit-geroep geweest / en de over-geblevene
uit die Stammen zoo verscheidelt en dikwils verbroep / en de oude
Geslacht-rekeningen verholden zoo lang hermist ; waerom al toe-
derom besluiten / dat de ware belofte de Messias al voer zoo bele reuwen
gehoemen is.

Laet ons noch / Israëtelijke Mannen / eenige welinge plaatsen
uit uwen Talmud ziele hier toe brengen ? In het boek Sanhedrin
cap. xi. Gem. §. 29. wordt een oude Over-levering verhaeld / van t
Duits van Elias ; niet wel den Tsbier , maar een dars en zeer gracht
Leeraer in uwe Maate : Zes duizend jaren zal de Wereld dueren ; twee
duizend jaren ledigheid en woestheid ; twee duizend jaren de Wer-
duizend jaren de dagen van de Messias. Welk getal zoo genomen is
na de zes dagen van de Schepping der Wereld ; want als die ver-
streken waren / quam den Enst-dag ; *Gen. II. 1, 2, 3.* Daer mede
vergeliken zijnde t gene staet *Psal. xc. 4.* Duizend jaren zijn in uwe oo-
gen , als de dag van gisteren , als hy voot-by gegaen is ; en [als] een
nacht-wake. Maer nu tegen-woozdig / loopende dit Jaer 1667. na
onze gemeine Eijk-rekening / telt ge-lieden gebruikelek van de Scep-
ping der Wereld af ; vijf duizend vier honderd en zeven en twintig ja-
ren ; hoe-wel daer al meer verstreken zijn. Onder-tusschen rekent ge
dan zelve / dat behalven de hier duizend jaren / zoo voer de ledigheid en
woestheid / als voer de Wet / noch al duizend hier honderd en twee
jaren verlopen zijn / gehoorzende tot de dagen van de Messias. En
zoude noch de Messias niet gekomen zijn ? Ik weet wel / dat in d'oud-
gewezen plaats ook deze woozden daer by gesteld zijn ; Maer om onze
zeer vele en uit-sporige zonden zijn van deze (jaren) af-gegaen , die daer
af-gegaen zijn. En op een andere plaats ; Maerom onze zonden , de-
welke vermeenigvuldigd zijn , zijn daer van af-gegaen zeven honderd
jaren en veertien. Wat doch ? Wobendie zeven honderd en veertien
jaren / zijn al zoo veel eelwen meer verstreken : ergo de Messias noch
al over-lang gekomen. Maer de zonden der menschen kommen ook
GODS Besluit / of Belofte / vol-strekeliks gevaen zijnde / en in-
zonderheid meer-malen herhaelt en bevestigd / niet te riene doen / noch
vertragen : in late staen / in deze tegen-woozdige zacht en gelegentheid ;
wen-gezien de Messias daerom komen moest / om zijn Volk van de zon-
den te verlossen. Te zeggen ; De komst van de Messias wordt uit-
gesteld / om dat zijn Volk veel en stoerlik gezondigt heeft ; is euen

zoo veel als of iemand zijde; De Geneef-meester moet noch niet komen / om dat er onder het Volk zoo vele en zware ziekten zijn. Ja zoo veel te meer moest hy komen. Ziet *Jes. LIII, 5, 6, 10, 11, 12.* *Jerem. XXXI, 32, 33, 34.* *Ezech. XXXVI, 26, 27.* *Zach. XIII, 1.* Ja zelfs in 't aen-getogene Boek en Capittel van den Talmud, Gem. 5. 28. staet ook: Op dentijd als de Zone Davids komen zal, zullen de jongelingen de bejaerde mannen beschaemd maken: de oude mannen zullen voor de jongers op-staen: de dochter zal op-staen tegen hare moeder, en de schoon-dochter tegen de schoon-moeder: het aen-gezigt der eeuwte zal hondsch wezen; en de zonen zal den vader niet ontzien. -- Zoo verte zal de onbeschaemtheid aen-wasschen; alle de ge-eerde zullen met bedriegerijen en boevrye om-gaen: -- alle Konink-rijk zal tot superstitie en verkeerde leeringen genegen zijn; en daer zal niemand zijn, dieze berispe: -- De Zone Davids zal niet komen, tot dat alle Konink-rijk met een verkeerd gevoelen van GOD en de Godlike dingen in-genomen zy; -- tot dat de verraders vermeenigvuldigen, of ter tijd toe dat het getal der Leerlingen verminderd werde, &c. En behalven dat alles / bedenkt u oprachteljk / Mannen; hy-aldten men uw' leven en manieren huidige-daege / en in eenige booz-ledene eeuwen / in eenig haer vergelijken met het leven en de manieren van twee booz-vaders in de Egyptische heemdelingschap / of in de Babyloni-se gevangenis / waer uit haer GOD getrouweljk / volgens zijne Beloften verlost heeft; wat hunt ge doch booz byzondere oorzaken by-lyngen / van deze twee zoo lang-wijlige verftroeping en meenigbuldige ellendigheid / geduerende zoo vele eeuwen / zelfs boven den tijd die zekerlik / en klaerlik / en diktwails bepaald was van GOD / de welke immers geen manis, dat hy liegen zoude; noch eens menschen kind, dat het hem berouwen zoude: zoude hy't zeggen, en niet doen? of spreken, en niet bestendig maken? *Num. XXI, 19.* Welke zijn doch / die vele / en zware / of uit spoetige zonden? behalven deze / die nochtans de komst van de Messias niet verfhindert / of nistfelt: maer bevestigt; en u-lyeden maer verfhindert aen hem en alle zijne heilzame goederen tot noch toe ware gemeenschap te hebben: namelijk de wreede en onrechtbeerdige dooding van den waren Messias, hy twee booz-danders begaen / als hy tot haer gekomen was; daer ook ge-lyeden tot noch toe / dooz twee toe-stemming / en verd-uechtige verwerping / en meentigbuldige lasteringen tegen hem / u zelven mede schuldig aen gemaekt hebt. Och / erkent het doch eens mer op-recht leet-wezen! Zoo is ober haer / en ober u gekomen; en heeft tot noch toe op u gelegen / en u gedrukt / deze hare verbloedinge / als Pilatus zijne onschuld verklaerde / en derhalven hem wilde los laten / *Matth.*

XCVI, 25. Zijn bloed [honne] over ons, en over onze kinderen! **Wederom** in den Talmud op de zelfvige plaets / Gem. §. 29. staet: Eliah derom tot R. Jehudah den broeder van R. Salah de Godtvruchtige; Niet minder als vijf en tachtentig Jubel-jaren zal de wereld dueren: maer in 't laetste Jubel-jaer zal de Zone Davids komen. Den welken d'andere [vraegde]; zal hy in 't beginsel, of in 't einde van 't zelfvige komen? Hy antwoordde; Voorzeker weet ik dat niet. Als het ten einde loopt, zede d'andere, of eer het ten einde loopt? Hy wederom; Dat het niet en wiste. Rab Asche verhaelt, dathy geantwoordt zoude hebben: Verwacht hem tot noch toe niet; maer dan voords verwacht hem. **Dijf en tachtentig Jubel-jaren maken immers niet meer als hier duizend twee honderd en vijftig jaren.** Die Meester nu selde dien tijd als d'utterste / dat de Mellias zoude moeten komen / en van zijn Volk vermachte woupen. **Maer vele eeuwen zijn daer-na noch al verstreken. Zou moet van de Mellias al over-lang gekomen zijn.** Des-gelijcs Gem. §. 34. Aen R. Jole vraegden zijne Discipelen; Wanneer de Messias komen zoude? — Hy antwoordde; Als deze Poort gevallen zal zijn, en wederom op-gemaakt zijnde ander-mael vallen zal. En zy zullen de zelve niet wederom können op-maken, tot dat de Zone Davids kome. **Zou moest het dan ook niet vele eeuwen verloopē.** Daer-na: Rab zeide, De Zone Davids zal niet komen, ter tijd toe dat het goddelooze Konink-rijk Edoms over Israël negen maenden geheericht zal hebben: volgens 't gene gezeid is, *Mich. v. 2.* Hy zal haer-lieden over-gēven tot-ter tijd toe, dat zy, die baren zal; gebaert hebbe: Dan zullen de overige zijner Broeders zich bekeeren met de kinderen Israels. **Maer nu heeft het Konink-rijk der Romeinen ('t welk die van uwe natie gewoon zijn het Konink-rijk Edoms te noemē) voo; niet alle negen maenden / of negen jaren / maer negen-honderd jaren / en zoo veel meer / uwe Politie ganschelijc uit-groopt en verwoest / Et. Eindeelijc Gem. §. 33. R. J. B. L. zeide; Ik heb'ertwee gezien; de stem van drie heb ik gehoord. Voords verhaelde hy; Ik heb hem (naemelijc Eliah) gevraegt. Wanneer de Mellias komen zoude? En hy antwoordde; Gaet, en vraegt het hem zelve. Ik zeide; Waer is hy? Hy zeide; Te Rome by de Poort. Ik wederom; By wat teeken kan men hem kennen? Hy zeide; Hy zitt onder de arme lieden; die vol zweeren zijn. Alle d'andere doen hare zweerente gelijk los, en verbindenze dan wederom; maer hy als hy elk in 't byzonder los gedaen heeft, verbindt dat terstond, met dat voor-nemen, opdat, als hy zal moeten komen, hem niets op 'en houde. Na hem toe-gega'n zijnde, heb ik hem aldus aen-gesproken; Vrede zy u, mijn Heer en mijn Meester! En hy; Vrede zy u, gy zone Levi! Doe ik; Wanneer zult gy komen, Heer? Hy zeide; Heden. Ik ben wederom**

derom by Eſah gekomen : en die vraegde , wat hy my gezeyt hadde ? Ik antwoordde ; Vrede zy u , gy zone Levi , zeide hy . Doe hy ; Met deze woorden heeft hy u , en uw' Vader , het eeuwige leven beloof . Maer ik zeide ; Hy heeft my bedrogen : want hy zeide my , dat hy op den zelve dag komen zoude . En hy antwoordde ; Zoo heeft hy u gezeyt ; *Heden , zoo gy zijne ſtemme hoort .* Maer andere dingen / die hier al heftelſch zouden konnen op-gedaen worden / ja ik wil tens voor-by . Maer nu doch eens / Iſraëliſche Mannen / volgens het laetſt-verhaelde ; ja / zoo is de Meſſias al over-lang gehottien : dit ontzucht alleen / dat gy hem noch niet en kent / of u tot hem niet en heert . Wel den / als ſaet *Pfal. xcv. 7, 8, 9, 11.* Heden , zoo gy zijne ſtemme hoort ; Verhardt uw' harte niet , gelijk te Meriba : gelijk ten dage van Maſſa in de Woekſtjone : Daer my uwe Vaders' verzochten : -- Daerom heb Ik in mijnen eern gezwooren , Zoo zy in mijne ruſte zullen in-gaen ! *Ja an tegen-woordig ſprekt de H. G. G. G. auch doot ons tot u-lieben : in den naem des HEEREN dan / en in den naem van zynen GEZALFDEN , of MESSIAS , bermanen en betuſgen op u / zelf s heden ;* Verhardt uw' harte niet langer ; op dat gy in zijne ware ruſte / vrede / en zaligheid / hier en na-maels eeuwigli in-gaen moogt ; en niet boozder na uwe vijandlike tweedelingſchap en ellendigheid / ook eeuwigli dan die ruſte / en dat heil / uit-geſloten blyden . Oh / wat een groote ellendigheid is dat ! Maer nu heden / hoorz zijne ſtemme ? En op dat gy zekerliik weten moogt / wie / en waar / en hoedanig de ware Meſſias dan is / hoorz doch en aen-merk het na-bolgende ! Ja / o *H. G. G. G.* onze *G. G. G.* / onze Behouder / en Zalig-maer ; geeft gehade daer toe : trekt uw' onde wijs eens tot u / op datze na u loopen ; opent hare oogen / om u te zien / en te kennen / en de zaligheid oprechtelſch in u te zoeken / en zekerliik te binden ! Doet dat doch *H. G. G. G. J. E. S. U.* ; en wozt in goedertierenheid verheerlikt in haer / en in ons ! Ja *H. G. G. G.* / doet het haestelſch om uwe Maens wille !

Ik zegge dan boozder / Iſraëliſche Mannen / in zynen hoogen Naem / en in zijne heilige en heerlike tegen-woordigheid tot u-lieben ſprekende / en u tot op-rechte aen-merking betuigende : *JESUS DE NAZARENER , DE ZONE DES LEVENDIGEN GODS , is waerliik de Zone Davids ,* gebozen uit de heilige Maagd Maria , de welke van die Familie was ; hy is de beloofde MESSIAS , of CHRISTUS . Hoorz doch / en merk aen ! *Gms. XLV. 1, - 5.* Raet / aengvaende den Patriarch Josph : doe konde zich Josph niet bedwingen voor allé die by hem ſtonden . -- En hy verbief zijne ſtemme met weenen . -- En zeide tot zijne Broederen ; Ik ben Josph . -- En zijne Broeders konden hem niet antwoorden ; want zy waren verſchrikt voor zijn

aen-

om-gesicht. En Joseph zeide tot zijne Broederen; Nadest doch tot my; en zy naderden: doe zeide hy; Ik ben Joseph uwe Broeder, dien gy na Egypten verkocht hebt. Maar nu, weest niet bekommerd; en [de toezijne] ontferk niet in uwen oogen, om dat gy my hier henen verkocht hebt: want GOD heeft my voor uw' aengesicht gezonden tot behoudnisse des levens. En hoorde 8, 9. Nu dan, gy hebt my herwaerts niet gezonden; maar GOD zelve, die my tot Pharaos' Vader gestelt heeft, en tot eenen Heere over zijn gansche Huis, en Regeerder in't gansche Land van Egypten. Haefhet u, en trekt op tot in jnen Vader: en zegget tot hem; alzoo zait uw' zone Joseph; GOD heeft my tot eenen Heere den ganschen Egypten-lande gestelt: komt af tot my, en vertoest niet. (Eccl. 10). Zoo wil zich JESUS, uwe Hoeder/ niet langer antwoorden; maar/ als de ware MESSIAS, aen u-lieven bekend maekende/ in gunst en genade / tot zaligheid en heerlijkheid. Doch in gebot-geban' t'geen/ daer ons dat Dooz-beeld aen-leiding toe-greft / zat ik hier hoerliken blaerliken aen-wijzen / dat hy zelve die in der waarheid is; dan hoorde/ wat hy noch doen wil / en ga van hem zekerliken te ver-machten hebt; eindelijk ook / wat u-lieven derhalven nu te doen staet: en zoo zal ik deze Wen-spraak besluiten. Dat hy waerliken de behoofde Messias is; blijkt aldus: vast gesheid zijnde dat bozige stuk / welk ik hertrouw genoezamen beboezen te zijn; dat namelijk de ware behoofde Messias al over-lang is gekomen / zoo moet die persoon immers nie-gelovend en erkend worden: en dat kan zekerliken geschieden dooz aen-merking van alle bijzonderheden / de welke men vindt in de Propheeten en Dooz-beelden der H. Schrifture: want die / op den toelken zulk' alles past / en daer zijn geen andere meer op de welke het mede past / moet dan zekerliken daer dooz gehouden en aen-genomen worden. Belangende nu wat de Messias dooz een persoon wezen moest; men be-houdt / GOD en Mensch te samen. Dit blijkt onder andere Ps. 11, 1. Een Kind is ons geboren, een Zone is ons gegeven. Daer uit ver-staet men zijne Menschlike natuer en gebortte. Christus doozt; Men noemt zijnen name Wonderlik, - Sterke GOD, Vader der Eewigheid. En daer hy moet men ook zijne ware Godtheit erkennen. Wederom Mich. v. 1. Gy Beth-lehem Ephratah, -- uit u zal my voord-komen; die een Heerkcher zal zijn in Israël. Dat behoort blaerliken tot zijne Menschlike natuer en dooz-komst in de volheid des tijds. Daer daer woerde ook hy gebort; En wiens uit-gangen zijn van ouds, van de dag der ewigheid. Welke woorden zijne eeuwige Godtheit duideliken te ver-staan geben. Ja/ om onze Laster te wezen / moest hy immers onze na-bestaende zijn / van ons vleesch en bloedt. Om dooz onze schuldten volkomeliken te moogen betalen / moest hy sonder eigen schuldten

den wezen / heilig en rechtveerdig. **J**n opdat die verlossing niet te weerdigheid en kracht mocht uit-gewerkte worden ; de eeuwige zaligheid booz ons weerdighliker worden / en krachteliker toe-gepast ; zoo moest hy ook niet een warachtig GODE wezen. **D**ierom staet *Jes. xix, 25.* Ik weet, Mijn Verlosser (*1781*) leeft ; en Hy zal de laatste over het stof op-staen. **E**t. **D**aerom wordt hy ook genoemd het Zaed der vrouwe, het Zaed Abrahams, *Ec. Gen. 111, 15. xxii, 18. Ec. Psal. XLIX, 8, 9.* Niemand van hen zal [zijnen] broeder immermeer konnen verlossen : hy zal GODE zijn ransoen niet konnen geven. Want de verlossing harer ziele is te kostelik ; en zal in ewigheid op-houden. **XLV, 8.** Gy hebt gerechtigheid lief, en hatet godloosheyd ; Daerom heeft u, ô GOD, uwe GOD gezalf met vreugden-olie boven uwe medegenoten. *Hef. 1, 7.* Over het huis Judah zal Ik my ontfermen ; en zalze verlossen door den HEERE haren GOD : en Ik zalze niet verlossen door bogen, noch door zweerd, **Ec.** **D**at nu onze Heere JESUS de Nazarener zulk een persoon is / wordt klaerliker betuigt in de Schriften des Nieuwen Testaments / als verbattende en aen-wijzende de verbulling van 't gene daer van booz-zeld was in de Schriften des Ouden Testaments. **Z**oo staet dan *Hebr. 11, 11, - 17.* Want en hy die heilig, en zy die geheellig worden, zijn alle uit een : om welke oorzaak hy hem niet en schaemt haer Broeders te noemen, *Zeggende ; (Psal. xxii, 23.)* Ik zal uwen naem mijnen Broederen verkondigen ; in 't midden der Gemeente zal ik u lof-zingen. En wederom ; *(Psal. xviii, 3.)* Ik zal mijn betrouwen op Hem stellen. En wederom ; *(Jes. viii, 18.)* Ziet daer, Ik, en de Kinderen ; die my GOD gegeven heeft. Overmids dan de Kinderen des vleeschs en bloeds deelachtig zijn, zoo is hy ook des-gelijks der zelve deelachtig geworden : opdat hy door den dood te niete doen zoudt den geenen, die 't geweld des doods hadde, dat is den Duivel : En verlossen zoude alle de gene, die met vreeze des doods, door al [haer] leven, der dienstbaerheid onder-worpen waren. Want waerliker hy neemt de Engelen niet aen ; maer hy neemt het Zaed Abrahams aen. **W**aerom hy ook in alles den Broederen moest gelijk worden ; opdat hy een barmhertig en een getrouw Hooge-priester zoude zijn, *Ec. vii, 26.* Want zoodanig een Hooge-priester betaemde ons, 'heilig, onbesmet, *Ec. Luc. I, 35.* De Engel antwoordende zeide tot haer (/ nâmelijk tot de Maagd Maria) ; De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Aller-hoogsten zal u overschaduwen. **D**aerom ook dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal GODS Zoed genaemd worden. *1 Tim. III, 16.* En buiten alle twijfel de verborgentheid der Godzaligheid is groot : GOD is geopenbaerd in den vleesche. *Rom. I, 3, 4.* Die geworden is uit den zede Davids, na den vleesche : Die krach-

krachtelik bewezen is te zijn de Zone GODS, na den Geest der heiligmakinge, uit de op-standinge der dooden; namelijk JESUS CHRISTUS onzen Heere. IX, 5. Welker (Israëlit) zijn de Vaders; en uit welke CHRISTUS is, zoo veel het vleesch aen-gaet; de welke is GOD boven alle te prijzen in der eeuwigheid. *Hebr. 12, 14.* Hoe veel te meer zal het bloed CHRISTI, die door den eeuwigen Geest hem zelve GOD onstraffelik op-geoffert heeft, uwe conscientie reinigen van doode werken? &c. *1 Petr. 1, 18, 19.* Wetende, dat gy niet door vergankelike dingen, zilver of goud, verlost zyt uit uwe ydele wandeling, die [u] van de Vaders over-geleverd (is); Maar door het dierbaar bloed CHRISTI, als eens onbestraffiken en onbevleekten Lams. Ziet alzo zijne ware Menschheid / en hoe hy der-halven onze Broeder is; mitgaders zijne heilichheid en onnoozelheid; ja ook zijne ware Godheid: en der-halven volkomene waardige en kracht om onze zonden te verzoenen / en ons daer uit te verlossen ter eeuwige zaligheid! Merk hier daer hy aen / dat hier is een verborgentheid der Godzaligheid, die niet curieuzelik onder-zocht moet worden / als of men die dood, 't menschelijk bernuft zou konnen dooz-gronden; maer erkend en geloof / als een Godlike waarheid / dooz 't getuigenis van die hoogste auctoriteit bevestigd / beide in de Schriften des Ouden en des Nieuwen Testaments. Waerlik is'er niet meer als eene warachtige eeuwige GOD / een zedig Godlik Wezen / een eenige Godlike Natuer: maer ten aen-zien van de zelf-standingheid / of manier en orde van bestaan; daer zijn de Vader / en de Zoon / en de Heilige Geest onderscheten; doch de selve eeuwige warachtige GOD / zoo veel het Godlike Wezen belangt.

Nen-gaende nu den sozporng van zijne Menschlike natuer; die moest wezen uit den Zede Abrahams, Isaacs, en Jacobs; uit den Stamme Judah; en uit de Familie Davids. Ziet hier boven pag. 63, 67. De verbuiling daer van / in onze Heere JESUS CHRISTUS, sijt al ten deele uit de terstand aen-getogene plaetsen. Deemt daer hy / *Hebr. VII, 14.* Want het is openbaer, dat onze Heere uit Juda gesproken is. *Mark. 1, 1.* Het Bock des Geslachts JESU CHRISTI, des zoons Davids, des zoons Abrahams. *Et. Ja na-drukkelik moest hy wezen het Zaed der Vrouwe; Genes. III, 15.* boven-natuerlik ontfangen en nebozen uit een Maegd: *Jes. VII, 13, 14.* Hoort gy-lieden nu, gy huis Davids! is 't u-lieden te weinig, dat gy de menschen moede maekt, dat gy ook mijnen GOD moede maekt? Daerom zal de Heere zelve u-lieden een teeken geven: Ziet eene Maegd zal zwanger worden; en zy zal eenen zone baren; en zijnen name IMMANUEL heten. Merk hier hy, hoe aen den Koning Achaz was beloofd / dat Jerusaleem verlost zou-

de woorden van de belegering van Rezin en Pekah : en om hem daer van te verzekeren / was hem met een aen-gezeid / dat hy van God een wonder- teeken begeeren zoude / het ware dan in den Hemel / of op der Aerde ; maer als hy weigerde zulke een teeken te begeeren / wierd hy daer ober bestraft ; en GOD zelve stelde een teeken / aengaende principalkh de Messias ; van wiens komste / door de meentig- buidtige Beloften en Propheeten / hy de geloobigen en Godbzuchtige vol-kornene zekerheid was ; zulks dat nu met gelijke zekerheid de ver- lossing Jerusalems van de macht harer byanden doe ook mochte be- wacht worden. Dat wonder-teeken wordt uit-gebruikt met aen-wij- zing van die byzondere omstandigheid / dewelke het werk te wonder- liker maken zoude : namelijk dat een Maegd zoude zwanger worden, &c. Immanuel is te zeggen GOD met ons : daer door moet men nu hem verstaen / die te wege byengen zoude / dat GOD met ons ware in genade en blyde ; en zulke een heilzame rust bestellen / onse zonden verzoend zijnde / tot genoegen van de Godlike Rechtveerdigheid ; wel- ke Immanuel elders Schiloh, en Vrede-vorst, genoemd wordt. Men- gaende nu bezien Immanuel, daer van wordt hier door de Propheete verklaerd / dat een Maegd zoude bevrucht worden, en dien zone ba- ren. Wy zeggen een Maegd : want zoo wordt het Hebræische woo- deken מלך in de H. Schrifteure altjd gebruikt ; als Gen. XXIV, 43. met 16. Exod. II, 8. Psal. LXVIII, 26. Cant. I, 3. VI, 8. ja ook Spruk. XXX, 19. en komt voort van een woordken / 't welk beteekent verborgen zijn ; overmits de Maegden / om hare kuisheid te beter te bewaren / in die landen veel plagen als verhoogen gehouden te worden. Ziet 2 Maccab. I II, 19. Ja daer in bestond de wonderlikheid van dit teeken / dat de Immanuel zoo boven-natuerlik van een Maegd ontfan- gen en gebozen zoude worden : gelijk ook den Engel Gabriël ontrent de verbulling verklaerde Luc. I, 35. in zijn Antwoord op de Vrage van Maria, hos dat het werk van hare bezwangering / die een Maegd was / en geen Man bekende / geschieden zoude ; zeggende : De Heili- ge Geest zal over ukomen, &c. Daerom ook dat Heilige, &c. De ge- heele spreuk is terstond aen-getogen. Preemt daer hy Matth. I, 18. De geboorte JESU CHRISTI was nu aldus : want als Maria zijne moe- der met Joseph ondertroud was, eer zy te zamen gekomen waren, wierd zy zwanger bevonden uit den Heiligen Geest. Onder-tusschen als Joseph haren onder-trouden Man daer ober zijn bedenken hadde / wierd hy door den Engel des Heeren / die hem in den droom verscheen / duidelik onder-riecht / vers. 20, 21. in bezet boege : Her gene in haer ont- fangen is, dat is uit den Heiligen Geest. En zy zal eenen Zone baren ; en gy zult zijne name heten JESUS. Want hy zal zijn Volk zalig ma- ken

ken van hare zonden. En d' Apostel / die dat beschreeven heeft / voegt daer terstond by / *verf. 22, 23.* En dit alles is geschiedt, opdat vervuld soude worden, 't gene van den Heere gesproken is door den Propheet, zeggende; (*Jes. VII, 14.*) Ziet, de Maegd zal zwanger worden, en eenen zone baren; en gy zult zijnen name heten *Emmanuel*, 'twelk is, over-gezet zijnde, GOD met ons. Ziet ook *Luc. I, 26, 27, 30, 31. II, 4, -- 7.* Doch komt hier ook aen te merken 't gene daer / belangende den Naem / zoo uit de Propheete van Jesaiah woordt aen-getogen / als ook van den Engel des Heeren belast is. Men-gaende dan de Propheete; Men zou zijnen name heeten Emmanuel, of GOD met ons: want dien titel zou hem met recht toe-komen; (vergelijkt 't gene terstond daer van verklaerd en aen-gewezen is.) En der-halven ook in zijne Gemeente hem dikwils gegeven worden. Een gelijk ook staet *Jes. IX, 5.* Men noemt zijnen name Wonderlik, Raed, Sterke GOD, Vader der eeuwigheid, Vrede-vorst. En *Jerem. XXIII, 6.* Dit zal zijn naem zijn, daer mede men hem zal noemen, DE HEERE ONZE GERECHTIGHEID. Dochtrans / volgens den klaer uit-gedrukten last des Heeren / door den Engel / is zijnen eigen en aller-gebruikeliksten naem / die hem ook by de Besnijdenisse gegeven wierd / JESUS; in 't Hebzeisch *ישו*, als *Ezr. III, 2.* anders *ישוה*, *Jes. I, 1, 2, 5, 16, 17.* en *Zach. III, 1.* daer men ook ziet / dat twee uit-stekende Dooz-beelden onzer Heeren den zelfigen naem eer-tijds gedragen hebben; namelijk / Josuah de zone van Nun, die na Moseh in zijne plaats gevolgd is / en de Israëlitte uit de Woestijne ober de Jozdaen gebacht heeft in 't land Canaan, om het zelvige erfelijk te bezitten; en dan Josuah, de zone van Jozedek, de Hooge-priester / die met den Dooz Zerubbabel op-getrosken is uit de Babylonische gevangenis / in 't belofte Land / om daer den Gods-dienst en de Volkste te herstellen / en 't Volk ander-mael in die gemenschte bezittinge te brengen. Maar in onzen Heere / en in hem alleen / is de warachtige en vol-togene verbulling. *AB. IV, 12.* En de zaligheid is in geenen anderen. Want daer is ook onder den hemel geenen anderen naem, die onder de menschen gegeven is, door welchen wy moeten zalig worden. Daerom als van hem / en van de weldaden door hem te verkriggen / in de Schriften des Ouden Testaments gesproken woordt / woorden al dikwils woorden van den zelfigen oorsprong en kracht gebruikt. Zoo zeide de Patriarch Jacob, kortst door zijne dood / *Gen. XLIX, 18.* Op *myne Zaligheid* *יחי* wacht ik HEERE. Ziet hier boven pag. 39. Zoo staet ook *Jes. xxv, 6, -- 9.* De HEERE der heir-scharen zal op dezen Berg allen Volken een vette mael-tijd maken. -- Hy zal de Dood verslinden tot over-winninge; en de Heere HEERE zal de tranen van alle aen-gezichten af-wisshen: -- En men zal te dien

dage zeggen; Ziet, deze is onze GOD, wy hebben hem verwacht; en hy zal ons zalig-maken (וְיִשְׁעֵנוּ): deze is de HEERE; wy hebben hem verwacht; wy zullen ons verheugen, en verblijden in zijne zaligheid (בִּישׁוּעוֹ). XLIX, 26. En alle vleesch zal gewaer worden, dat Ik de HEERE uwe Heiland ben (אֲנִי יְהוָה), &c. Doet daer by Hof. I, 7. Ziet ook Zach. viii, 7, 8. en 't gene daer over verhaelt en aen-geteikend is / pag. 56, 57. aen-gaende uwe verwachting. In de Hebzeische Bijbels / van de welke aldaer gewag gemaakt is / staet op den titel van 't laetste deel / het zelvige jaer 426. (over-een-komende met ons booz-leden jaer 1666.) uit-gedrukt dooz het woordken וְשָׁלוֹם, in de spreuken וְשָׁלוֹם וְשָׁלוֹם. Den text staet Jof. XLV, 17. aldus; Israel words verlost (וְנִשְׁעָה), door den HEERE, met eene eeuwige verlossinge (תְּשׁוּעָה עוֹלָמִית). Dat zelvige woordken staet ook Zach. IX, 9. Ziet, uw Koning zal u komen, rechtveerdig, en hy is een Heiland, (וְשָׁלוֹם) &c. waer mede bequamelik vergeleken wordt / Jof. LXIII, 5. Daer was niemand die onder-stevende: daerom heeft mijn arm my heil beschikt (וְשָׁלוֹם). De geboorte-plaets moest Beth-lehem Ephratah zijn / volgens Mich. V, 1. En zoo is 't ook in onzen Heete geweest / dooz een byzondere en wonderbare bestiering der Godlike Dooz-zienigheid. Daerom staet Luc. II, 1, -7. En het geschiedde in die zelve dagen, dat 'er een gebodt uit-ging van den Keiser Augustus, dat de geheele wereld beschreven zoude worden. Deze eerste beschryving geschiedde, als Cyrenius over Syrien Stadt-houder was. En zy gingen alle om beschreven te worden, een iegelik na zijn eigen stad. En Joseph ging ook op van Galilæa, uit de stad Nazareth, na Judæam, tot de stad Davids, die Bethlehem genaemd wordt; (om-dachy uit den huize en geslachte Davids was;) om beschreven te worden met Maria zijn onder-troud wif, welke bevrucht was. En het geschiedde als zy daer waren, dat de dagen vervuld wierden, dat zy baren zoude. En zy baerde haren eerst-geboren zone; &c. Daer zietmen niet alleen de plaers / daer Joseph met de heilige zwangere Maegd Maria by zekere gelegentheid na toe getrocken is / en daer zo dezen Zone gebaert heeft: geijh mede Matth. II, 1. staet / Doe nu JESUS geboren was te Beth-lehem, [gelegen] in Judæa, in de dagen des Konings Herodis, &c. Mer men ziet daer ook de gelegentheid des tijds. De hoogste macht en heerschappye was doe aen de Romeinen gekomen: daerom liet Augustus de Roomsche Keiser een gebodt uit-gaen / om de geheele wereld te beschrijven tot scharringen. Specialik het Joodsche Land was onder de zelvige macht al mede gebacht; niet tegen-staen-

de dat daer door vergunning van de Romeinen noch een Konink ober
 der Landen die Politie was: maer die Scepter was teernaeml waer
 kelende / en zeer na-by de uiterste weg-neming en vernieling. Ziet
 hier hoben pag. 18, - 28. En eben op dien tijd moest de ware beloofde
 Messias komen. Ziet pag. 63, -- 67. Ja ook Sprien / welk een mach-
 rig Konink-rijck geweest was van den Der Ma-jaten van Alexander de
 Grootte, was door al mede onder de heerschappye der Romeinen; de
 welke haer Stadt-hoender daer hadden: en als die Konink-rijcken ten
 einde zouden loopen / moest het Konink-rijck van de Messias aen-gebân-
 gen worden. Ziet pag. 71, -- 74. En wat belangt de andere bepa-
 lingen van tijd/ als dat hy noch komen moest in den tweden Tempel/
 pag. 67, 68. en loopende de twee en sestig weken van Daniël, eer in de
 laerste de gehele uit-roeping van die Politie / en den Tempel / &c. vol-
 de / pag. 69 / 70 / 71. de selve passen ook geheellik op onzen Heere JESU
 CHRISTO.

Wiltien wy hoorde zijn Leven gaen aen-merken; Daer moest eerst
 eenen Elias komen / als Doop-looper van de Messias; *Mal. III, 1. IV,*
5, 6. Ziet hier hoben pag. 68, 69. Daer toe behoort och 't gene staet
Jes. XL, 3, 4. Een stemme des roependen in de woestijne; Bereidet den weg
 des HEEREN; maect recht in de wildernisse eene bane voor onzen GOD.
 Alle dalen zullen verhoogd worden; en alle bergen en heuvelen zullen
 vernederd worden: &c. Om de vervulling van dit stuk te toonen / heeft
 Marcus zijn Euangelische historie aen-gebarigen met het zelvige / daer
 Maleachi zijne Prophetie mede befloten heeft; en dat in dezer boude;
 Het begin des Euangelium JESU CHRISTI. des Zoons GODS. Ge-
 lijk geschreven is in de Propheten; (*Mal. III, 1.*) Ziet, Ik zende mij-
 nen Engel voor uw aen-gezicht; die uwen weg voor u henen bereiden
 zal. (*Jes. XL 3*) De stemme des roependen in de woestijne; Bereidet
 den weg des Heeren; maect zijne-paden recht. Johannes was doopet-
 de in de woestijne, en predikende den Doop der bekeeringe tot verge-
 ving der zonden: -- En hy predikte zeggende; Na my komt die ster-
 ker is dan ik, wien ik niet weerdig ben neder-buckende den riem zijner
 schoenen te ontbinden. Ik heb u-lieden wel gedoopt met water; maer
 hy zal u doopen met den Heiligen Geest. &c. Van den zelden staet
Matth. XI, 14. dat de heere JESUS de slaect heeft; Zoo gy het wilt
 aen-nemen, hy is Elias die komen zoude. Ja al te hooren had een Engel
 des Heeren aen de Priester Zacharias verkondigt / *Luc. I, 13, - 17.*
 Vrees niet Zacharia: want uw gebed is verhoort, en uw Wif Elisabeth
 zal u eenen zone baren; en gy zult zijnen name heeten Johannes. En u
 zal blijdschap en verheuginge zijn; en vele zullen haer over zijne geboor-
 te verlijden. Want hy zal groot zijn voor den Heere; noch wijn, noch

sterken drank zal hy niet drinken, en hy zal met den Heiligen Geest vervuld worden, ook van zijns moeders lijve aen. En zal vele der kinderen Israëls bekeeren, tot den Heere haren GOD. En hy zal voor hem henen gaen in den Geest en kracht *Elia*, om te bekeeren de herten der vaderen tot de kinderen, en de ongehoorzame tot de voorzichtigheid der rechtveerdigen: om den Heere te bereiden een toegestuft Volk. **Ziet** **voord** aldaer *vers* 66, - 80. *Matth.* III, 1, -6; 11, 12. XI, 2, -14. XVII, 10, -13. *Joh.* I, 15, -37. 111, 22, -36. Dit is dien Johannes van den welken uwen **Histozi-schryver** Josephus in 't 18. **Boek** der **Joodsche** **Gedusdenen** cap. 10. aldus spreekt: „**Enige** **Joden** hielden 't daer **voorz** / dat het leger van Herodes omgekomen was ter **oorzake** / dat den **Godliken** **toorn** rechtveerdiglik tegens hem ontsteken was / om **wyake** te doen over Johannes, de welke genoemd wterde de **Dooper**. Want Herodes had dezen gedoodt: een zeer goed man; die de **Joden** behal zich der **Deugd** te **beneerstigen** / **Gerechtigheid** te oefenen / **Godzuchtigheid** te **betrachten** / en **voorz** den **Doop** tot een **verzameld** te worden. Want dat van **eerst** den **Doop** aengenaem **wezen** zoude; zoo hy niet alleen wierde gebruikt om de zonden af te wasschen; maer ook tot **huisheid** des **licham** / en tot **gerechtigheid** der **ziele** / en tot **rein-making** gehouden wierd / **Et**. Maer de **Messias** zelve moest in zijn **gansch** **leven** volkomen heilig en rechtveerdig **wezen**. Daerom wordt hy genoemd *Dan.* IX, 24. de **Heiligheid** der **heiligheden**, en *Psal.* xvi, 10. de **Heilige** **GODS**. **Gok** staet van hem in de **Propheetie** / *Jes.* LIII, 9. Omdat hy geen onrecht gedaen heeft, noch bedrog in zijnen monde geweest en is. *Psal.* XL, 8, 9. Doe zaid ik; **Ziet**, ik **kom**: in de rolle des boeks is van my geschreven. Ik hebbe lust, o mijn **GOD**, om uw **wel-behagen** te doen: en uw **wet** is in 't **midden** **miins** **ingewands**. XLV, 8. Gy hebt **gerechtigheid** **lief**, en **hatet** **godloosheid**. En **voord** is onze **Heere** **JESUS** **waerlik** geweest in zijn **gansch** **leven** en al zijn **bedrijf**: daerom wordt hy *Luc.* I, 35. genoemd dat **Heilige**. *Hebr.* iv, 15. staet van hem; Die in alle dingen, gelijk als wy, is **verzocht** geweest; [doch] sonder **zonde**. *vii*, 26. **Heilig**, **onnoozel**, **onbesmet**, **af-gescheiden** van de **zondaeren**. *1 Cor.* v, 21. Die geen **zonde** gekent en heeft. *1 Petr.* II, 21, 22. Ons een **exempel** **na-latende**, opdat gy zijue **voet-stappen** zoudt **na-volgen**. Die geen **zonde** **gedaen** heeft, noch daer en is geen **bedrog** in zijnen **mond** gevonden. 111, 18. Christus heeft ook eens voor de **zonden** **geleden**, hy **rechtveerdig** voor de **onrechtveerdige**. De **Messias** moest in zijne **Menschlike** **natuere** **boben** alle **andere** **gezakft** en **bervuld** **wezen** met den **Heiligen** **Geest** tot **uit-boering** **zijner** **Ampten**; waerom hy ook **eigentlich** **Messias**, of **Christus**, dat is **Gezakfte**, genoemd wordt.

woordt: en moest zich zoodanig met woorden en werken bewijzen. *Psal.* XLV, 8. Daerom heeft u, **GOD**, uwe **GOD** gezalfd met vreugden-olie boven uwe mede-genoten. *Jes.* xi, 1-5. „Daer zal een Ruyken „voord-kornen uit den af-gehoubenen tronk Isai; en eene Schente uit „zijne wortelen zal vrucht dragen. En op hem zal de Geest des **HEE** „**RE** rusten; de Geest der wijsheid / en des verstands; de Geest des „raeds / en der kerke; de Geest der kenisse en der bzeze des **HEE** „**RE**. En zijn riken zal zijn in de bzeze des **HEE** **RE**: en hy zal „na't gezichte zijner oogē niet richte, hy en zal ook na't gehoor zijner oor- „ren niet bestraffen. Maer hy zal de arme met gerechtigheid richten; „en de zachtmoedige des lands met recht-matigheid bestraffen: doch „hy zal de Werde slaen met de roede zijns monds; en met den adem „zijner lippen zal hy den godloozen dooden. Want gerechtigheid zal „de gozdel zijner lendenen zijn: ook zal de waerheid de gozdel zijner „lendenen zijn. LXI, 1, 2, 3. De Geest des Heeren **HEEREN** is op my; omdat de **HEERE** my gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen den zacht-moedigen: Hy heeft my gezonden om te verbinden de gebrokene van herten, om den gevangenen vrijheid uit te roepen, en den gebondenen openinge der gevangnisse. Om uit te roepen het jaet van 't wel-behagen des **HEEREN**, en den dag der wrake onzes **GODS**; om alle treurigen te troosten: Om den treurigen Tzions te beschicken, dat hen gegeven werde cieraed voor asche; vreugden-olie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor eenen benaeuwden geest; opdat zy genaemd werden eiken-boomen der gerechtigheid, eene plantinge des **HEEREN**, opdat hy verheerlikt werde. Maer in onzen Heere **JESU** is zulks volkomelikh verbuld. *Joh.* 11, 34, 35. „Dien **GOD** gezondend heeft / die spreekt de woorden „**GODS**: want **GOD** geeft [hem] den Geest niet met mate. De „Vader heeft den Zone itef / en heeft alle dingen in zijne hand gege- „ven. *1° II*, 36. Zou wete dan zekerlik het gansche huis Israels, dat **GOD** hem tot eenen Heere en **CHRISTUS** gemaekt heeft, [namelikh] dezen **JESUS**, &c. *Col.* II, 3. „In den welken alle de schatten der „wijsheid en der kenisse verborgen zijn. 9. Want in hem woont alle de volheid der Godtheit lichamelikh. *Luc.* xxii, 12. **JESUS** de Naza- rener, welke een Propheet was, krachtig in werken en woorden, voor **GOD** en al het Volk. Van de kracht zijner leere haet nader / *Math.* vii, 28, 29. „Het is geschiedt / als **JESUS** dese woorden ge-eyndigt had- „de / [dat] de scharen haer onzetterden ober zijne leere. Want hy leerde haer / als macht hebbende; en niet als de Schrift-geleerden. Wesbalben ook de Dienaers van de Over-pleeters en Phariseen / ge- zonden zijnde om hem te vangen / zulks es haer niet gedaen hebbende / ziden;

zeiden / *Joh. vii, 46.* Noit heeft een mensche alzo gesproken, gelijk deze mensche. En aen-gaende zijne Wonder-werken / wie hy daer by dede; *Matth. iv, 23, 24.* „**JESUS** om-ging geheel Galileen / leerende in „hare Synagogen / en predikende het Euangelium des Koninkrijks; „en genezende alle ziekte / en alle quale / onder den Volke. En zijn „geruchte ging [van daer] uit in geheel Syrië: en zy brachten tot „hem alle die qualik gesteld waren / mer verchende ziekten en pijnen „bevangen zijnde / en van den Duivel bezeten / en maen-ziekten / en ge- „raekten; en hy genas de zelve. Daer over zeide hy zelve tot de Discipelen / die Johannes de Dooper na hem toe gezonden hadde / *Matth. xi, 4, 5.* Gaet henen, en boodschapt *Johanni* wederom, het gene gy hoort en ziet: De blinden worden ziende, en de kreupelen wandelen; de melaedschen worden gereinigd, en de dooven hooren; de dooden worden op-gewekt, en den armen wordt het Euangelium verkondigd. En tot de Joden / *Joh. v, 19, — 21.* „Woozwaer woozwaer zegge ik u; De „Zone kan niets van hem zelve doen / ten zy hy den Vader dat zis „doen: want zoo wat die doet / 't zelve doet ook de Zone des-gelijks. „Want de Vader heeft den Zone lief / en toont hem alles wat hy doet: „en hy zal hem grooter werken toonen dan deze / op dat gy u verwon- „dert. Want gelijk de Vader de dooden op-wekt en levendig maekt / „alzo maekt ook de Zone levendig die hy wil. Want ook de Vader „en oordeelt niemant; maer heeft al het oordeel den Zone gegeven. 36. „Ik heb een getuigenisse/meerder dan [dat] van Johannes. Want „de Werken/die my de Vader gegeven heeft om die te vol-bringen/de „zelve werken die ik doe/getuigen van my / dat my de Vader gezonden „heeft. *Wederom cap. x, 37, 38.* „Indien ik niet en doe de werken „mijns Vaders / zoo en geloofst my niet. Maer indien ik ze doe / en zoo „gy my niet en geloobet / zoo geloofst de werken: op dat gy meugt be- „kennen en gelooven / dat de Vader in my is / en ik in hem. Daer van betuigden de Apostelen ook / *Handel. II, 22.* Gy Israëlitische Man- nen, hoort deze woorden! JESUS de Nazarener, eenen man van GO- DE, onder u lieden betoond, door krachten, en wonderen, en teekenen, die GOD door hem gedaen heeft in 't midden van u; gelijk ook gy zelve weet: &c.

Des niet tegen-staende / zonde eben-wel de Messias van zijn eigen Dattie en Geslachte / veracht en verwoezen worden; in ziel en lichaem meenigvuldig en zwaer lijden uit-staen / om de zonden der gene die hem gegeven waren te verlossen; met de quaed-boenders gerekend worden; ja ook een zeer wreede en smadelike dood uit-staen; en daer-na begraven worden. Zoo is gepropheeteerd *Jes. LIII.* (na dat aldaer deel was wooz gegaen van de Messias, en zijne Gemeinte / wat die van hem

hem al te bevochten hadde; gelijc ook haer-na beel van de zelve
 materie volgt.) *Verf. 1.* Wie heeft onze prediking geloof? en aen wien
 is den arm des HEEREN geopenbaerd? (Daer ziet men terstond/ dat
 deze Prediking/ immers een tijd lang/ van weinige geloof zonde woort-
 den; en den sterken Arm des H E E R E N / wonderlijk werkzaam
 zijnde tot verlossing en behouding van zijn Volk/ aen weinige geopen-
 baerd/ en recht bp haer erkend.) 2. Want Hy is als een Rijsken voor
 zijn aen-gezicht op-gelchoten; en als een wortel uit een dorre aerde.
 (Vergelijc *cap. xi. 1.* Zoo gering zonde/ na't uit-wendig aen-zien/
 en vooz bleeschlike oogen/ zijne op-homst wezen/ in den staet zijner
 bernedering.) 2, 3. Hy had geen gedaente, noch heerlijkheid: als wy
 hem aen-zagen, zoo was'er geen gestalte, dat wy hem zouden begeert
 hebben. Hy was veracht, en de onweerdigste onder de menschen; een
 man van smerten, en verzocht in krankheid: en [een iegelijk] was als ver-
 bergende het aen-gezichte voor hem; hy was veracht, en wy hebben
 hem niet geacht. (De oorzack/ waerom hy zoo nederig en veracht
 zonde moeten wezen/ en zoo beel lijden/ woort in 't volgende mer eenen
 uit-gedrukt:) 4. Waerlik hy heeft onze krankheden op zich genomen;
 en onze smerten die heeft hy gedragen. (Namelik als Doog in onze
 plaats gesteld zijnde: of als een Offerande/ om wegens onze zonden zoo
 mis-handeld te worden/ als wy anders verdient hadden; en om zoo de
 verzoening bp GOD te wege te brengen.) Doch wy achteden hem,
 dat hy geplaegd, van GOD geslagen, en verdrukt was. (Ja/ Israëlti-
 sche Mannen/ zoo hebt gy/ en uwre Vaders/ eenen langen tijd geooz-
 beelt/ aen-gaende onzen Heere JESUS; dat hy/ als een misdadige/ een
 bedrager/ en verleider/ rechtveerdelt/ om zijn eigen quaed bedryf/
 zoo beel lijdens en smaeds/ en zulk een dood/ heeft uit-gestaen.) 5.
 Maer, hy is om onze over-tredingen verwondet; om onze ongerechtig-
 heden is hy verbrijzeld. (Dit is dan de rechte oorzack/ om welke
 wille hy dat alles lijden moest.) De staffe, die ons den vrede aen-
 brengt, was op hem; en door zijne striemen is ons genezinge geworden.
 (De hede met GOD/ de genezing onzer geestlike gebreken/ de rechte
 verlossing/ en eeuwige zaligheid/ kon vooz ons niet anders verwooven/
 noch bp ons genoten worden: dit was een noodige conditie daer toe;
 en de Bronn van het Genaden-Verbond/ en alle heilzame goederen.)
 6. Wy dwaelden alle, als schapen; wy keerden ons een iegelijk na zijnen
 weg. (Ziet daer wederom onze af-wijkingen en zonden!); Doch de
 HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op hem doen aen-loopen. 7.
 [Als] de zelve ge-eicht wierd, doe wierd hy verdrukt. (De richter
 der ganse aerde moest recht doen; die zonden moesten niet ongestraft
 gelaten worden. De Messias en Zalig-maker moest gewillig die
 schuld

schuld op hem nemen : daerom zou ook de betaling / of volboening /
 van hem ge-eischt ; en hy ber-halven zou berdzake / worden .) Doch
 hy dede zijnen mond niet op : als een lam werd hy ter slachtinge ge-
 leidt ; en als een schaep , dat stom is voor het aen-gezichte zijner
 scheerders ; alzoo dede hy zijnen mond niet op . (Zoo lijdzaam zou
 de Mesias wezen in al die mishandelingen en berdzakingen ; om
 alzoo en de noobtge gehoorzaemheid te verbullen / en te toonen /
 dat hy gewillig onze schulden op hem nam / en daerom zulks al-
 les broeg / uit een wonderlike liefde tot ons en onzer verlossinge .)
 8. Hy is uit den angst , en uit het gerichte ; weg-genomen : (De ziel
 van 't lichaem scheidende / en een heerlike rust genietende / maer na
 de triumphant op-standing haest volgen moest :) en wie zal zijn leef-
 tijd uit-spreken ? (Alzoo de zelftge persoon ook de waerachtige GOD
 is / en 't eeuwige leven ; en derhalven onmogelijk / dat onder 't geweld
 des lijdens en doods blijven zoude .) Want hy is af-gesneden uit het
 land der levendigen : (Dat moest echter booz dien tijd zoo wezen :) om
 de over-treding mijns Volks is de plage op hem geweest . (Zoo wordt
 wederom de rechte oorzake van dat lijden uit-gedrukt .) 9. En men
 heeft zijn graf by de goddoozen gesteld : (hem met guaed-boeders een
 schandlike dood aendoende ; en daer op stellende / als of boozds met
 de zelfe een oneerlike begravenis hebben zoude :) en hy is by de rijken
 in zijne dood geweest ; (Rijke en aen-zienlike personen zouden echter
 de zaak daer-na aen-beerden ; en 't doode lichaem na hare gelegentheid
 begraven .) Omdat hy geen onrecht gedaen heeft , noch bedrog in
 zijnen monde geweest en is . (Over-mids hy niet booz hem zelven /
 maer alleen booz zijn Volk / tot verlossing des zelfs / te lijden hadde ;
 daerom moest zijne uit-komst heerlik wezen / en al terstond na zijne
 dood / zelfs in de begraving / zulks beginnen te blijken .) 10. Doch
 het behaegde den Heere hem te verbrijzelen , Hy heeft hem krank ge-
 maect . (Zoo heeft het GOD / van wegen zijne rechtveerdigheid /
 behaegt ; opdat de zonden zijns Volks niet ongestraft zonden blijven ;
 dezen zou na bestaende / en zou weerdige / die zich daer toe gewillig
 als Booz booz zijn Volk in-sfelde / dat lijden zou op te leggen .) Als zijne
 ziele haer [tot] een schuld-offer gestelt zal hebben , zoo zal hy zaed zien ;
 hy zal de dagen verlengen : en het wel-behagen des HEEREN zal
 door zijne hand geluckelik voord-gaen . 11. Om den arbeid zijner ziele
 zal hy 't zien ; [ende] verzadigd worden . (Zijne ziele / of die persoon /
 moest zich zelven bywillig stellen als een Schuld-offer / booz de zonden
 en schulden van zijn Volk ; om booz zijns zelfs offerande verzoen-
 ning daer over te wege te brengen . Na alle andere Slacht-offers
 waren Booz-beelden ; om aen te wijzen / wat in dezen geschieden
 moest

moest / om de boere verbulling te mogen krijgen. Als dat geschiede zoude zijn / moest hy Zaed zien : want alle Volken der aerde moesten in hem gezegend worden / als zijn geestelich zaed. Hy zelve moest dan in eenzolge heerlijkheid leven / om ook zijn Volk daer toe te mogen brengen. Dat wel-behagen des **HEEREN** moest zoo gelukkig dood hem voord-gaen. En na-dat zijne ziele dat arbeidsame lijden zou hebben uit-gestaan / moest hy met goed genoegen de volle uit-werking van de zaligheid en heerlijkheid zijns volks aen-schouwen.) Door zijne kennisse zal mijn Knecht, de Rechtveerdige, vele rechtveerdig maken ; want hy zal hare ongerechtigheden dragen. De Messias moest in zijne vernedering wezen / en zich gedragen / als een Knecht : gelijk ook van hem staet *Jes. XLII, 1.* Ziet mijn Knecht, dien Ik ondersaen; mijn uit-verkoren, [in den welken] mijn ziele een wel-behagen heeft : Ik heb mijnen Geest op hem gegeven ; hy zal het Recht den Heidenen voord-brengen. Ziet noch *cap. LII, 13, 14, 15.* Ondertusschen moest hy vol-komelik Rechtveerdig zijn : als boven pag. 86. aen-gewezen is. En dragen alzoo de ongerechtigheden van zijn Volk, dat is / de straffe der zelve / in hare plaetse. Zoo zoude hy haer / die waerlik vele zijn / rechtveerdig-maken ; hebbende die verlossing en blijheid dooz haer vertoowben ; ja ook in 't Gerichte zulk een genadige en heilzame sententie over een ieder der zelve uit-sprekende. En dat door zijne kennisse ; of dooz 't geloove aen hem : gelijk Abraham zijnt geloove gerekend is tot gerechtigheid. Vergelijkt hier boven pag. 63, 64. Waer van staet ook *Nab. II, 4.* De rechtveerdige zal door zijn geloove leven. Wes-halven de Messias ook genoemd wordt / *Jerm. XXI, 6.* de HEERE onze Gerechtigheid.) 12. Daerom zal Ik hem een deel geven van vele ; en hy zal de machtigen als een roof deilen. (Hy zal een machtig Heer en Koning wezen / over zijn Volk / in genade tot ewige zaligheid en heerlijkheid ; ja ook over zijne vanden / hoe sterk en stout de zelve mogen zijn / om die alle / wanneerze onbekeerlik blijven / dooz rechtveerdige doozdeelen te verdelgen / en na-maels ewelich te verdoemen.) Omdat hy zijne ziele uit-gestort heeft in den dood ; (als *vers. 8.*) en met de over-treders is geteld geweest : (Vergelijkt *vers. 9.*) en hy veler zonde gedragen heeft ; (als *vers. 6, en 11.*) en voor de over-treders gebeden heeft. (Dit bewijst niet alleen zijne gewilligheid en lijdzamenheid in 't verdragen van alle die smerten ; als *zelsd vers. 7, en 10.* maar ook zijne uit-stekende lief de tot de menschen / zelfs die in hare onbetenheid al zwaerlik zondigen.) Neemt daer hy *Zach. 12, 9.* 'Ziet uw' Koning zal u komen, -arm, en rijdende op eenen ezels ; &c. *Psal. cxviii, 22.* De Steen, [dien] de Bouw-lieden verworpen hebben, &c. Ziet boven pag. 72. en *Psal. LXIX, 5.* Dat ik niet ge-rooft

rooft en hebbe, moet ik als dan weder-geven. **Het** welke ten principale niet op David zelve en past; maer op de Messias, wiens Doopbeeld hy dreef-zing geweest is. Eben als *Dan. ix, 16*. De Messias zal uit-geroid worden; maer 't en zal voor hem zelven niet zijn. Ziet pag. 71. **Besgelijks Psal. xxii, 7, 8, 9**. Ik ben een worm en geen man; een smaed van menschen, en veracht van den volke. Allo, die my zien, bespotten my; zy steken de lippe uit; zy schudden den kop, [300gende:] Hy heeft [het] op den HEERE gewentek, dat hy hem [nu] uit-helpe; dat hy hem redde, dewijle hylust aen hem heeft. 13, - 19. Vele varren hebben my om-cingelt, -- Honden hebben my om-cingelt; eene vergadering der boof doenders heeft my om-geven; zy hebben mijne handen en mijne voeten door-graven. Alle mijne beenderen zoud ik konnen tellen; zy schouwen 't aen, zy zien op my. Zy deilen mijne kleederen onder hen, en werpen het lot over mij aen. **Dit alles is in onzen Heere JESU** volkomeliks zoo geschiedt. *1 Cor. viii, 9*. Gy weet de genade onzes Heeren JESU CHRISTI, dat hy om uwent wille is arm geworden, daer hy rijk was; opdat gy door zijne armoede zoudt rijk worden. *Phil. II, 7, 8*. Heeft hem zelven vernietigt, de gestaltenisfe eens dienst-knechts aen-genomen hobbende; -- heeft hem zelven verstedt, gehoorzaem geworden zijndetot de dood, ja de dood des kruiecs. **Opzonderlik horen hier aen te merken de historien van 't utterste lijden en sterben onzes Zalig-mahers**; als nameliks / zijne groote benaentwicheit en ztel-angsten in den hof Getsemane, die hem bloedig zweet en jammerlike klachten hebben uit-geperst; boozds hoe hy van den Discipel Judas is verraden; daer op gebangen; gesteld booz den Joodschen Raed; booz balsehe Getuigen aen-gelaege; als een Gods-lasteraer veroordeld / en smadeliks mis-handeld: daer-na geleverd in handen van den Romeinschen Rechter Pontius Pilatus, daer hy gesteld wterd nevens Barabbas, die wegens eens dood-slag en op-roer gebangen was; boozds / hoe niet tegen-staende des Rechters betuiging van de onschuld onzes Heeren / **Op echter op her sterf aen-dingen der Joden / over-geleverd is om gekruisigt-te worden neffens twee moorde-dars; onder-tusschen noch van verscheidene gelasterd en bespot; en met galle gebzenke; over zijne kleederen het lot gewozpen; en na-dat hy in groote bnaentwicheit uit-geroepen / en zijne ziele aen den He-melschen Vader bevolen had / gestozben is: daer-na van Joseph van Arimathca, zijnde een aen-zienlik Raeds-heer / en van Nicodemus, ook een geacht Leeraer / na hare gelegentheid begraven: *Math. xxv, 36, - xxvii, -- Marc. xiv, 32, - xv, -- Luc. xxii, 39, - xxiii, -- Joh. xviii, -- xix, --* **En is aen-merkelik 't gene verhaeld woort *Ad. viii, 30, - 35*** hoe **Philippus** op den last hem booz een Engel gegeven / ge-**

komen

Wonen is by den Camerling van de Koningin der Jooden / den welken hy vond in den Propheet Jesaiab lezende cap. LIII, 7, 8. van die Bernedering / gehoozsaemheid / en dat zwaer lijden. De Camerling vragde; Van wien zegt de Propheet dit? Van hem zelve; of van iemand anders? En *Philippus* dede zijnen mond open; en beginnende van die zelve Schrift, verkondigde hem JESUM. Als mede 1 *Petr.* II, 20, - 25. Indien gy verdraegt als gy wel doet, en [daer over] lijdet, dat is genade by GOD. Want hier toe zijt gy geroepen; dewijle ook CHRISTUS voor ons geleden heeft, ons een exempel na-latende; opdat gy zijne voet-stappen zoudt na-volgen. (*Jes.* LIII, 9.) Die geen zonde gedaen en heeft; noch daer en is geen bedrog in zijnen monde gevonden. Die als hy gescholden wierd, niet weder en schold; en als hy leed, niet en dreigde; maer gaf het over an dien, die rechtveerdelijk oordeelt. (*Jes.* LIII, 4.) Die zelve onze zonden in zijn lichaem gedragen heeft op het hout; opdat wy de zonden af-gestorven zijnde, der gerechtigheid leven zouden, door wiens stramen gy genezen zijt. Want gy waert (*Jes.* LIII, 6.) als dwalende schapen; maer gy zijt nu bekeerd tot den Herder en Op-zieder uwer zielen.

Maer na al dat lijden / en die diepe bernedering / moest de Messias wederom heerlik van de doden op-staan; in den Hemel gaen zitten ter rechter-hand der Majesteit zijns Vaders; zijne vbanden t'onder-bringen; en zijn Volk ter ewiger zaligheid bevoederen. *Pfal.* xvi, 8, - „Ik selle den HEERE gedueriglijk dooz mi; omdat hy aen mijne rechter-hand is / zal ik niet wankele. Daarom is mijn herte verlijdt; en mijne eere verheugt haer: ook zal mijn vleesch zeer wonen. Want „op zult mi het padt des levens bekend maken: berjadiging der „vzeugden is by uwe aen-gezichte; lieflikenheden zijn in uwe rechter-hand ewiglijk. ex, 1, 2, 3. De HEERE heeft tot mijnen Heere gesproken: Zitt tot mijner rechter-hand, tot dat ik uwe vyanden gezet zal hebben tot een voet-bank uwer voeten. De HEERE zal de Scepter uwer sterkte zenden uit Tzion [/zeggende]; Heerlicht in 't midden uwer vyanden. Uw Volk zal zeer gewillig zijn op den dag uwer heir-kraacht, in heilige cieragien; uit de baer-moeder des dageraeds zal u de dauw uwer jeugd zijn. Om de verbulling klaerlik te zien / zal het goed wezen wel aen te merken 't gene Petrus betuigt *Mat.* II, 22, - 36. „Op Israels „Iisraelsche Mannen / hoorz deze woorden! JESU den Nazarener „enen Man van GODE onder u-heden betoond dooz krachten / en „wonderen / en tekenen / die GOD dooz hem gedaen heeft in 't „midden van u / gelijk ook gy zelve weet. Dezen / dooz den bepaelt „den raed en uoz-benastte GODS over-gegeben zijnde / hebt gy genomen / en dooz de handen des onrechtveerdigen aen 't [kracht] gebecht.

„en gedoodet. Welken GOD op-gewekt heeft / de smerten des hoods
 „ontbonden hebbende ; alzoo het niet mogelijk was / dat hy van de zel-
 „de [dood] zoude gehouden worden. Want David zegt van hem (*Psal.*
 „xvi, 8.-) *Ik zag den Heere alle tijd voor my : Ec. Op Mannen Broe-*
 „ders / het is [my] geoorlooft vsp uit tot u te sprekken van den Par-
 „tisch David ; dat hy beids gestorven en begraven is / en zijn graf is
 „onder ons tot op dezen dag. Alzoo hy dan een Propheet was / en
 „wist / dat GOD hem niet eede gezworen hadde / dat hy uit de brucht
 „zijner tenden / zoo veel her vleesch aen-gaet / den CHRISTUM ver-
 „wecken zoude / om hem op zijnen Thoon te zetten : Zoo heeft hy
 „dit voor-zijnde gesproken van de op-standinge CHRISTI ; dat zijne
 „ziele niet en is verlaten in de helle / noch zijn vleesch verderbtinge heeft
 „gezien. Dezez JESUM heeft GOD op-gewekt : waer van wy
 „alle getuigen zijn. Hy dan door de Rechter-[hand] GODS ver-
 „hoogd zijnde / en de Belofte des Heiligen Geests ontfangen hebben-
 „de van den Vader / heeft dit uit-gezozt / (aengaende de extraordinare
 „gaben en krachten des Heiligen Geests,) dat gy nu ziet en hoort.
 „Want David en is niet op-gebaren in de hemelen : maer hy zegt
 „(*Psal. cx. 1.*) *De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere ; Zitt aen*
 „*mijne rechter-[hand] / Tot dat Ik uwre vanden zal gezett hebben*
 „*tot een doer-bank uwer voeten.* Zoo wete dan zekerlyk het gansche
 „huis Israëls / dat GOD hem tot eenen Heere en CHRISTUM
 „gemaekt heeft / [namelik] dezen JESUM / dien gy gekruist hebt.
 „Des-gelyks Paulus *1 Cor. xv. 3.-* Want ik hebbe u-lieden ten-eersten o-
 „ver-gegeven, 't gene ik ook ontfangen hebbe ; dat CHRISTUS gestor-
 „ven is voor onze zonden, na de Schriften : En dat hy is begraven ; en dat
 „hy is op-gewekt ten derden dage, na de Schriften : En dat hy is van
 „Cephas gezien ; daer-na van de twaelve. Daer-na is hy gezien van
 „meer dan vijf honderd Broederen op een maal, van welke het meerder
 „[deel] noch overig is, en sommige ook zijn ontslapen. Daer-na is hy
 „gezien van *Jacobo* ; daer-na van alle de Apostolen. En ten laetsten van
 „allen is hy ook van my, als van een ontijdig-geboren, gezien. *Ec. Hebr.*
 „*1. 3. 4.* *Da-dat hy de Rekn-makung onzer zonden door hem zelven te*
 „*woege gebracht heeft / is gezeten aen de rechter [-hand] der Majestett*
 „*in de hoogste [hemelen] :* Zoo veel treffliker gemoeden dan de Enge-
 „*len / als hy uit-wemender naem boven haer ge-erft heeft. 13. Tot*
 „*welken der Engelen heeft hy oft gezegt ; (*Psal. cx. 1.*) Zitt aen mijne*
 „*rechter [-hand] / tot dat Ik uwre vanden zal gezett hebben tot een*
 „*doer-bank uwer voeten !*

Laet ons noch wat particulierder daer hy voegen / aen-gaende de
 Aimpren van de Messias, of Gezalfde des HEEREN. Gelijc Elifa
 van

van Elish, door een bijzonder bevel **GODS** / gezalfd is geweest tot
 Propheet / *1 Kon. xix, 16.* Zoo moest de Messias waerlijk een groot
 Propheet wezen. *Deut. xviii, 15.* Eenen Propheet, uit het midden
 van u, uit uwe broederen, als my zal u de **HEERE** uwe **GOD** verwe-
 ken : na hem zult gy hooren. Vergelyken met *Jes. lxi, 1, 2.* De Geest
 des Heeren **HEEREN** is op my, om dat de **HEERE** my gezalfd heeft,
 om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen : -- Om uit te
 roepen het jaer van 't wel-behagen des **HEEREN**, &c. De herbul-
 ling daer van in onzen Heere **JESU**, wordt klaerlijk aen-gevozen/
Handel. iii, 22. „Want Mozes heeft tot de Vaderen gezegt; (*Deuter.*
xviii, 15.) „De Heere uwe **GOD** zal u eenen Propheet bermecken/
 &c. met *Hebr. iii, 5, 6, 7.* „Moses is wel getrouwd geweest in geheel
 „zijn huis / als een Dienaar / tot getuiging der dingen / die [daer-na]
 „gesproken zouden worden : Waer **CHRISTUS** / als de Zoon
 „over zijn eigen huis : -- Daerom gelijkt de Heilige Geest zegt ;
 „(*Psal. xcvi, 7.*) Weden Indien op zijne stemme hoorst / &c. en *Luc. iv,*
26, -- 22. „En hy kwam tot Nazareth, daer hy op-gevoedt was ; en
 „ging / na zijne gewoonte / op den dag des Sabbats / in de Synago-
 „ge : en stond op om te lezen. En hem wierd gegeven het boek des
 „Propheeten **Esaia** ; en als hy het boek open-gedaen hadde / bond hy
 „de plaetse daer geschreven was ; (*cap. lxi, 1, 2.*) De Geest des Hee-
 „ren [is] op my / &c. En als hy het boek toe-gedaen / en den Dienaar
 „weber-gegeven hadde / zat hy neder : en de oogen van alle in de Syna-
 „goge waren op hem geslagen. En hy begon tot haer te zeggē ;
 „Weden is deze Schrift in uwe oogen herbuld. En zy gaden hem alle
 „getuigenisse ; en verwonderden haer over de aen-genamde woorden/
 „die uit zijnen mond hoorde-quamen. Weberom / gelijkt Aharon en
 „zijne zonen tot **Phyesters** gezalfd zijn ; *Exod. xxx, 30. Levit. viii, 12.*
 „Zoo moest de Messias ook **Phyester** wezen ; *Psal. cx, 1, 4.* De **HEERE**
 heeft tot mijnen Heere gesproken : -- De **HEERE** heeft gezwooren, en
 het zal hem niet berouwen ; Gy zijt Priester in der eewigheid, na de pre-
 dinge **Melchizedek**, en *Zach. vi, 12, 13.* Alzoo spreekt de **HEERE** der
 Heir-scharen, zeggende : Ziet, een Man, wiens name is **SPRUIITE** ;
 die sal uit zijne plaetse spruiten ; en hy zal des **HEEREN** Tempel bou-
 wen. Ja hy zal den Tempel des **HEEREN** bouwen ; en hy zal den cie-
 raed dragen ; en hy zal zitten, en heerschen op zijnen thron : en hy zal
 Priester zijn op zijnen thron ; en den raed des vredes zal tusschen die
 beide wezen. De herbulling ziet men klaerlijk / *Hebr. vii, 15, 16, 17.*
 Waer den **Epistel** (spreekende van de verandering des **Phyester**(schaps))
 zeift : „Ende [dit] is noch veel meer openbaer / zoo daer na de gelijke-
 „nisse van **Melchizedek** een ander **Phyester** op-staet. Die [dit] niet
 na de

„na de Wet des vleeschliken gebods is gewoorden / maer na de hzache
 „des onbergansliken levens. Want Hy getuigt; (*Psal. cx, 4.*) Gy
 „zijt Priester in der ewigheid / na de ordeninge Mecht-zedehs. 24/
 „--27. „Deze (JESUS) om dat hy inder eeuwigheid blijft / heeft een
 „onbergankelich Priesterchap. Waerom hy ook volkomenlik kan za-
 „llig-maken de gene die dooz hem tot GODE gaen; alzo hy altijd
 „leeft / om vooz haer te bidden. Want zoodanig een Hooge-priester
 „betaemde ons / heilig / onwozel / onbesinnet / af-gescheiden van de
 „zondaren / en hooger dan de Hemelen gewoorden: Dien het niet alle
 „dage noodig en was / gelijk de Hooge-priesters / eerst vooz zijne eigene
 „zonden Slacht-offeren op te offeren / daer-na [voor de zonden] des
 „Volks: want dat heeft hy een-mael gedaen / als hy hem zelven op-
 „geoffert heeft. IX, 11,--14. „CHRISTUS, de Hooge-priester der toe-
 „komende goederen / gekomen zijnde / is dooz den meerderen en vol-
 „maekteren Tabernakel / niet met handen gemaekt / dat is / niet van
 „dit mael: Doch dooz het bloed der bokken en kalveren; maer
 „dooz zijn eigen bloed / een-mael in-gegaen in het Heiligdom / een ee-
 „wigge verlossing te wege gebracht hebbende. Want indien het bloed
 „der stieren en bokken / en de asche der jonge koe / bespangende de on-
 „reine / [haer] heiligt tot de onreinhaid des vleeschs: Hoe veel te
 „meer zal het bloed CHRISTI, die dooz den ewigen Geest hem zelven
 „GODE onstraffelik op-geoffert heeft / uwe conscientie reinigen van
 „doode werken / om den levenden GOD te dienen? 24. CHRISTUS
 „is niet in-gegaen in het Heiligdom dat met handen gemaekt is / 't
 „welk is een tegen-beeld des waren; maer in den Hemel zelve / om
 „nu te verschijnen vooz het aen-gezichte GODES vooz ons. 28.
 „CHRISTUS een-mael geoffert zijnde / om veler zonden weg te ne-
 „men / zal ten anderen mael sonder zonde gezien worden van de gene
 „die hem verwachten tot zaligheid. X, 4,--18. „Het is onmogelik
 „dat het bloed van stieren en bokken de zonden weg-neme. Waerom
 „komende in de wereld zegt hy; (*Psal. XL, 7, 8, 9.*) Slacht-offer/
 „en Offeranden / hebt Gy niet gewilt; maer Gy hebt my het Lichaem
 „toe-bereidt: Brand-offeren en [Offer] vooz de zonde hebben I niet
 „behaegt. Doe sprak ik; Ziet / ik come / (in het begin des Boeks
 „is van my geschreven) om uwen wille te doen / o GOD! Als hy
 „te horen gezegt hadde; Slacht-offer / en Offerande / en Brand-offers/
 „en [Offer] vooz de zonde hebt Gy niet gewilt / noch en hebben I niet
 „behaegt; (de welke na de Wet geoffert worden;) Doe sprak hy;
 „Ziet ik come om uwen wille te doen / o GOD! Hy neemt het eerste
 „weg / om het tweede te stellen. In welchen wille wy geheiligd zyn
 „dooz de Offerande des Lichaems JASU CHRISTI een-mael [ge-
 schiedt].

„(schiede). Ende een tegelijk **P**riester stond met alle dage dienende / en
 „de selve Slacht-offeren dikmael offerende / die de zonden nimmer-
 „meer konnen weg-nemen: **W**aer deze een Slacht-offer booz de zon-
 „den geoffert hebbende / is in eeuwigheid gezeten aen de Rechter- [hand]
 „**G**ODS; Boozds verwachtede tot dat zijne vanden geseid wo-
 „den tot een voet-bank zijner voeten. Want met rene Offerande heeft
 „hy in eeuwigheid vol-maekt de gene die geseidg worden. **E**n de
 „Heilige Geest getuigt het ons ook: (*Jerem. xxxi, 31, -34.*) **W**ant
 „na-dat hy te bozen gezegt hadde; **D**it is het Verbond / dat **I**h met
 „haer maken zal na die dagen / zegt de Heere; **I**h zal mijne **W**etten
 „geven in hare herten / en **I**h zal die in-schrijven in hare verstanden:
 „**E**n haer zonden en haer ongerechtigheden zal **I**h geens-zins meer
 „gedenken. **W**aer nu vergebinge der selve is / daer is geen Offerande
 „meer booz de zonde. **E**indelich / gelijk **D**avid van **S**amuel, volgens
 „'t bevell des Heeren / tot Koning over **I**sraël gezald is geweest; *1 Sam.*
xvi, 1, 300 moest ook de **M**essias waerlich een Koning wezen: *Psal. II,*
6, 8, 9. **I**k doch hebbe Mijnen Koning gewalft, over **T**zion, den **B**org
 „Mijner heiligheid. -- **E**ischt van **M**y, en **I**k zal de **H**eidenen geven [tot]
 „uw' erfdeel, en de einden der aerde [tot] uwo bezittinge. **G**y zultze
 „verpletteren met eenen yzeren Scepter, &c. *XLV, 7, 8.* **U**wen
 „**T**hroon, **o** **G**OD, is eewiglik en altoos; het Scepter uwes Konink-rijks
 „is een Scepter der recht-matigheid. **G**y hebt gerechtigheid lief; &c.
Zach. ix, 9. **V**erheugt u zeer, gy **D**ochter **T**zions; juigt, gy **D**ochter
 „**J**erusalem; **Z**iet, uw' Koning zal u komen, rechtveerdig, en hy is een
 „**H**eiland: arm, en rijdende op eenen esel, &c. **Z**iet ook *Dan. II, 44, 45, 711,*
13, 14. en vergelijkt hier boven pag. 72, 73. **T**ot de verbulling in onzen
 „Heere **J**ESU behoort de verkondiging des Engels aen de **M**aegd **M**aria,
Luc. I, 31, 32, 33. „**Z**iet; gy zult bevrucht worden, en eenen **Z**one baren;
 „en zult zijnen **N**ame heten **J**ESUS. **D**ie zal groot zijn; en de **Z**one
 „des **A**ller-hoogsten genaemd worden. **E**n **G**OD de Heere zal
 „hem den **C**hroon zijns **D**aders **D**avida geven. **E**n hy zal over het
 „huis **J**acobs Koning; zijn in der eeuwigheid; en zijns Konink-rijks
 „zal geen einde zijn. *Matth. xxi, 1, - 9.* **E**n als hy nu **J**erusalem genaech-
 „ten / en gekomen waren tot **B**eth-phage, aen den **O**lijf-berg / doe
 „zand **J**ESUS twee **D**iscipelen / zeggende tot haer; **G**aet henen in
 „het **V**ieh / dat tegen u over [ligt]; en gy zult terstond een ezeltinne
 „gehouden vinden / en een deulen met haer: ontbindtze / en brengtze
 „tot my. **E**n indien u iemand tet zege / zoud gy zeggen; dat de
 „Heere dezer van noode heeft: en hy zalze terstond zenden. **W**it alles
 „nu is geschiedt / opdat verbuld werde 't gene gesproken is door den
 „**P**rophheet / zeggende; (*Jes. LXII, 11. Zach. ix, 9.*) **Z**egget de doch-
 „ter

„ter Zion; Ziet! Uw' Koning komt [tot] u / zachtmoedig / en
 „gezet en op een ezeltinne / en een beulen zijnde een jonk' enerer josh-dja-
 „genbe [ezeltinne]. En de Discipelen henen gegaen zijnde / en ge-
 „daen hebbende gelijk JESUS haer beholen hadde / Bzachten de eze-
 „ltsne en het beulen; en leiden hare klee deren op de zelbe / en zetteben
 „[hem] daer op. En de meeste scharen spzetben hare klee deren op
 „den weg; en andere sientwen tacken van de hoomen / en spzetbenze
 „op den weg. En de scharen die booz-gingen / en die volgden / rie-
 „pen / zeggende; Hosanna / den Zone Davids! (Psal. cxviii, 26.)
 „Gezegend is hy die komt in den Name des Heeren: Hosanna in de
 „hoogste Hemelen! Job. xviii, 33. Pilatus dan ging wederom in het
 „Recht-huis / en riep JESUM, en zeide tot hem; Zigt op de Koning
 „der Joden? 36 / 37. JESUS antwoorzde: Mijn Konink-rijk is
 „niet van deze wereld. Indien mijn Konink-rijk van deze wereld
 „ware / zouden mijne Dienaers gekreden hebben / opdat ik den
 „Joden niet en ware ober-geleverd: maer nu is mijn Konink-rijk
 „niet van hier. Pilatus dan zeide tot hem; Zigt op dan een Koning?
 „JESUS antwoorzde; Gy zegt / dat ik een Koning ben. Hier toe
 „ben ik geboren, en hier toe ben ik in de wereld gekomen; opdat ik
 „der waerheid getuigenisse geben zoude. En tegelik / die uit de
 „waerheid is / hoorz mijne stemme. XIX, 19, 20. En Pilatus schreef
 „ook een op-schryft; en zettede dat op het kruis; en daer was geschre-
 „ven; JESUS de Nazarener, de Koning der Joden. — En het was ge-
 „schreven in 't Hebzeisch / in 't Grieksch / [en] in 't Latijn. AB. V,
 „31. Dezen heeft GOD dooz zijne rechtz-(hand) verhoagt [tot] ee-
 „nen Doz / en Zaltig-maker / ons Israeël te geben bekeeringe en ber-
 „gebinge der zonden. 1 Cor. XV, 24, - 28. Daer-na zal het einde zyn/
 „wanneer hy het Konink-rijk GOD en den Vader zal ober-gege-
 „ven hebben: wanneer hy zal te nsets gedaen hebben alle heerschoeppe/
 „en alle macht / en krachte. Want hy moet als Koning heerschen /
 „tot-dat hy alle de vyanden onder zijne voeten zal getegt hebben. De
 „laetste vyand / die te niem gedaen wozt / is de dood. Want hy
 „heeft alle dingen zijnen voeten onder-wozpen. Doch wanneer hy
 „zegt / dat [hem] alle dingen onder-wozpen zyn; zoo is 't openbaer/
 „dat hy nit-genomen wozt / die hem alle dingen onder-wozpen heeft.
 „En wanneer hem alle dingen zullen onder-wozpen zyn / dan zal ook
 „de Zone zelbe onder-wozpen wozen den / die hem alle dingen on-
 „der-wozpen heeft; opdat GOD zp alles in allen. Openb. III, 21.
 „Die overwint / Ik zal hem geben met my te zitten in mijnen
 „Throon; gelijk als Ik ober-wonnen hebbe / en ben gezeten met mij-
 „nen Vader in zijnen Throon. XX, 4, - 12. En ik zag Throonen;

„en zy zaten op de zelve: en het oordeel wierd haer gegeven: en ik
 „zag de zielen der gene die onthooft waren om het getuigenisse JESU,
 „en om het Woord GODES / en die het Beest / noch des zelfs Beeld /
 „niet aen-gebeden en hadden; en die het merk-teken niet ontvingen
 „en hadden aen haer vooz-hoofst / en aen hare hand; en zy leefden / en
 „heerschten als Koningen met CHRISTO de duizend jaren. -- zy zul-
 „len Priesters GODES en CHRISTI zyn / en zy zullen met hem
 „als Koningen heerschen duizend jaren. -- En ik zag eenen grooten
 „witsten Thoon / en den genen die daer op zat / van wiens aen-ge-
 „zicht de aerde en den hemel weg-bloed / en geen plaetse is vooz die
 „gebonden. En ik zag de Dooden / klein en groot / staende vooz
 „GODES: en de Boeken wierden geopend: en een ander Boek wierd
 „ge-opend / dat des Levens is; en de Dooden wierden geoorddeeld
 „uit het gene in de Boeken geschreeven was / na hare werken / Et.
 „Matth. xxv, 31 / - 46. En wanneer de Zone des menschen komen zal
 „in zijne heerlijkheid / en alle de heilige Engelen met hem / dan zal hy
 „zitten op den Thoon zijner heerlijkheid. En vooz hem zullen alle
 „de Volkeren vergaderd worden; en hy zal se van makanderen schei-
 „den / gelijk de Herder de schapen van de bocken scheidet; En hy zal
 „de Schapen tot zijner rechter-[hand] zetten; maer de Bocken toe
 „zijner linker-[hand]. Als dan zal de Koning zeggen tot de gene / die
 „tot zijner rechter-[hand zijn]; Komt gy Gezegende mijns Vaders /
 „de-erst dat Konink-rijk / 't welk u bereidt is van de grond-legginge
 „der wereld. -- Dan zal hy zeggen ook tot de gene / die ter linker-
 „[hand zijn]; Gaet weg van my / gy verbloeten / in het eeuwige byet /
 „'t welk den Duivel en zijne Engelen bereidt is. -- En deze zullen gaen
 „in de eeuwige pijn: maer de rechtvaardigen in dat eeuwige leven. Hier
 „alle deze vooz-name stucken / in onzen Heere JESU waerlijk plaets
 „hebbende / gelijk van de Messias vooz-zeidt was / moet men nu be-
 „sluiten dat hy de belofte de Messias is; en wachten dat ook voozds vooz
 „hem verbuult zal worden / al 't gene noch te verullen staet.

Maer het zal dienstig wezen / hier nu in 't bezonder te spreken van
 een uit-stekende werdaed; welke gy / Israëlitische Mannen / van on-
 zen Heere JESU, en zyn Konink-rijk / noch zekerlijk te verwachten
 hebt. Hier boven pag. 78 / 79. hebben wy begonnen aen te merken /
 hoe de Patriarch Joseph; te voren van zynen Broedren zeer mis-lyd-
 beld / daer-na in Egypten by Pharao tot groote heerlijkheid verheven /
 als hy zyne Broedren / die hem noch niet en kenden / maer by hemde
 haer zeer wel /) samenreffli in groote venaewortheid zag / zich niet lan-
 ger konde onthouden: hy maekte hem zelve ten laetsten aen haer be-
 kend; sprak na haer herte; beloofde haer / niet te willen getuifliken aen
 het

het quaed / datze hem wel-er gebaen hadden; ja wilsde / 39 zouden te samen met hare familien / en den guden Dader / derwaerds over-komen; hy zoudeze wel verzorgen. Ja / zoo zal onze Heere **JESUS** / als op in uwe benaeuwotheld behoozlik tot hem come / hem zelven / en zyn Konink-ryk aen u-ieden in genade openbaren; en u goebertierentlik ontfangen / sonder aen uwe booz-ledene zonden / die op tegens hem bedreben hebt / te gedenken: Hy zal u uit uwe bzeembelingschappen en alle die meentgbuldige ellendigheden verlossen; na ziel en lichaem wel verzorgen; ja vervolgens tot de ewige zaligheid en heerlikheid gewis over-bzengen. Zoo zal hy aen **Heidenen** / en uwe **Da-homelingen** verbullen de Beloften / waer van hier boven pag. 37 / 38. gesproken is / en alle dier-gelyke / zoo verze die noch te verbullen staen: want de **Weldaden** / de welke belooft zyn om dooz de Messias noch ontfangen en genoten te worden; moeten immers van hem verwacht worden / die nu hzachtelik bewezen is waerlik de Messias te zyn; mids dat hy als zoodanig met geloobe en ware bekeering oprechtst erkend werde hy de gene / die te bozen geheel anders ontrent hem gezind geweest zynde / nu zulk een verwachting van hem zullen hebben: **2 Corinth. 1. 20.** Want zoo vele Beloften **GODS**, als 'er zyn, die zyn in hem (**JESU CHRYSTO**) ja, en zyn in hem Amen, **GODE** tot heerlikheid. Zal dan noch / zegge ik / uwe **Datte** / volgens de gemelde Beloften / zoodanige weldaden van hem ontfangen en genieten; zoo is noodig / dat uwe **Datte** tot zijne gemeenschap come dooz geloobe en ware bekeering. Deze bekeering en toe-gadering staat dan te verwachten; zulks dat u daer toe noch genade zal worden verleend; en daer henen moet uwe betrachtning nu ook gerichtet wezen. Waer hoozt nu / en merkt aen / hoe heerlik en duidelik zulke Beloften / aen-gaende uwe **Datte** / ook dooz de **Schryften** des **Nieuwen Testaments** bevestigd zyn! Den **Apstel Paulus** te bozen gesproken hebbende van den toe-stand der **Israëlieten** hy zynen tyd / die meest al de gerechtigheid dooz het geloobe **CHRISTI** verworpen / eed eigene gerechtigheid dooz de werken der **Wet** zochten op te richten / waer mede 39 nochtans geens-zins vooz **GODS** oozdeel konden bestaen; gaet daer op voozd / **Rom. x. 19, 20, 21.** **Mosis** zegt eers (**Deuter. xxxii. 21.**) Ik zal u-lieden tot jaloersheid verwecken door [de gene / die] geen Volk [en zyn]; door een overflandig Volk zal Ik u tot toorne verwecken. (De **Israëlieten** zouden veruids hare onge-loobigheid / ongehoorzaemheid / en hard-neckigheid / eenigen tyd lang verflooten worden: de **Heidenen** zouden in hare plaerse komen met bekeering / geloobe / en gehoozzaemheid: doch zouden de **Israëlieten** noch dooz 't exempel der gene / die uit de **Heidenen** zoo bekeerd waren / tot ja-

loers-

loersheid verwoekt worden.) En *Isaia* verstout hom, en zegt: (*cap. LXV, 1.*) Ik ben gevonden van de gene, die my niet en zochten: Ik ben openbaer geworden den genen, die na my niet en vraegden. (Dit ziet ook klaerlik op de Heidenen / en der zelfder heilszame bekeering tot de gemeenschap des waarachtigen **GODS**.) Maer tegen *Israël* zegt hy (*vers. 2.*) Den geheelen dag heb ik mijne handen uit-gestrekt tot een ongehoorzaam en tegen-sprekend Volk. (Zoo wordt haer verbaal daerduidelik aen-gewezen.) Woords berdoelt den *Apostel Rom. XI, 1, 4.* Ik zegge dan; Heeft **GOD** zijn Volk verstoeten? Dat zy verre: (Intmers niet geheelik; noch ooit altyd. - Eerst niet geheelik / dat heeft hy aldus:) Want ik ben ook een *Israëlyt*, uit den zede *Abrahams*, van de stamme *Benjamin*. **GOD** heeft zijn Volk niet verstoeten; en welk hy te voren gekent heeft. (; hoort zijn eigen Volk / gemadelik aen-nemen: de en houdende). Of en weet gy niet, wat de *Schrift* zegt van *Elia*? Hoe hy **GOD** aen-spreekt tegen *Israël*, zeggende: (*1. Kon. XIX, 10.*) Heere, zy hebben uwe *Propheten* gedood; en uwe *Altaren* om-geworpen: en ik ben alleen over-gebleven; en zy zoeken mijne kiele. Maer wat zegt tot hem de *Godlike antwoorde*? (*vers. 18.*) Ik heb my zelve[n] [noch] zeven duizend mannen over-gelaten, die de knie voor het [beid] Baal niet gebogen en hebben. Alzoo is dan ook in dezen tegen-woordigen tijd een overblijffel geworden na de verkiezing der genade. En woords *vers. 7, 8.* Wat dan? Het gene *Israël* zoekt, (*Samelith* *Israël* ten meerderen deelen / na den bleefche / de gerechtigheid by **GOD** zoekende in de werken der Wet;) dat en heeft hier niet verkregen: (wants de ware gerechtigheid is daer / sedert den val des *Menscheliken geslachts* / niet te vinden:) maer de uit-verkorene hebben verkregen; (gelijk ook van een over-blijffel na de verkiezing der genade / gesproken is *vers. 5.* Deze nu hebben die gerechtigheid gezocht en bezegen door 't geloof *Christi*; hem / met alle zijne weldaden / en byzonderlijk zijne volmaekte gerechtigheid zoo aen-nemende:) en de andere nu verhardt geworden, (Gelijk gescreven is; (*Ps. XXII, 10, vi, 9.*) **GOD** heeft haer gegeven eenen geest des diepen slaeps: oogen om niet te zien en ooren om niet te hooren,) tot op den huidige dag. (Ja de zelfde verharding van die *Watte* heeft zoo berdoelens al geduert tot noch deien tegen-woordigen huidige dag.) Wederom *vers. 11.* Zoo zegge ik dan; Hebben zy gestruikel, opdat zy vallen zouden? (enkelik) gansschelik / en ooit altyd? Dat zy verre: maer door haren val[is] de zaligheid den Heidenen [geworden] / om haer tot jaloesheid te verwecken. (Op die gelegenheid is het *Evangelium* tot de Heidenen over-geslacht; maer zoo / dat de *Israëlyten* door 't exempel van de Heidenen noch eens tot jaloesheid verwoekt / en tot bekeering aen-gelofte

zouden worden.) 12. En indien haren val den rijkdom is der wereld, en hare vermindring den rijkdom der Heidenen; hoe veel te meer hare volheid? (In plaats van den val en vermindring der Israëlieten / die gelegentheid gegeven heeft tot den geesteliken rijkdom der Heidenen in de wereld / moet eens wederom komen een volheid der Israëlieten; die ook noch veel meer den Heidenen te nutte en tot rijkdom strecken zal.) 13, 14. Want ik sprek tot u, Heidenen, (daer aen is dien bytief eigentliks geschieden /) voor zoo veel ik der Heidenen Apostel ben; ik make mijne Bedieninge heerlik: (hier stult van de kroeping en Bekeering der Heidenen verheijdende;) Of ik eenigs-zins mijn vleesch (de Israëlieten /) tot jaloesheid verwecken, en enige uit haer behouden mochte; (Daer heeft den Apostel alsoo op zijnen tyd / en haer af / ook na gestracht; om vast eenige Israëlieten tot een heilige jaloesheid over 't exempel der Heidenen te mogen brengen / en de zelve alsoo eemiglijk behouden.) 15. Want indien hare (der Israëlieten) verwerping de verzoening is der wereld; (dat is / der Heidenen / die volgens de Godlike berisping / op die gelegentheid tot de zalig-makendegnade gekomen zijn;) Wat zal daer een verneming wezen, anders dan het leven uit den dooden? (De tien-nemingen en Bekeering der Israëlieten / haer derhalven immers om verbuld te worden. Ja / zulk een groote en heerlike verandering tot eenen beteren staet / heeft de al-gemeyne Christlike Kerck / by die Bekeering der Israëlieten dan ook gewisselijk te verwachten.) 16. Ende indien de eersfelingen heilig zijn, zoo is ook het deeg [heilig]; ende indien de wortel heilig is, zoo zijn ook de tacken [heilig]. (De Patriarchen / en hare geloontge Na-nomelingen / zijn waerlik heilig geweest / volgens het heilzaam Genaden-Verbond; het welke zulks duidelick mede-bzacht; der-halven moet het ook niet ganschelick mit zijn / met de boozdere Na-nomelingen der zelvige gesachten / die niet tegen-staende alle hare verstopingen en vzeemdelingschappen / noch echter van andere Volkereu zoo onderscheiden zijn en blijven. Ook die moeten noch eens wederom toe-gebzacht worden / en weder-keeren tot die boozige heilgheid / in de ware gemeenschap des zelvigen Genaden-Verbonds.) 17, 18. En zoo eenige der tacken (van den Israëlitischen Stam) af-gebroken zijn; en gy, (uit de Heidenen /) een wilde Olijf-boom zijde; in der zelve [plaetse] zijt inge-entet; en des wortels; en der yettigheid des Olijf-booms, mede deelachtig zijt geworden; Zoo en roemt niet tegen de tacken. (Als of Het met de zelvige gancht mit ware; of dat uits Heidensche Natie meer vastigheid hadde. Stetl haer beide is waer.) Ende indien gy daer tegen roemt; gy endraegt de wortel niet, maer de wortel u. (De Heidenen zijn in den Israëlitischen Stam / op die wortel / in-gelift; zoo veel te minder moeten zich

de Hei-

begeherten omme de Israëlieten verheffen / of roemen / in haer zelve /
 of hare natie.) 23. -- 22. Gy zult dan zeggen: De tacken zijn af-ge-
 broken, op-dat ik zoude inge-entet worden. 'T is wel: zy zijn door
 ongelooft af-gebroken; en gy staet door het geloof. Zijt niet hoog-
 gevoelende; maer vrees. Want is 't dat GOD de natuerlike tacken
 niet-gespaert en heeft; [ziet toe] dat hy ook mogelijk n niet en spare.
 Ziet dan de goedertierenheid en de strengigheid GODS i de strengigheid
 wel, over de gene die gevallen zijn; maer de goedertierenheid, over u,
 indien gy in de goedertierenheid blijft; anders-zins zult ook gy af-ge-
 houwen worden. (Dit zijn al zoo machtige redenen / waarom de Ro-
 meinen / en andere Christenen uit de Heidenen zijnde / zich immers
 niet hare natie niet verheffen moeten / of roemen / tegens de Israëli-
 ten.) 23, 24. Maer ook zy, indien zy in het ongelooft niet en blijven,
 zullen inge-entet worden: want GOD is machtig de zelve weder in te
 enten. Want indien gy af-gehouden zijt uit den Olijf-boom, die van
 nature wild was, en tegon nature in den goeden Olijf-boom inge-entet:
 hoe veel te meer zullen deze, die natuerlike [tacken] zijn, in haer eigen
 Olijf-boom ge-entet worden? (Zoo toont den Apostel hier bast de mo-
 gelijkheit / en een groote waer-schijnelijkheid.) 25. Want ik en wil
 niet, Broeders, dat u deze Verborgtheit onbekend zy, (op-dat gy
 niet wijs en zijt by u zelve,) dat de verhardinge voor een deel over Israëf
 gekomen is, tot dat de volheid der Heidenen zal in-gegaen zijn. (Ma-
 dat de Heidenen dooz het Euangelium tot de heilzame gemeinschap
 des Genaden-Verbonds geroepen waren / en de Joden vermits hare
 ongeloofticheit / het laten; zoo moesten de Heidenen haer bestimden
 tijt hebben / en de behoortlike volheid der gene / die daer toe zoo waren
 verhooren / onder-zuffelen in-gesameld worden. Des-gelijcs staet
 Luc. XXI, 24. Tot dat de tijden der Heidenen vervuld zullen zijn. Ziet
 ook daer / de tijden dooz de Heidenen byzonderlik ge-ordineert! Die
 tijden lang zou dan ook de verharding der Israëlieten dueren: maer
 niet langer; want de verharding was niet ganschoft; maer alleen
 dooz een deel / oer Israëf gekomen. Deze Verborgtheit beschrijft
 den Apostel hier klaerlik; niet wissende / dat de zelve onbekend zoude
 zijn.) 26. En al zoo zal geheel Israëf (zoo veer als waerlik na den
 Heest daer toe behooren) walig worden. (Dit stelt den Apostel dan
 dooz bast en zeker. En doozds gaet hy 't noch nader bevestigen.) Ge-
 lijk geschreven is; (Psal. xiv. 7. Jes. xxvii. 9. Lix. 10. Jerem. xxxi,
 31. -- 34.) De verlosser zal uit Tzion komen; en zal de godloosheden
 af-wenden van Jaecob; En dit is haer een Verbond van My, als Ik hare
 zonden zal weg-nemen. (De Verlosser zoude in genade komen / en
 zich uit Zion openbaren / om de ongerechtigheden af te wenden / en

de zonden weg te nemen dan Jacob; volgens het **Genade-Verbond**. Dit was 300 lang te vooren bevoofd en verkondigd; het moest der halven ook zekerlijk te zijner tijd vervuld worden.) 28. Zoo zijn wy wel vyanden, aen-gaende het Evangelium; (In hare ongeloofigheid en hard-nechtigheid zich daer tegen kantende,) om uwent wille: (terwijl 300 / volgens het bevel van de **bedeeling der Godlike genade / plaats en gelegenheid booz de Heidenen gemaakt was**.) Maer aen-gaende de verkiezinge, zijn zy binnende, om der Vadersen wille. (Volgens 't besluit der **Godlike verkiezing**, en de beloften die daer op aen de **Waderen eertijds gedaen zijn / moeten noch uit dat Geslacht en van die Aa-homelingen vele tot de heilsame gemeenschap GODES en CHRISTI S.C.H.** toe-gebracht worden: 300 verre / en in dat opzicht / blijven de **Israëlieten noch binnende**.) 29. Want de **genade-gifte**, en de **roeping GODES** zijn onberouwlik. (Daerom moet immers de **berouping** zekerlijk komen.) 30, 31. Want gelijkerwijs ook **gy-lieden** (uit de Heidenen zijnde) eertijds **GODE** ongehoorzaam geweest zijt; maer nu barmhertigheid verkregen hebt, door dezer ongehoorzaamheid: (Op die gelegenheid / volgens de **genadige bestering en bedeeling GODES** / in hare plaats gekornen zijnde:) Alzoo zijn ook dese (de **Israëlieten**) nu ongehoorzaam geweest, op-dat ook zy door uwe barmhertigheid zouden barmhertigheid verkrijgen. (Op gelegenheid van / en eenigs-zins door het toe-doen / van de Heidenen / die door de **Godlike barmhertigheid** tot het geloof / en de **gemeenschap des heilsamen Verbonds** gekornen zijn / moet het noch geschieden / dat de **Israëlieten** wederom de zelfbige barmhertigheid verkrijgen.) 32. Want **GOD** heeftze alle onder de ongehoorzaamheid-besloten; (300 wel **Israëlieten** / als Heidenen / van nature;) op-dat hyze alle (300 wel die van de eene / als van de andere partij) zoude barmhertig zijn. (Want de booz-gaende ellendigheid maakt gelegenheid booz de oefening der **Barmhertigheid**.) En daer op besluit den **Apstel** de bekend-making van die groote en zeer heilsame verbozgentheid / *cor. 33, - 36.* O Diep des rijkdoms beide der wijsheid en der kennisse **GODES**! Hoe ondoordzoekelik zijn zijne oordeelen, en onnaspeurlik zijne wegen! Want wie heeft den zin des Heeren beken? of wie is zija Raed-man geweest? Of wie heeft hem eerst gegeven, en het zal hem vergolden worden? Want uit hem, en door hem, en tot hem zijn alle dingen. Hem [3p] de heerlijkheid in der eewigheid! Amen. Het zelfbige wordt ook **Duidelik** genog te verstaen gegeven *1 Cor. III, 12, - 16.* Dewijle wy dan zoodanige hope (der heerlijkheid) hebben, zoo gebruiken wy vele vrijmoedigheid in 't spreken: Ende [en doen] niet gelijkerwijs **Moses**, [die] een dekfel op zjn aen-gezicht leide; op-dat de **Kinderen Israëls** niet en zouden sterf

Merk zien op het einde des genen dat te niets gedaen wordt: Maer hare sinnen zijn verhardt geworden. Want tot op [den dag] van heden blijft het zelve deksel in het lezen des Ouden Testaments, sonder ontdekt te worden; het welke door CHRISTUM te niets gedaen wordt. Maer tot den huidige[n] [dag] toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op haer herte. Doch zoo wanneer het tot den Heere zal bekeerd zijn, zoo wordt het deksel weg-geomen. Zoo moet het dan immers noch geschieden / dat Israëel tot den Heere bekehrd werde; en het deksel/ dat tot noch toe op haer herte gelegen heeft/ zelfs in 't lezen van Mozes en andere Schriften des Ouden Testaments / zulks datze die blaasheid tot noch toe niet zien en konnen / eens werde weg-geomen.

Wel aen dan Israëlitische Mannen / deze dingen nu zoo staende / gebraegt u verstandelik; leert/ en betracht/ de voorzichtigheid der rechtbeerdigen! Over-denkt in wijsheid uwe lang-burige bzeemdelingschappen: weest daer by geboelig van de zware hand des Almachtigen / en zijne schriklike oozdeelen/ die u zoo vele eeuwen gedrukt hebben; en komt tot rechte erkentenis van de ware oorzach dezer uwe rampzaligheid. **Recht** uwe gebachten af van zoo vleeschlike en aerdse inbeeldingen; als gij tot noch toe gehad hebt/ aen-gaende de verlossing/ Der Koning / vrede / en heerlijkheid: leert komen tot meer geestlike / hemelsche / en eeuwige bezettingen daer ontrent. **Verwacht** ook / of en erkent geenen anderen Messias, die noch eerst komen zoude: gebekende/ hoe dithuis en jammerlik uwe Dooz-baders / nu zoo vele eeuwen/ in die meining bedrogen zijn, ja ook noch onlangs gylieden zelve/ zoo vele als zulk een gevoelen van Sabbathai Sevi hebt op-genomen gehad. **Als** heb hier boven verhaelt/ al wat ik van den zelden/ zoo aen d'eeue / als aen d'andere zijde/ had konnen vernemen / en te samen brengen. **Maer** nu tot dit besluit gekomen zijnde/ wordt mij behandigd een zeer perfecte Beschrijving van des zelfs Leven en Bedrijf, uit Galata overgezonden / en nu tot Haerlem in Druk gebracht. **Daer** men ook al deel zien kan / aen-gaende dien vermerinden Propheet van Gaza, den welken ik / volgens abbijzen mij gecommunicert Nathan Levi genoeme hebbe; doch in die Beschrijving wordt hy Nathan Benjamin geheeten. **Wele** bezingen / en beziegeren van Sabbathai Sevi worden aldaer verhaelt; en ten principale / 't welk tot den uit-flag behoort / dat hy ten eersten tot Constantinopolen in Febr. 1666. gekeld zijnde voor den Dzier en andere Rechters, zoude gezet hebben: „Dat men hem ongelijch dede / dat men hem voor de Messias der Joden nam; dat hy een arm Mensch was / die geen dooddeel hadde boven het gemeen van andere Hebræen; dat hy een klein in hare Wet hadde

„hadde gestudeert/ en dat hy zich boden alle andere verwonderde ober:
 „de Zorternijse der Joden/ die hem in zijn weer wil diers wilden ma:
 „ken/ dat hy hare Messias was/ &c. En dat veruulde de van alle:
 „Aetels van Messias, van Koning/ of Verlosser der Joden/ &c.
 „Woords den 17. Septemb. des zelven jaers/ van de Dardanelles, daer:
 „hy onder-tusschen gebangen had gezeten/ na Adrianopolen gebracht/
 „en gesteld zijnde voor den Grooten Heer zelve/ als den Mustafa, en an-
 „dere groote en aanzienlike personen daer ook present waren/ zoude hy/
 „boden 't gene te hozen by den Dizter geantwoorde hadde/ het tegen-
 „woordige persijfel van zijn leven aen-merkende/ verklaert hebben in het
 „Turkische Keligie te willen leven/ en vol-herden tot het graf toe: en
 „woords daer hy geboegt; „Het is waer/ en ik bescijde hier hoogelij/ en
 „den bereidt dat ober al bekend te maken/ dat JESUS CHRISTUS
 „zijn eenigen Messias is/ die de Joden hebben te verwachten; en 3p
 „zijn alle Zorien/ onwetende/ ongeloofige/ obstinaet in de dwalingen
 „en in de woosheid/ zoo 3p hopen dat'er eenigen anderen komen zal.
 „Dat hy daer op met een schoonen Tulband wierd gebest; met de naem:
 „van Azis Mehemet Aga genoemd; en Capegi Bassa, dat is/ Dorsier
 „van 't Serail van den Grooten Heer gemacht; met ontrent een hzoon
 „en een half tot Bagie des daegs; en verscheide Geschenken/ die hem
 „door eenige hzoornaemken van 't Hof waerden gegeven; als ook twee
 „of dzt Beursen/ elk met vijf honderd hzoonen. Immers laet u niet
 „langer zoo verleiden of op-houden. Verstaet in waerheid/ hoedanig
 „de beloofde Messias wezen moest; hoedanig zijn leven/ tijden/ sterben/
 „en volgende verheerliking; wat weldaden door hem verworzen/ en
 „zijn Volk toe-gebracht moesten worden; en hoe zulks alles in onzen
 „Heere JESU verbuld is/ en woords verbuld wordt. Komt dan tot be-
 „keering/ en rechte erkentenis van de Heere der heerlikheid/ dien uw
 „Vaders hebben gekruist; aenschouwt hem met geloobe en doet veerdig-
 „heid/dien ook 3p-lieden door-steken hebt/ het bedrijf van uw
 „Woord-ouders noch voor goed heurende/ en met gelijke haet tegens de warachtigē
 „Zaligmaker in-genomen zijnde. Nu moet 3p ober hem rouw-klagen/
 „als met de rouw-klage ober eenen eenigen zoon; en bitterlik ober hem
 „hermen/gelijk men bitterlik hermt ober eenē eerst-gebozene. O dat hier
 „toe de Geest der genade en der gebeden op u uit-gestoott wterde! als ook
 „voor-zeldt en beloofd is/ Zach. xii, 10. Vermaning en verwachting/ die
 „3p gehadt hebt aen-gaende Sabbathai Saw, heeft u tijden en stonden doen
 „schikken en waer-nemen/ om hy malkanderen te komen/ te lezen/ te
 „bidden/ re vasten/ en andere verneberingen te oefenen; ja ook vele
 „raed-plegingen en tozrespondencien hebt 3p wijs en zijd daer ober ge-
 „houden. Doer nu zulks in deze zaak van meerder belang. Ja/
 „waer-

waerom hebt gy zoo lang vertoest; en zijt gebleven in uwre verharding/
 en ober-zulkis in die moestike bzeembelingschappen / en velerley ellens-
 digheid / onder die zware hand **GODS** die u van tijd tot tijd ge-
 brukt heeft; Schuddet u uit den stof; maekt u op, zit neder, o Jeru-
 salem: maekt u los van de banden uwes hals, &c. *Jes. LII, 1.* Breekt
 af de bozige zonden van ongeloofbigheid / en lasteringen; zoekt genade
 en bzeede by den Bzeede-bozst zelbe. Van den Propheet te Gaza, gelijk
 hier boden pag: 45. verhaeld is / was geadbizeerd / dat eenige Rabbb-
 men gebzacht hadde tot het graf van de Propheet Zachariah, haer bet-
 manende om boete te doen / en te bidden om vergiffenis der groote zoni-
 de aen den zelben begaan: maer hier is meerder oozzaek om boete te
 doen / en te bidden om vergiffenis der zonden / zoo lang gedaen / en ach-
 ter-voigd aen den Bozst des lebens / den warachtigen Hellsen en Wer-
 lossen. Komt tot hem / en zoekt de remedie by hem. In zijn bloed
 is de af-wassing en rein-making der zonden / vooz alle de gene die in
 oprechtigheid des geloofs en der bekeering tot hem komen. Gy roept
 alle de gene die vermoed en beladen zyn; en beloofste vergulcking en
 ruste vooz hare zielen. Alle die zich zoo tot hem schicken / ontfange
 by goedertierenlik / sonder iemand van haer te verstoeten. Du heden
 dan / bewijle gy zonne stemme en roeping hoozt; komt daer op.
 Waerom zoudt gy voozder sterben / en zoo ellendig tydelik en eewelik/
 na ziel en na lichaem om-komen / o Huis Israels! Bekeert u; en
 leeft! Houdt hier toe vergaderingen; wekt malkanderen op; verhoft-
 tigt het d' een den anderen / en zoekt nader onder-richtingen: daer
 gy twiffelt / gebzukt de middelen die u ter hand zyn / en de gelegent-
 heden die na-by u zyn. Gelyk ik my zelbe mids deze daer toe aen-
 bzeede; zoo zyn ober-al in deze Provincien vele getrouwe / geoeffen-
 de / en beyzoefde Dienaers des Heeren **JESU** / en Arbeiders
 in 't Woorde en in de Verbozgentheden der zaligheid / die met alle
 toe-genegeatheid bereidt zyn u te ontfangen / te onder-wijzen / en
 op alle zwaartigheden te antwoozden. Legt af uwre oude en onge-
 fundeerde vooz-vozdeelen; en erkent eens de vaste en klare waer-
 heid. Leest de Heilige Schziften des Nieuwen Testaments; leert
 de ware Chziflike Religie verstaen; bemerk / hoe in der daed vele
 Propheeten des Ouden Testaments verbuld zyn / die gy tot noch
 toe niet geweren noch verstaen hebt verbuld te zyn: daer gy noch
 geen verbulling bemerk / veel licht is'er verbulling / buiten uw' we-
 ten; of daer zy immeris noch niet en is / wy zullen te zamen **GOD**
 bidden / en wachten op de verbulling. Stoot gy uw' aen de meening-
 buldige Af-goderijen des Pausdoms / en die groote verheffing van de
 Paus te komen / en vele dier-gelyke grove dwalingen; wect / dat
 zulkis

zulks de Christenheid niet en is; maer dat het is van den Antichrist, daer wy ons gebuerig tegen stellen; ja wachten oock/ dat de Heere eens dien menschelike der zonde / en ongerechte / verdoen zal door den Geest zijns monds, en te niete maken door de verschijning zijner toe-komste; gelijk booz-seidit is/ 2. *Thess.* II, 8. Stoot op u aen hevige berseffellen/ bele twisten/ en ergermissen / onder de gene die de naem van Christenen draegen: wy erkennen oock/ dat zulks een groot gebrek is; en dat de gene die den Heere waerlik kennen en vreezen / en hare zaitgheid oprechtelick zoeken uit te werken / zich daer van onthouden en wachten moeten; gelijk oock de zoodanige gewoon sijn te doen. Maer wy verwachten oock een groote herstelling en verbetering van zulke qualen / ja gelijk als een leven uit de dooden/ volgens *Rom.* xi, 15. wy uwe toe-komst en aen-neming. Dat namelijk de Heere als dan zonderling wel zal doen by Tzion / en de mueren van Jerusalem op-bouwen; dat Israëli / en Juda / en de toe-gebrachte ware geloobigen/ uit alle volken/nation/en tongen/ den **HEERE** zullen dienen; en hem met malkanderen te samen wezen een heilig Volk; gehoozende tot eene Schaeps-hope / onder eenen Herder; hebbende eenen goeadigen **GOD** / en David, of lieber hem die waerlik te gelijk is de Heere Davids en de Zone Davids, tot haren Koning; die zich daer toe in den Geest en met kracht openbaren zal: en maken dat het aerd-rijk noch niet zijne kennisse en zijne heerlikheid op dit einde der eeuwen verwoeld werde; rechtbeerdige wyake oeffenen de oer zijne en zijns Volks hard-nechtige en onbekeerlike vanden; en alles bereidende tot d' utterste verbijding in 't al-gemeine oordeel / daer wel den godloozen en ongeloobigen vergolden zal worden eeuwige smaertheid / en pnaiging in 't Heilsche vper; maer den Godt-vruchtigen en geloobigen een heerlike opstanding des vleeschs / en 't eeuwige leven in hem / daer verzading der vzeugden is by zijn aen-gezicht / en lieflickheden in zijne rechter-hand ewiglick; by den welken is de fonteyn des levens / en in wiens licht men het licht ziet; de welke als dan ewiglick wezen zal alles in allen.

O **HEERE** onze **GOD** / die in 't Hooge en in 't Heilige woont / en wiens name heerlick is; **O** **GOD** onze Vaders in 't ge-looide / **GOD** Abrahams, Isaacs, en Jacobs: In de vreeze **Al-ters** Heiligen en Heerliken Naems / en dooz Uwe Genade / is nu dit bozige geschreben; en de Nakomelingen van die Vaders / Uw' oud Volk / toe-gebiend. Maer bezen arbeit / en al wat van eenige menschen wijders zonde mogen boozd-komen / kan sonder uwe Godliken zegen / en sonder d' inwendige kracht uwes Geests / niet gebijen. **O** venbaert u zelden eens heerlick en kracht-dabelick in Goedertierenheit.

Veran

Verandert de herten dier Na-konaelingen/ na gelijckheid van de herten harer geloovigen Vadersen: neemt het beffel van hare herten weg en berloftze genadelik uit die verhardinge / ongehoorzaemheid / en ongeloobigheid / daerze door Uw' rechtveerdig oordeel nu 300 lang onder bestoren en in gehouden zijn geweest. Spent eens hare oogten / om niet ware hoerveerdigheid en geloove den Heere JESU te mogen zien; dien Heere der heerlijkheid/ welken hare Vaders hebben gebruikt/ en door-steken; welken 30 ook selve 300 lang hebben verwoopen / en beess-zins gelasteret. Laetze daer over oprechtelik rouwe bedrjffen; lebendig gevoelende de schuld / die 300 lang op haer gelegen / en haer 300 zwaer gebruikt heeft. Laetze de berzoening en vergeving harer zonden zoeken in zijn Bloed; en hare gerechtigheid en ewige zaligheid / in zijne volkomene Gehoorzaamheid. Heere JESU / macht u zelven aen haer behend in genade / als zijnde haren Broeder / uit de Vadersen gekozden 300 veel het vleesch aen-gaet; maer nu verheerlikt / en ter Rechter-hand der Majesteyt gezeten in de hoogste Hemelen / ter tijd toe dat Uwe vbanden gezett zullen wezen tot een doer-bank uwer voeten. Toont U doch aen haer / als den Herder der zielen; om die arme verdwaelde Schapen te vergaderen in getrouwigheid / en te leiden tot ware verquicking en zaligheid. Toont U / als den eentigen Hooge-priester / na de oydentinge Melchizedeks; in der ewigheid bebestigt / om een ewige berzoening te doen / en een ewige gerechtigheid aen te brengen; daer toe volbracht hebbende alle gehoorzaamheid / eens gekozden / en nu lebende in alle ewigheid / en in de hoogste heerlijkheid. Toont U als den eentigen Koning; wiens Koninkrijk is in alle macht en vermogen; doch inzonderheid werksaem door den Geest; en doorzigt hemelsch / en ewig. Heere / Uw Koninkrijk kome! Ja / volbringt eens Uwe' werk / daer Op al over-lang af gesproken / en dat Op belooft hebt. Doet het doch in deze laetste tijden / nu het eind van alle dingen na-by is. Geest dat almenthalven daer toe goede middelen werden aen-gewendt; en zegent die alle machtigh. Laet Babel vallen; weert alle lasteringen / vbandschappen / ketterijen / en ergernissen; doet wel by Tzion; en bouwt de muren van Uw' Jerusalem genadelik op. Laet gansch Israel zalig worden; en dat leven uit de dooden eens aen-komen; op dat het de Tacken / en overige Heidenen merken / en vreezen; en alle de overige meenigte der aufferkhozene zich tot u bekeere / en lede. Laet het Werd-rijk niet Uwe kennisse / en niet Uwe heerlijkheid zoo nach verbuld worden. Doet het Heere / om Uwes Daems wille; en komt haestelik. Ja / komte Heere JESU. Amen!

E I N D E

J. VAN LODENSTEYNS

Aan-spraak aan Israël ,

Ten op-merken op dit bondig en seer beweeglijk geschrifte ,
aen hen gerichtet ,

D O O R

Den Eerwaerden , Godszaligen , seer Geleerden , Vermaerden ,

D. A N D R E A M E S S E N I U M ,

Der H. Theol. Doct. en Profess.

Erkoren Volk , en Bond-genoten
Des Hemels , Heilig zaad , gesproten
Uit d' oude aansienelijke Stam ,
Daar zoo een rang van heil'ge Vaderen
(Uit wien *Messia* stond te naderen)
Veel eeuwen uit te voorschijn quam ;

Vereert door 's Hemels heil'ge Godf-spraak ,
Verleekert op onspreekb're Godf-smaak ,
Door Tempel-baden over-kuis ,
Verquikt , verfoent , versadigt vanden
Wierook , en 't merg der Offeranden
In 't Heilig , Heil'ger , Heiligst huis ,

Gods *Kind'ren* , die uw's *Vaders* aan-sicht
Een tijd lang saagt by 't drouve Maan-licht ,
Dewijl de Son sich bergen gaat :
d' Ougst' van gezegende Eersteling ,
Dien noch der Vad'ren zegeninge
(Hoe spade het schijnt) te wachten staat .

Waar

Waar zijn uw' dierbare Heerlikheden?
 Uw' Rijk, dat 't Oosten schrikten dede?
 Waar bleev' uw' Prophety' soo lang?
 Hoe is dien Dyamanit ontluifert?
 Het vrije Volk nu dus gekluifert?
 En 't weeld'rig Jeschurun dus bang?

Hoe duirt het jamm' ren soo veel eeuwen?
 Veracht den Hemel nu het schreeuwen
 Van 't Volk, dat soo aan 't herte lag?
 Of is zijn oor, of handen dorre?
 Of is uw' stem van 't schreeuwen schorre;
 Of min behoorlijk dan zy plag?

Dat soo veel yffelike roeden,
 Soo lang en soo onmenschlik woeden,
 Op's Hemels uit-verkoren Volk:
 Dat God-verbondene herten hijgen
 Nae 't vast-beloofde Heil, en krijgen
 Noch gunst, noch Heil, noch taal, noch Tolk.

Hoe dikwils heeft een licht uw' oogen
 (Door lang verwachten flauw) bedrogen?
 Gy saagt een Stral-licht voor een STRALK:
 Uw' MOSCHE soud' u Vrijheid geven:
 In DAVID Davids-Rijk herleven:
 Maar Rijk, en Vrijheid blijven verr'.

Ontwaakt! ontwaakt uit al uw' dromen!
 Uw' Rijk en Vrijheid is gekomen,
 Een Rijk dat d' oude Vrijheid schenkt:
 Dat u van all' uw' slavernijen,

Dat

Dat u kan van u-zelyen vrijen:
En Sathans Tyrannijen krenkt.

Dat was 't verlangen van uw' Vaderen;
Dat sag sich Jacob stervend naderen;
Dat juychten Abram te gemoet;
Dat beeldden God'-gewijd' de wanden,
Verbond-kist, Wierook, Offeranden,
En 't Heilig W o o r d op 's Priesters hoed:

Dat riepen al de Cherubijnen;
Dat dekten al de Heym-gordijnen,
En zeiden, 't Heil is onfsichtbaar.
Dat wezen u de Prophetijen,
Op (nu verstreken) plaats, en tij'en:
En, Mannen! wacht g'er nu noch naar?

En zijn de tien-maal seven Weken
Van Daniël noch niet verstreken?
Staat Juda's Scepter noch in stand?
Is Bethl'em noch in fleur te vinden?
De Stammen noch op orden, in den
Verdeelden Kreytz van 't Joodsche Land?

Ey! ópent d'oogen eens! Wat duister
Verblendt Israël? dat den luister
Van zoo een Prophetye-glansch,
Tot in uw' oogen niet meer dalen
Kan: weert een nevel zulke stralen?
Of is het Licht geen licht meer t' hans?

Daar

Daar sie ik 't: Alre-Herr in wonder
 Van Blixsem, Rook-damp, Vier, en Donder,
 Aan Israël zijn Wetten gaff,
 Schoot Hy in zijnen Wer-bood stralen
 Van Heerlikheid, en deed' hem dalen,
 Al glinsterend' ten heuvel aff.

Dit zag Israël; en, ondogelijk
 (Riep hy) is zoo een glansch, onmogelijk
 De Heiligheid van zoo een Wet,
 Die ons gewisse al te onzacht wecken
 Komt: *Mose wilt nu' aan-sicht dekken!*
 T'hans dekte *Mose* d' oogen met.

Een deksel. Maar den *Schrik* te dekken
 Kan Israël geen hulp verstrecken,
 Noch lossen van het *Schriekelijck*.
 Is Israël daar meed' te vreden;
 Soo blijft het *Deksel* tot op Heden,
 En *Moses* onverstan'lijk.

Noch meer: doe eens 't Besluit quam baren,
 En *Mosis* deksel op dee' klaren,
 In Hem, die Wet, en Eysch, en Vlonk,
 En Schrik, en al het Schriekelijken
 Op sich nam, en zoo van ons wijken
 Dee, na't Voor-zeg van 't Heilig Bouk:

Uw' Vaders blind'ling voor de Zeden
 Van *Mosis* Wet-bouk yv'rig, leden
 Quansuys geen Wet-verandering:

P

En

En dachten niet, dat dus her Welken
In plaats der Beelden op-gerefen,
Door hare dood zijn stand ontving.

Dies riepen: deze is niet te dulden
Die Mosis Wet schendt! *Bloed en schulden*
Drup vry op ons, en op ons zaat!

Siet, dat is 't bloed, en schuld, dar d'oogen
U nu benevelt; noch gedogen
Kan, dat gy Mosis Wet verlaat.

Noch eens: Uw Vadren plegtig eerden
Af-goden, die den Hemel deerden,
En branden de'en in jaloufy.

Is 't wonder? dat Hy (na zijn dreigen)
De vreemden aan-neemt, en zijn eigen
Verbond-genoten gaat voor-by.

Om die tot jaloufy te wecken?
Gods Liefelingen! laat u trecken,
En lijdt niet, dat her bond-loos zaat.

Van Japhet, Sems Na-komelingen
Uit eigen hutten foud' verdringen;
Dat maar by Sem te wonen staat.

Gy zijt dat Deeg, wiens Eerstelingen
Des Hemels gunst zoo ruim ontvingen,
In Gods-spraak, eed, verbond, en Woord;

En dus met recht gekeurt zijn *heilig*
Loopt toe ten Heilen Hemel veilig;
Want Gy de Godtheid toe-behoort.

Van

Van heil'ge Wortels, heil'ge Rancken,
 Wy hebben 't Gods Genaed' te dancken,
 Dat wy staan door uw' struikeling;
 Maar zoo gy door ons Licht u geven
 Aan J e s u s komt, het is of 't Leven
 Zijn krachten uit de dood ontling.

Dat sal noch zijn, na 's Hemels toe-seg!
 Dat staat op 't kornen, door den roe-leg,
 Van Mannen, welker ongen staan
 Geopent, om te sien het dagen
 Van Zions heil al haast vol-dragen,
 In Jacobs heilzaam inne-gaan.

Hier 's E s s e n, die van 's Hemels Wijsheid
 Geleert, u derwaarts wis en wijs, leids
 Leest maar dit kort en bondig werk:
 Wikt wel; en wijkt dan voor de Reden,
 Gesmedet uit de onseilbaarheden,
 En Prophetyen, van uw Kerk.

Dees wijft u Mosen, en niet eenen
 In 's Werelds Heil na wensch verdwenen,
 Den onverdragelijken straal
 Van 's Hemels Wet by onse vlekken:
 't Geloove sal het *Deksel* trekken
 Van Mosis Aan-gezicht, en taal.

Israëls Godt! die de oude tijen
 Verstendigt hebt door Prophetyen,
 Den bloey van Juda's Rijk: en dat

Uw' Volk, (uw' oude Bond-genoten)
 Schoon om haarsonden lang verfstoten,
 Den her-stel te verwachten had.

Wy, eertijds Heidenen, de troupen
 Uit onverdiende gunst geroupen
 Tot Zions uit-gerekte Tent:
 Erkennen uw' Genaad'; en sneken
 Voor 't Volk, dat, eer het was verfsteken,
 Voor ons te suchten was gewent.

Gedenkt aan uw' beloft en eeden
 Aan *Abram*: de Trouwigheden,
 Naar uw' beloften, aan zijn Zaad;
 In 't lossen van Egyptens banden,
 In 't geven van zoo rijke Landen,
 In 't heffen tot een Konings Staat.

Was al uw' toe-seg maar van aarde?
 En ging 't beloofde Rijk de waarde
 Van goude Scepters niet voor-by?
 Wy weten, 't Woord van uwen Mond „sag
 Op Steden van een vaster Grond-flag,
 Van-Eygen-handen-makery.

Dat wachtede Abraham, en even
 Verwachten 't noch zijn laatste Neven,
 Was maar het oog te recht ontschelt.
 Leert hen hun Heil te souken in den
 Glansch van Uw' Beeld, en daat toe vinden
 Den Soen in uwen *Sons* herstelt.

Dat

Dat dierbaar Godlijk *Bloed* genegen
Tot Vrede-roupen , zy een Zegen :
Geen Abels-bloed meer aan uw' Volk
Het zy op haar , en op haar Zaden :
* Maar Pascha's bloed , dat in genaden
Haar schuld doe smelten als een wolk.

Dat hen vervult met zegeningen ,
Met springen die voor eeuwig springen ,
Met Geesten van een hooger aard :
Die hen , hen-zelfen doen ontleven ,
En 't Heil'ge beeld van J E S U S geven ,
Tot e' gyze in uw' gemeenschap ga'ert.

Dan zullen wy , (die dees' genaden
Zien , te overtreffen all' uw' daden ,
Aan dit Volk in het Land van No ,
En 't lighaam voor het beeld verschijnen ,)
Met hen in uwen loff verdwijnen
Voor eeuwig. Heere 't zy doch zoo!

* *Exod. XII. 7. 13.*

Gunstige Lezer;

Pag.	Lin.	Leest,	Pag.	Lin.	Leest,
7.	27.	Doorde	17.	15.	ganfche ziels
20.	13.	Wtmachtigen	47.	5.	van Alcair
29.	15/21.	Bitter in plaats van Bertho- ron	62.	1/2.	overbevoelth
	26.	Bar-coehab van zijn eigen Wdt gedoobt.	70.	19/20.	geworden zijn eens-deels
	30.	bedrager	88.	1.	die Wdeken gesproken
18.		Arguins	89.	30.	De Straffe
			91.	29.	een doot-flag
			94.	15.	ontfangen

Gunstige Lezer;

Pag.	Lin.	Leest,	Pag.	Lin.	Leest,
7.	27.	Doorde	17.	13.	ganfche ziele
20.	13.	Altmachtigen	47.	5.	van Alcair
29.	15/21.	Bitter in plaats van Berch-ho- ron	62.	1/2.	ontrechtenreiffen
	26.	Bar-cochab van zijn eigen Deth gedoodt.	70.	19/20.	gevoeden zijn eens-deels
	30.	bedrager	88.	1.	die Dethen geproken
28.		Asgutus	89.	30.	De Straffe
			91.	29.	een doot-flag
			94.	15.	ontfangen

Gunstige Lezer:

Pag.	Lin.	Leest,	Pag.	Lin.	Leest,
7.	27.	Doord	17.	15.	ganfche ziele
20.	13.	Altmachtigen	47.	5.	van Alcair
29.	15/21.	Bitter in plaats van Behr-son	62.	1/2.	omgekeerd zijn
		Bar-coehab. van zijn eigen Deth	70.	19/20.	een-deels
		gedoobt.	88.	1.	die Dethen
30.		bedrager	89.	30.	gesproken
38.		Asgatus	91.	29.	De Straffe
			94.	15.	een doof-flag
					onfangen